

NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1993

NOU 1993: 7

NOU
Norges offentlige utredninger
1993

Seriens redaksjon:
STATENS FORVALTNINGSTJENESTE
SEKSJON STATENS TRYKNING

1. Reorganisering av skatte- og avgiftsadmi-
nistrasjonen.
Finans- og tolldepartementet
2. Differensierte krav til årsoppgjør, konsern-
oppgjør og revisjonsplikt.
Finans- og tolldepartementet
3. Strafferettslige regler i terroristbekjempel-
sen.
Justis- og politidepartementet
4. Lov om husleieavtaler.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
5. Gransking av Oslo kommune – Rapport nr. 3.
Administrasjonsdepartementet
6. Aktiv arbeidsmarkedspolitikk.
Kommunal- og arbeidsdepartementet
7. Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1993.
Administrasjonsdepartementet

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1993: 7

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1993

RAPPORT NR. 1, 1993

fra

**Det tekniske beregningsutvalget
for inntektsoppgjørene**

**Avgitt til Administrasjonsdepartementet
Oslo, 15. januar 1993.**

**STATENS FORVALTNINGSTJENESTE
SEKSJON STATENS TRYKNING**

OSLO 1993

ISSN 0333-2306
ISBN 82-583-0319-8

 Falch Hurtigtrykk, Oslo

Forord

Det tekniske beregningsutvalget legger med dette fram sin rapport foran inntektsoppgjørene våren 1993.

Rapporten gir en oversikt over utviklingen i de senere år i viktige deler av økonomien. I likhet med tilsvarende rapport i fjor, gis det en relativt bred behandling av disponibel realinntekt, mens omtalen av verdensøkonomien og norsk økonomi generelt er noe forkortet.

Som i tidligere rapporter, gis det anslag for prisutviklingen i inneværende år. Utviklingen i de siste månedene med spesielle politiske tiltak og betydelige endringer i valutakursene, har ført til større usikkerhet enn vanlig om de forutsetninger et prisanslag bygger på. Beregningsutvalget ser det derfor som naturlig at det legges fram et revidert anslag noe senere.

Utvalgets medlemmer, med unntak av Norges Fiskarlags medlem, har som vanlig deltatt i arbeidet med rapporten sammen med sine rådgivere. Det har også vært andre bidragsytere fra de institusjoner som er representert i utvalget.

Oslo, 15. januar 1993

Svein Longva
leder

INNHOOLD

		Side			Side
1.	Den samlede inntektsutviklingen	5	5.2	Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien	46
1.1.	Inntektsutviklingen for Norge	5	5.3	Markedsandeler.....	50
1.2.	Faktorinntekt, lønn og driftsresultat ...	7	5.4	Direkte og totale lønnskostnader pr. time for industriarbeidere i Norge og andre land	52
1.3	Den institusjonelle inntektsfordelingen	8			
2.	Nærmere om inntektsutviklingen for husholdningene	10	6.	Økonomiske utsikter	56
2.1	Disponibel realinntekt for husholdninger ifølge inntektsregnskapet	11	6.1	Internasjonal økonomi	56
2.2	Beregnete endringer i disponibel realinntekt for utvalgte husholdninger	15	6.2	Norsk økonomi	56
			6.3	Anslag på konsumprisutviklingen i 1993	58
3.	Lønnsutviklingen i senere år	29		Vedlegg A	65
3.1	Lønnsutviklingen for hovedgrupper av lønnstakere.....	29		Lønnsoppgjørene i 1991	65
3.2	Lønnsutviklingen i følge nasjonalregnskapet og anslag basert på innbetalt arbeidsgiveravgift.....	33		Lønnsoppgjørene i 1992	66
3.3	Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder	34		Vedlegg B	70
3.4	Lønnsoverhenget	41		Definisjoner av en del lønnsbegreper	70
4.	Prisutvikling og konsumprisindeksen ...	42		Vedlegg C	72
				Kursutviklingen for norske kroner	72
5.	Utviklingen i norsk industris konkurranseevne	45		Vedlegg D	75
5.1	Om konkurranseevnebegrepet	45		Selvangivelsesregnskap for lønnstakerfamilier, 1990.....	75

KAPITTEL 1

Den samlede inntektsutviklingen

1.1 INNTEKTSUTVIKLINGEN FOR NORGE

- *Nedgang i disponibel realinntekt for Norge på 1,4 prosent i 1992 – positivt bidrag fra produksjonsvekst, men klar forverring av bytteforholdet.*

Bruttonasjonalproduktet gir uttrykk for den samlede verdiskaping i landet, utført av innenlandske produsenter i næringsvirksomhet og offentlig forvaltning. Etter fradrag for kapitalslit, som er den beregnede verdireduksjonen av produksjonskapitalen i landet som følge av slitasje og elde, framkommer *nettonasjonalproduktet* som netto verdiskaping eller nettoinntekt opptjent i Norge.

Uten økonomisk samkvem med andre land

ville nettonasjonalproduktet også vært landets disponible inntekt. Som deltaker i det internasjonale økonomiske samkvem kan imidlertid Norge ha netto finansinntekter av fordringer på utlandet, og vi kan motta netto inntektsoverføringer. *Nasjonalinntekten* er den samlede inntekt som tilfaller nordmenn, og framkommer ved å legge netto renter, aksjeutbytte og annen faktorinntekt fra utlandet til nettonasjonalproduktet. Ved i tillegg å legge netto stønader fra utlandet til nasjonalinntekten, får en fram *disponibel inntekt for Norge*. Disponibel inntekt viser hva Norge har til disposisjon til privat og offentlig konsum og til sparing. For et land er sparing det samme som summen av netto realinvestering (økning av produksjonskapitalen) og netto finansinvestering (økning av netto fordringer på utlandet).

Tabell 1a. Inntektsutviklingen for Norge. Milliarder kroner (løpende priser)

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*	1992 ¹⁾
Bruttonasjonalprodukt	452,5	500,2	513,7	561,5	583,3	621,4	661,7	686,7	696
- Kapitalslit	62,5	66,5	72,6	83,3	91,2	96,7	98,8	100,8	102
= NETTONASJONALPRODUKT	390,0	433,7	441,2	478,2	492,1	524,7	562,9	585,9	594
+ netto renter og aksjeutbytte fra utlandet	-13,1	-9,5	-9,0	-9,6	-13,5	-17,8	-17,0	-17,5	-19
= NASJONALINNTEKT	376,8	424,2	432,2	468,6	478,5	506,8	545,8	568,4	575
+ netto stønader fra utlandet	-4,2	-6,0	-6,0	-6,6	-7,4	-7,8	-8,8	-9,6	-10
= DISPONIBEL INNTEKT FOR NORGE	372,7	426,2	426,2	462,0	471,2	499,1	537,1	558,8	565

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

¹⁾ Beregningsutvalgets anslag.

Tabell 1a viser at disponibel inntekt for Norge i 1989 økte med knapt 6 prosent fra året før. For 1990 var økningen i disponibel inntekt fra året før på vel 7 1/2 prosent. For 1991 viser foreløpige nasjonalregnskapstall en økning i Norges disponible inntekt på rundt 4 prosent fra året før. For 1992 foreligger ennå ikke regnskapstall. Foreløpige beregninger antyder imidlertid en økning i Norges disponible inntekt på 1,2 prosent fra 1991.

Tallene i tabell 1a er ikke korrigert for prisendringer. Ved å deflatere tallene med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk

bruk av varer og tjenester, kommer en fram til begrepet «*disponibel realinntekt for Norge*».

Tabell 1b viser den årlige veksten i disponibel realinntekt for Norge for årene 1982-1991. Etter svak og tildels negativ vekst gjennom andre halvdel av 1980-årene, økte den disponible realinntekten med 3 prosent i 1990 ifølge reviderte nasjonalregnskapstall. Foreløpige regnskapstall for 1991 viser at veksttakten dette året ble redusert til under 1 prosent, mens anslag for 1992 peker i retning av en nedgang i disponibel realinntekt på nær 1 1/2 prosent.

Tabell 1b. Vekst i disponibel realinntekt for Norge¹⁾. Prosent

	Endring i perioden	Endring fra året før									
	82-90	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*	1992 ⁴⁾
Vekst i disponibel realinntekt	11,6	3,8	8,7	5,5	-5,3	-0,6	-3,7	1,3	3,1	0,8	-1,4
<i>Bidrag til vekst:²⁾</i>											
Produksjonsvekst i utvinning og rørtransport av råolje og gass ³⁾	12,7	2,6	2,4	0,6	1,4	1,5	1,0	2,3	0,4	2,0	} 2,9
Produksjonsvekst i øvrige næringer ³⁾	12,2	2,5	3,9	5,8	3,2	0,2	-2,3	-2,2	1,6	0,1	
Endring i byttefor- holdet	-13,0	-1,3	2,1	-2,0	-10,1	-2,3	-1,6	2,0	0,8	-1,2	-4,1
Endring i rente og stønadsbalansen over- for utlandet	-0,3	0,1	0,2	1,0	0,1	0,1	-0,8	-0,8	0,2	-0,1	-0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

1) Inntekts tall deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk bruk av varer og tjenester, dvs. innenlandske sluttleveringer inkl. lagerendring, ekskl. kapitalslit.

2) Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding

3) Produksjonsvekst målt ved nettoproduktet regnet i faste priser.

4) Beregningsutvalgets anslag

Veksten i disponibel realinntekt for Norge kan splittes i bidrag fra henholdsvis innenlandsk produksjonsvekst (nettonasjonalprodukt i faste priser), endring i rente- og stønadsbalansen overfor utlandet og endring i bytteforholdet overfor utlandet («terms of trade»). Vekstbidragene er vist i tabell 1b, der bidraget fra produksjonsveksten er oppdelt videre på oljevirksomhet og øvrige næringer. Oljevirksomhet er definert som summen av næringene utvinning og rørtransport av olje og gass.

Bidraget fra produksjonsveksten var avtakende i andre halvdel av 1980-årene, fra en topp i 1985 på 6,4 prosent. Vekst i oljevirksomheten bidro gjennomgående positivt i denne perioden, mens produksjonen i øvrige næringer viste svikt og ga negative bidrag til veksten i disponibel realinntekt i 1988 og 1989. Denne tendensen stoppet imidlertid opp i 1990, med positive vekstbidrag både fra olje- og gassproduksjonen (0,4 prosent) og fra aktiviteten i øvrige næringer (1,6 prosent). For 1991 viser foreløpige anslag et vekstbidrag fra oljevirk-

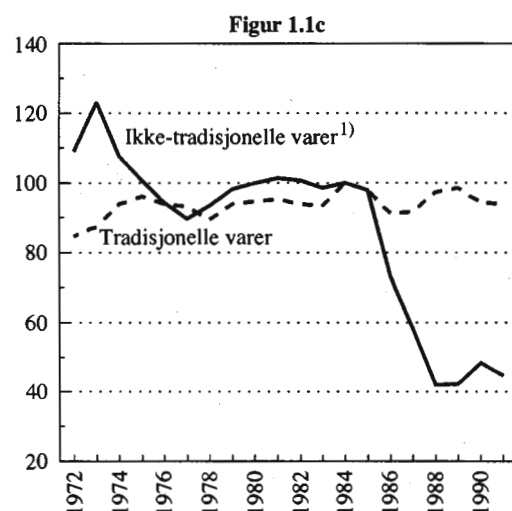
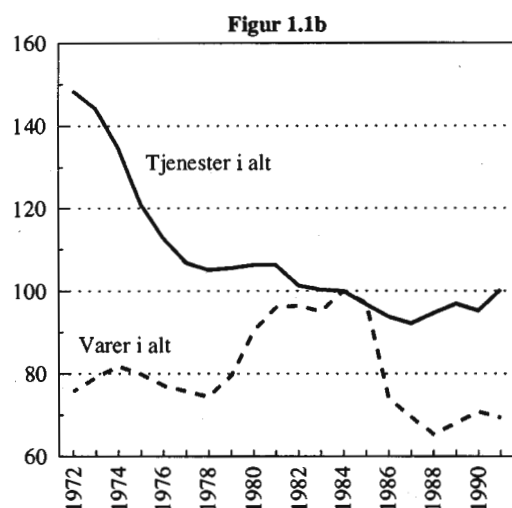
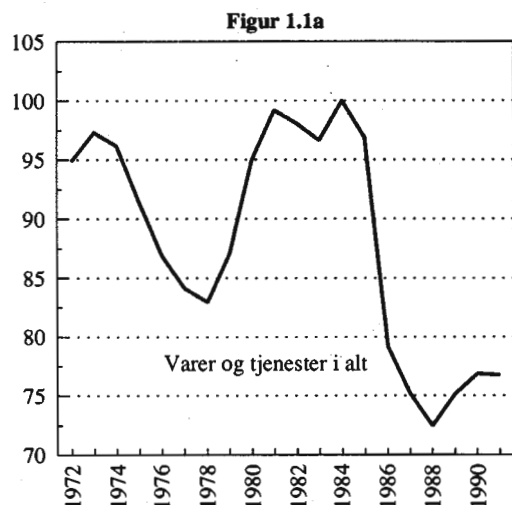
somheten på rundt 2 prosent, mens bidraget fra produksjonsveksten i andre sektorer sett under ett var nær null.

Den sterke produksjonsveksten i oljesektoren har fortsatt, og foreløpige anslag for 1992 viser et vekstbidrag fra produksjonsvirksomhet under ett på nær 3 prosent.

Bytteforholdet beregnes som forholdet mellom gjennomsnittlig eksportpris og gjennomsnittlig importpris. Hvis prisene på norsk eksport over en periode stiger mindre enn prisene på de varer og tjenester Norge importerer, betyr dette at landet kan importere mindre for hver enhet eksportvare enn tidligere. En slik forverring i bytteforholdet trekker isolert sett disponibel realinntekt ned.

Figurene 1a-c viser utviklingen i bytteforholdet overfor utlandet siden 1970 for varer og tjenester i alt, for varer i alt, for tjenester, og for såkalte tradisjonelle varer. Forskjellen mellom «varer i alt» og «tradisjonelle varer» («ikke-tradisjonelle varer») utgjøres av varene råolje og naturgass, skip, boreplattformer og direkte import og eksport til oljevirksomheten.

Figur 1.1. Bytteforholdet overfor utlandet.
1984 = 100

¹⁾ Råolje og naturgass, skip, boreplattformer og direkte eksport og import til oljevirksomheten.

Et hovedtrekk siden 1970 er at bytteforholdet for tjenester har vært fallende nesten hele tiden fram til 1987, hovedsaklig på grunn av fall i skipsfartens fraktrater. For varer har bytteforholdet vært preget av utviklingen i oljeprisene, og spesielt oljeprissjokkene i 1973, 1979-1980 og 1986.

Bytteforholdet med utlandet bedret seg markert i 1990 og trakk disponibel realinntekt opp med 0,8 prosentpoeng. Denne utviklingen skyldtes i særlig grad økte priser på råolje og naturgass i forhold til året før. For 1991 viser derimot foreløpige anslag en klar forverring av bytteforholdet med utlandet, med et negativt bidrag til veksten i disponibel realinntekt på rundt 1 1/4 prosent. Bakgrunnen for dette er først og fremst lavere gjennomsnittlige eksportpriser på olje og gass i forhold til 1990, men også flere tradisjonelle eksportvarer viste en negativ prisutvikling gjennom 1991. Eksportprisene på viktige norske eksportprodukter fortsatte å falle i 1992. Foreløpige beregninger viser et negativt bidrag fra endret bytteforhold til veksten i disponibel realinntekt på vel 4 prosent fra 1991.

Som en følge av redusert utenlandsgjeld og dermed reduserte renteutgifter, ga *endringen i rente- og stønadsbalansen* et svakt positivt bidrag til veksten i disponibel realinntekt i 1990. En fortsatt reduksjon i utenlandsgjelden trakk renteutgiftene ytterligere ned i 1991, men dette ble mer enn oppveid av ekstraordinært store utbetalinger av aksjeutbytte fra oljeselskaper til utenlandske eiere. Alt i alt er det anslått en svak forverring av rente- og stønadsbalansen i 1991. Utbetalingene av aksjeutbytte til utenlandske eiere ser ut til å ha økt ytterligere i 1992, og det er følgelig også dette året beregnet et negativt bidrag fra rente- og stønadsbalansen til veksten i disponibel realinntekt.

1.2 FAKTORINNTÉKT, LØNN OG DRIFTSRESULTAT

I nasjonalregnskapet blir det for landet som helhet og for hver næring beregnet en *faktorinntekt* som gir uttrykk for den inntekten som tilfaller arbeidskraft og kapital. Faktorinntekten beregnes som nettonasjonalprodukt (nettoproduktet for hver næring) fratrukket netto indirekte skatter. Faktorinntekten deles i *lønnskostnader* og *driftsresultat*. Lønnskostnadene omfatter lønn (inklusive andre sosiale utgifter) til lønsmottakere samt arbeidsgiveravgift til folketrygden og andre trygdeordninger. Driftsresultatet utgjør den beregnede inntekt av produksjonsfaktorene kapital og eierens egen arbeidsinnsats. Som en følge av at tall for driftsresultat beregnes som restposter, må en regne med tildels store feilmarginer i disse anslagene.

På det nåværende tidspunkt foreligger ikke nye anslag for disse inntektskomponentene for 1992. Nedenfor (tabellene 1c og 1d) er det tatt med nasjonalregnskapstall fram til og med 1991. I rapport nr. 2 1992 fra Det tekniske beregningsutvalget (NOU 1992:27) er inntektsutviklingen i Norge belyst nærmere ved å presentere inntektstall, lønnskostnader og driftsresultat, etter en *funksjonell sektorinndeling*.

Dette innebærer at inntektene er gruppert på næring eller offentlige forvaltningssektorer etter hvor de er opptjent. På grunn av at det ikke foreligger ny tallinformasjon, er det i denne rapporten ikke tatt med tall for den funksjonelle inntektsfordelingen. For en oversikt over den historiske utviklingen i den funksjonelle inntektsfordelingen vises til rapport nr. 2 for 1992.

Tabell 1c. Nettonasjonalprodukt og faktorinntekt. Milliarder kroner

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*
Nettonasjonalprodukt.....	307,3	342,6	390,0	433,7	441,2	478,4	492,1	524,7	562,9	585,9
- Netto indirekte skatter	38,4	45,3	52,5	64,1	70,4	76,0	73,2	70,0	71,1	73,4
= Faktorinntekt	269,2	297,3	337,5	369,6	370,8	402,2	418,9	454,7	491,8	512,5
Lønnskostnader	183,4	198,2	216,4	239,7	271,4	306,3	324,2	328,6	342,5	355,8
Driftsresultat	85,8	99,0	131,2	129,9	99,4	95,9	94,6	126,1	149,3	156,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

Tabell 1d. Faktorinntektsutviklingen. Prosent

	Årlig endring			Endring fra året før						
	1975-80	1980-85	1985-90	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*
Nettonasjonalprodukt.....	13,8	12,2	5,3	11,2	1,7	8,4	2,9	6,7	7,2	4,1
Faktorinntekt	14,2	11,5	5,8	9,5	0,3	8,5	4,1	8,5	7,9	4,2
Lønnskostnader	11,0	10,5	7,4	10,8	13,2	12,9	5,9	1,1	4,4	3,9
Driftsresultat	23,3	13,4	2,7	7,2	-23,5	-3,5	-1,3	34,1	17,0	5,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

Fra 1988 til 1989 økte de totale lønnskostnadene med 1,4 prosent, mens veksten fra 1989 til 1990 var på 4,2 prosent. I 1991 er den nominelle veksten i lønnskostnadene i hele økonomien foreløpig anslått til 3,9 prosent. Lønnskostnadsveksten de siste 3-4 årene er forholdsvis lav sett i forhold til den årlige veksten fra perioden 1984-1987 på vel 12 prosent. Dette reflekterer både en svak utvikling i sysselsettingen de siste årene og redusert vekst i lønn pr. årsverk.

Etter et kraftig fall i driftsresultatet fra 1985 til 1986, utløst av oljeprisfallet, fortsatte nedgangen i 1987 og 1988, men med minsket styrke. I 1989 snudde denne tendensen og driftsresultatet økte med 33,3 prosent fra

1988. Den sterke veksten i driftsresultatet for økonomien som helhet fortsatte i 1990, med en registrert økning på 18,4 prosent. En vesentlig del av inntektsveksten i disse to årene skriver seg fra oljevirkksomheten. For 1991 er driftsresultatet foreløpig anslått til 156,7 milliarder kroner, en økning på 5 prosent fra 1990.

1.3 DEN INSTITUSJONELLE INNTEKTSFORDELINGEN

I et eget avsnitt i tidligere rapporter fra Beregningsutvalget (kapittel 1.3 i NOU 1992:27) er det også presentert beregninger av inntektsutviklingen i Norge etter såkalt *institusjonell sektorinndeling*. Dette betyr at dis-

ponibel inntekt for Norge er gruppert etter hvem inntektene tilfaller. Blant institusjonelle sektorer skiller en vanligvis mellom: Offentlig forvaltning, finansinstitusjoner, ikke-personlige foretak, husholdningene og utlandet. Denne delen av nasjonalregnskapet omtales som inntektsregnskapet og er fortsatt under oppbygging i Statistisk sentralbyrå. På det nåværende tidspunkt foreligger det heller ikke her ny informasjon i forhold til inntektstall presentert i rapport nr. 2 1992 fra Det tekniske beregningsutvalg (NOU 1992:27). Foreløpig inntektsregnskap for 1992 og reviderte tall for forutgående år vil bli beregnet og presentert av Statistisk sentralbyrå i mai 1993. Dis-

se inntektstallene vil bli inkludert i Det tekniske beregningsutvalgs rapport nr. 2 for 1993.

* * *

En nærmere presentasjon og analyse av inntekstutviklingen for en av de institusjonelle sektorene i inntektsregnskapet – *husholdningssektoren* – er imidlertid gitt i neste kapittel. På samme måte som i fjorårets rapporter er inntektstallene fra nasjonalregnskapet supplert med beregninger av utviklingen av disponibel realinntekt for utvalgte typehushold, samt beregninger basert på inntektsstatistikken.

KAPITTEL 2

Nærmere om inntektsutviklingen for husholdningene

Husholdningssektoren omfatter alle personer hjemmehørende i Norge. Den omfatter også selvstendig næringsdrivende som driver ikke-finansiell aktivitet i egen regi, og som ikke er inkludert i foretakssektoren. Husholdningssektoren er den klart største av de institusjonelle hovedsektorene i nasjonalregnskapet målt ved disponibel inntekt. I perioden 1980-1989 tilfalt mellom 57 og 63 prosent av Norges disponible inntekt husholdningene.

Med *disponibel inntekt for en husholdning* menes den inntekten som står til disposisjon for privat konsum (forbruk) eller sparing. Dette betyr at en må trekke utgifter som ikke er knyttet til konsum eller sparing, fra bruttoinntekten, for å komme fram til den disponible inntekten. Slike utgifter vil først og fremst være direkte skatter, men kan også omfatte finansielle utgifter som renteutgifter, avhengig av hvor omfattende inntektene er definert. For å komme fram til *disponibel realinntekt* må en videre korrigere for prisutviklingen på de varer og tjenester som inntekten brukes til, dvs. konsumprisutviklingen. Utviklingen i disponibel realinntekt for en husholdning blir dermed i hovedsak bestemt av fire forhold; inntektsutviklingen, skatteendringer, utviklingen i renteutgifter og prisutviklingen.

- En husholdning kan ha inntekt fra flere kilder, f.eks. lønnsinntekt, inntekter fra næringsvirksomhet (driftsresultat), renter av bankinnskudd eller andre finansinvesteringer, og inntekter fra pensjoner og andre trygdeordninger. En lønnstakerhusholdning har lønn som hovedinntekt, mens næringsinntekter og trygder er hovedinntekter for husholdningsgruppene selvstendig næringsdrivende og trygdede. Det er grunn til å merke seg at varige konsumgoder utenom bolig ifølge nasjonalregnskapskonvensjoner regnes som konsumert i det år de anskaffes. Beregnet avkastning på konsumkapital (utenom bolig) inngår derfor ikke som inntekt i inntektsregnskapet. Husholdningene er derimot «eiere» av produksjonssektoren for boligjenester i regnskapet, og mottar følgelig den beregnede avkastningen på boligkapitalen i denne sektoren som en del av sin inntekt.
- Skatten for ulike husholdninger kan variere selv om inntektene i utgangspunktet er like. Ulike inntektsarter kan etter skattereglene bli behandlet forskjellig. Skattene vil også

være avhengig av hvordan husholdningen innretter seg. F.eks. vil skattene avhenge av om inntekten i husholdningen er opptjent av en eller flere personer og fordelingen av inntekten dem imellom. Videre vil ulike former for finansinvesteringer, f.eks. BSU, aksjeplasseringer, forsikringer eller plasseringer i statsobligasjoner påvirke skatteberegningene. Hvis finansinvesteringene, investeringer i bolig eller privat konsum (forbruk) blir finansiert ved låneopptak, vil adgangen til fradrag for gjeldsrenter påvirke skatten. Det samme gjelder for investeringer i næringsvirksomhet hvor dessuten avskrivings- og avsetningsregler vil påvirke beskatningen av næringsinntekten.

- Om renteutgifter skal komme til fradrag ved beregning av disponibel inntekt for en husholdning, bør prinsipielt sees i sammenheng med hvor omfattende inntektsbegrepet er definert. Hvis næringsinntekt (driftsresultat), som er en kombinasjon av kapitalavkastning på produksjonskapital og arbeidsinnsats som selvstendig næringsdrivende, finansinntekter og beregnet avkastning av konsumkapital (egen bolig, varige konsumgoder) inngår i inntektsbegrepet, bør alle renteutgifter naturlig komme til fradrag ved beregning av disponibel inntekt. Avgrensingsproblemer oppstår når låneopptak og dermed renteutgifter har gitt opphav til inntekter som ikke regnes med ved beregning av disponibel inntekt. I nasjonalregnskapet regnes som nevnt avkastning av boligkapitalen som en del av husholdningenes inntekter, mens andre varige konsumgoder betraktes som konsumert når de er kjøpt. Husholdningenes totale netto renteutgifter trekkes fra i beregningen av disponibel inntekt i nasjonalregnskapet. I prinsippet burde en her ha skilt ut andelen av renteutgiftene som er brukt til å finansiere konsumkapital utenom bolig, men datamaterialet gir ikke grunnlag for en slik oppsplitting.
- Beregninger av disponibel realinntekt krever en omregning til faste priser, dvs. at en må dividere den løpende inntekten med en prisindeks. Valget av prisindeks er ikke entydig. Det vanlige er å deflatere husholdningenes inntekter med en felles prisindeks - enten konsumprisindeksen eller deflatoren for totalt privat konsum i nasjonalregnska-

pet. I beregningene nedenfor som er basert på tall fra nasjonalregnskapet, benyttes den sistnevnte prisindeksen.

Det bør understrekes at disponibel realinntekt ikke gir direkte uttrykk for levekår. Ett problem i denne forbindelse er knyttet til bruk av en felles prisindeks som nevnt ovenfor. I så fall får en ikke tatt hensyn til at husholdninger kan ha ulik forbrukssammensetning og at prisene på ulike varer og tjenester varierer. Videre bør det påpekes at offentlig konsum ikke er med i beregningene, selv om denne posten er et viktig bidrag til levekårene. Direkte skatter kommer til fradrag i disponibel inntekt, og endringer i indirekte skatter tas hensyn til gjennom virkninger på prisene. Motytelsene, bortsett fra kontantytelser i form av stønader og pensjoner o.l., faller derimot utenfor.

Det bør også nevnes at omvurdering av aktiva, f.eks. aksjegevinster/tap, endringer i verdien av boligkapitalen o.l., ikke inngår i begrepet disponibel inntekt slik det er presisert ovenfor. Slike omvurderinger av aktiva vil påvirke forbruksmuligheten over tid, men hører begrepsmessig hjemme i et kapitalregnskap for husholdninger. Slike beregninger er under arbeid i Statistisk sentralbyrå, men det vil ennå ta tid før resultatene kan nyttiggjøres.

Nedenfor gjengis tall for husholdningenes disponible realinntekt slik de framkommer i

nasjonalregnskapet. I neste avsnitt (2.2) presenteres mer detaljerte tall for inntektsutviklingen for ulike grupper av husholdninger, der en fokuserer spesielt på virkninger av endringer i skattesystemet på disponibel realinntekt. Det bør understrekes at begrepet disponibel realinntekt i de sistnevnte beregningene avviker fra de konvensjoner som benyttes i nasjonalregnskapet. For det første forutsettes i disse mer detaljerte beregningene at husholdningene kun har lønnsinntekt. For det andre opereres det med en annen definisjon av disponibel inntekt, ved at (netto) renteutgifter ikke er trukket ut. For det tredje er realstørrelser i avsnitt 2.2 beregnet ved å deflatere nominelle inntektsbeløp med konsumprisindeksen.

2.1 DISPONIBEL REALINNTÉKT FOR HUSHOLDNINGER IFØLGE INNTÉKTSREGNSKAPET

- Sterk økning i husholdningenes disponible realinntekt i 1992.
- Fortsatt betydelig stønadsvekst, men positive vekstbidrag også fra reduserte direkte skatter og lavere netto renteutgifter.

Tabell 2a viser husholdningenes inntekter og utgifter fordelt på ulike poster for årene 1983-1992. I forhold til konvensjonene i nasjonalregnskapet er arbeidsgiveravgift trukket ut

Tabell 2a. Inntekter og utgifter for husholdninger i alt. Milliarder kroner

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*	1992 ⁴⁾
Inntekter	289,0	318,3	347,5	393,3	443,1	480,6	496,5	545,0	550,9	573
Lønn ¹⁾	169,2	185,0	205,2	232,2	261,4	275,1	279,5	291,4	302,7	313
Driftsresultat	37,0	40,8	40,8	45,2	47,3	51,5	52,2	57,5	59,3	59
Renteinntekter ²⁾ ..	15,3	18,7	18,7	27,8	36,0	42,0	40,5	41,2	41,5	42
Stønader.....	63,4	69,2	75,2	82,8	93,6	107,1	120,0	131,0	143,2	155
Andre inntekter.	4,1	4,6	4,1	5,2	4,8	4,8	4,4	4,3	4,2	4
Utgifter.....	87,3	95,7	108,8	130,5	162,4	180,3	181,7	186,7	191,2	190
Direkte skatter og trygdepremier ¹⁾	62,4	68,0	75,8	87,6	104,2	111,5	112,2	116,9	120,4	120
Renteutgifter	21,3	24,1	28,8	37,5	51,9	62,0	62,2	62,4	62,1	61
Andre utgifter....	3,6	3,6	4,1	5,4	6,4	6,8	7,4	7,5	8,7	9
Disponibel inntekt	201,7	222,6	238,9	262,8	280,7	300,3	314,9	338,7	359,7	383
Disponibel realinntekt ³⁾	318,6	330,4	334,8	342,3	338,8	341,4	343,2	351,3	359,7	374
Vekst i disponibel realinntekt, prosent	2,1	3,7	1,3	2,2	- 1,0	0,7	0,5	2,4	2,4	4

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

¹⁾ Ekskl. arbeidsgiveravgift

²⁾ Husholdningenes renteinntekter omfatter i tillegg til renter på finansobjekter, bankinnskudd m.v. også såkalte «fremmede renter i livsforsikring» (ikke-realiserte renter). I 1988 utgjør ikke-realiserte renteinntekter om lag 1/3 av totale renteinntekter i husholdningssektoren.

³⁾ Deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for privat konsum. Prisbasis=1991

⁴⁾ Anslag

både på inntektssiden (lønn) og utgiftssiden (direkte skatter og trygdepremier). Beregningene viser en betydelig vekst i disponibel realinntekt for husholdningene de tre siste årene, etter nær nullvekst gjennom de tre forutgående årene sett under ett. Veksten i husholdningenes disponible realinntekt i 1990 og 1991 er anslått til 2,4 prosent årlig, mens foreløpige anslag viser en enda sterkere vekst i 1992, ca 4 prosent.

I tabell 2b er den nominelle veksten i husholdningenes inntekts- og utgiftskomponenter i perioden 1983-1992 deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for privat konsum. Tabellen viser hvordan de ulike komponentene har bidratt til veksten i husholdningenes disponible realinntekt i denne perioden.

Det bør presiseres at anslagene for 1992 er usikre, da disse tallene tildels er basert på modellframskrivninger.

Tabell 2b. Disponibel realinntekt for husholdninger i alt. Endring i milliarder 1991-kroner¹⁾

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*	1992 ²⁾
Endring i disp. realinntekt	6,6	11,8	4,4	7,5	- 3,5	2,5	1,8	8,1	8,4	14,3
Bidrag fra:										
Lønn	- 0,1	7,4	13,0	14,8	13,2	- 2,9	- 8,1	- 2,4	0,4	3,0
Driftsresultat.....	- 0,6	2,2	- 2,1	0,5	- 1,9	1,5	- 1,7	2,7	- 0,3	- 1,7
Stønader.....	5,0	2,6	2,7	2,4	5,1	8,8	9,0	5,1	7,3	8,2
Direkte skatter og trygdepremier	2,6	- 2,4	- 5,3	- 7,8	- 11,7	- 1,0	4,5	1,0	0,8	3,2
Netto renteutg. ...	- 0,8	1,5	- 1,1	- 2,0	- 8,1	- 3,5	- 1,0	1,7	1,3	2,0
Andre inntekter, netto	0,4	0,5	- 2,6	- 0,4	- 0,1	- 0,5	- 0,9	0,0	- 1,2	- 0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Foreløpige tall

¹⁾ Inntekts- og utgiftstall deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for privat konsum 1991=100.

²⁾ Anslag

I tillegg til lønn er driftsresultat og stønader viktige inntektskomponenter for husholdningene. Sistnevnte har fått økt betydning de siste årene; som andel av disponibel inntekt har stønadene økt sin andel fra rundt 31,4 prosent i 1983 til om lag 40 prosent i 1992. På grunn av sterk sysselsettingsvekst midt på 1980-tallet ga veksten i lønningene det største bidraget til økt realinntekt i disse årene. I perioden 1988-1990 trakk derimot bidraget fra lønnsveksten husholdningenes disponible realinntekt ned. I 1991 var bidraget nær null, mens for 1992 viser foreløpige anslag at en sterkere lønns- enn prisvekst har gitt et klart positivt vekstbidrag.

Driftsresultatet er hovedinntektskilden til selvstendig næringsdrivende. Tabell 2b viser at bidraget fra driftsresultatet til økningen i disponibel realinntekt var beskjedent, tildels negativt fram til og med 1989. I 1990 økte imidlertid driftsresultatet betydelig ifølge foreløpige regnskapstall, mens det er anslått ne-

gative vekstbidrag fra disse inntektene i 1991 og i 1992.

Stønadene, som er den viktigste inntektskilden til pensjonister og trygdede, har gjennom hele perioden gitt positive bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekt. Dette skyldes for en stor del en jevn økning i antall eldre og utbetalte pensjoner, som er den største stønadsposten. Økningen i vekstbidraget fra og med 1988 har også sammenheng med økt arbeidsledighet og dermed økte trygdeutbetalinger. (Økningen i dagpengeutbetalingene utgjorde nær 25 prosent av den totale stønadsveksten i perioden 1988-1990). I årene 1988-1990 sto veksten i stønadene for det klart viktigste bidraget til økningen i husholdningenes disponible realinntekter. Denne tendensen fortsatte i 1991, hvor nær 85 prosent av den samlede økningen i husholdningenes disponible realinntekter er beregnet å stamme fra økte stønadsutbetalinger. For 1992 peker foreløpige anslag mot en fortsatt

vekst i bidraget fra stønader i forhold til året før.

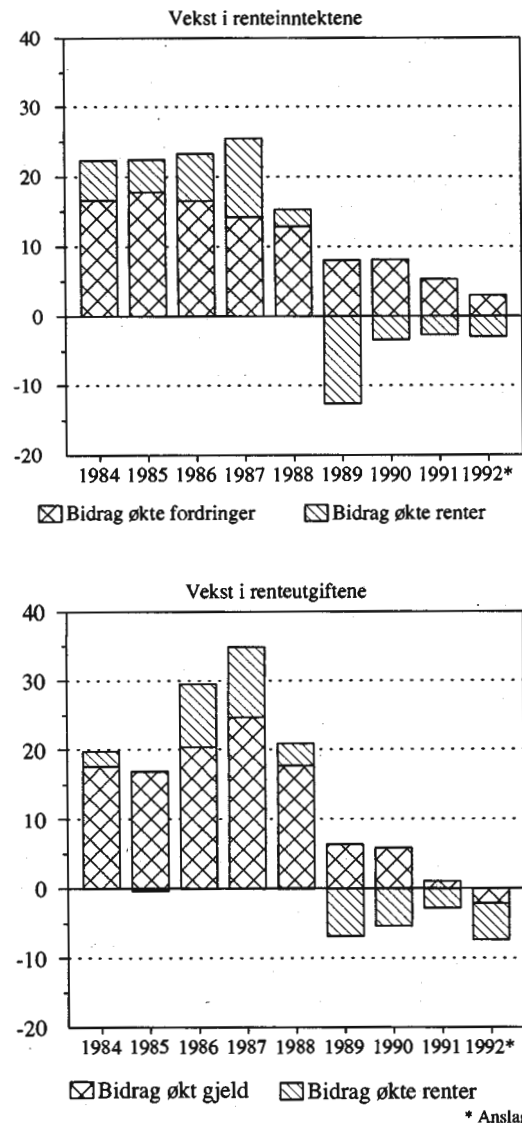
I årene 1984-1988 ga utviklingen i skatter og trygdepremier et negativt bidrag til realinntektsveksten, dvs. at realverdien av husholdningenes skatteinnbetalinger steg i disse årene. De fire siste årene har utviklingen i skatteinnbetalingene imidlertid gitt positive vekstbidrag, ved at den nominelle veksten i direkte skatter og trygdepremier har vært lavere enn konsumprisveksten. I 1992 førte lettelse i den direkte beskatningen til et bidrag på rundt 3 milliarder kroner til veksten i husholdningenes disponible realinntekt.

Som vist i tabell 2b, bidro utviklingen i realverdien av netto renteutgifter stort sett negativt til veksten i husholdningenes disponible realinntekt gjennom 1980-årene. I 1989 trakk netto renteutgifter disponibel realinntekt ned med knapt 1 milliard 91-kroner, som en følge av nedgang i renteinntektene kombinert med en svak vekst i renteutgiftene. I de tre siste årene har utviklingen i husholdningenes netto renteutgifter bidratt positivt til veksten i disponibel realinntekt ifølge foreløpige beregninger. Denne utviklingen har sammenheng med en betydelig gjeldsnedbetaling blant husholdningene, samt en viss nedgang i rentenivået.

Veksten i renteinntektene og renteutgiftene kan splittes på henholdsvis endring i fordringer/gjeld og endring i gjennomsnittlige rentesatser. Beregninger av denne typen, foretatt av Norges Bank, er vist i figur 2.1.

Figuren viser at gjeldsveksten var betydelig sterkere enn fordringsveksten i perioden 1986-1988. Økte rentesatser på gjelden bidro bare med en liten del av veksten i renteutgiftene i disse årene, resten skyldtes økt gjeld. Ifølge Norges Banks beregninger var husholdningenes renteutgifter om lag uendret fra 1988 til 1989. En svak gjeldsøkning ble nesten oppveid av lavere rentesatser. For 1990 var ifølge beregningene det positive vekstbidraget fra økt gjeld om lag like stort som året før, mens det er beregnet et noe lavere bidrag fra lavere renter enn i 1989. Følgelig er det anslått en svak økning i renteutgiftene i 1990. For 1991 gikk renteutgiftene ifølge disse beregningene ned med 1,7 prosent, som en følge av lavere rentesatser. Husholdningenes (brutto-)gjeld avtok gjennom 1991, men som en følge av enda sterkere gjeldsøkning gjennom 1990, er det anslått en viss vekst i husholdningenes gjeld regnet som gjennomsnitt fra 1990 til 1991. For 1992 viser derimot foreløpige beregninger en nedgang i husholdningenes renteutgifter på vel 7 prosent fra året før, etter bidrag både fra lavere renter og redusert gjeld.

Figur 2.1 Husholdningenes renteinntekter og renteutgifter. Vekst i prosent.¹⁾

¹⁾ Det bør bemerkes at Norges Banks beregninger avviker fra Statistisk sentralbyrås, som en følge av ulike metoder og forskjeller i datamaterialet. Veksten i renteinntekter og utgifter i figur 2.1 vil derfor ikke samsvare helt med de tilsvarende tallene i tabellene 2a og 2b. Forholdet mellom de ulike bidragene vil allikevel være omtrent det samme.

Veksten i husholdningenes renteinntekter avtok i 1988, som en følge av en oppbremsing av rentøkningen på husholdningenes fordringer. Renteinntektene falt deretter med rundt 4 prosent i 1989 ifølge Norges Banks anslag, etter en rentenedgang. For 1990 og 1991 var det igjen vekst i renteinntektene. En fortsatt tendens til lavere rentesatser motvirket bare i liten grad økningen i husholdningenes fordringer. For 1992 viser foreløpige anslag en

nullvekst i renteinntektene. En fortsatt vekst i fordringene ble motvirket av at rentesatsene gikk ned fra året før.

Husholdningssektoren oppdelt i lønnstakere, selvstendig næringsdrivende og trygdede.

I inntektsregnskapet i nasjonalregnskapet er husholdningene delt inn i grupper etter hvor hovedinntekten kommer fra. Selvstendig næringsdrivende har egen næringsdrift som hovedinntektskilde, lønnstakere har vanlig lønnsarbeid som hovedinntektskilde, mens trygdede, pensjonister o.a. har pensjoner, ulike trygder eller annet som hovedinntekt. I denne siste gruppen kommer også studenter og mili-

tære. Det er betydelig usikkerhet ved en slik oppdeling, og inntektstallene for undergruppene er av klart dårligere kvalitet enn inntektstallene for husholdningssektoren under ett.

For tiden (januar 1993) foreligger det ingen ny informasjon om inntektsutviklingen for disse undergruppene i forhold til det tallmaterialet som er presentert tidligere i rapporter fra Beregningsutvalget. I rapport nr. 2 for 1992 (NOU 1992:27) ble det presentert inntektstall for lønnstakere, selvstendig næringsdrivende og trygdede fram til og med 1991. I tabell 2c nedenfor presenteres veksten i disponibel realinntekt for de tre hovedgruppene av husholdninger.

Tabell 2c. *Utviklingen i disponibel realinntekt for lønnstakere, selvstendige næringsdrivende og trygdede. Årlig prosentvis vekst*

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*	1992*
Husholdninger i alt	2,0	3,7	1,4	2,2	- 1,0	0,8	0,5	2,3	2,4	4
Lønnstakere	2,1	2,9	2,8	2,3	- 0,7	0,0	0,5	1,2	2,2	
Selvstendige	- 4,6	- 0,5	- 8,5	- 3,0	- 12,8	- 3,7	- 3,0	9,5	2,6	
Trygdede	8,1	9,2	2,9	5,2	4,4	5,5	2,1	2,8	3,1	

*Foreløpige tall

Som vist i tabellen var det betydelige forskjeller i inntektsutviklingen for de tre gruppene i 1980-årene. Mens den gjennomsnittlige årlige veksten i disponibel realinntekt for lønnstakere i perioden 1983-1989 var 1,4 prosent, om lag det samme som gjennomsnittet for alle husholdninger (1,3 prosent), var veksten 5,3 prosent for trygdede og -5,2 prosent for selvstendige. Den sterke veksten i disponibel realinntekt for trygdede og pensjonister reflekterer den tidligere nevnte veksten i antallet trygdede og tilhørende stønadsutbetalinger. I tillegg skiller denne gruppen seg fra øvrige husholdningskategorier ved at den har hatt et betydelig positivt bidrag fra netto renteinntekter. Hovedårsaken til at gruppen selvstendig næringsdrivende hadde en reell inntektsreduksjon i denne perioden er at realverdien av driftsresultatet, som står for om lag 2/3 av deres inntekter, utviklet seg svakt og tildels negativt i de fleste av årene. I tillegg hadde selvstendige en betydelig økning i renteutgiftene mot slutten av perioden, noe som har sammenheng med en generelt større gjeld for selvstendige enn for de to andre husholdningsgruppene.

Bildet for selvstendige har snudd seg de siste årene ifølge foreløpige inntektstall; i 1990

og 1991 er det anslått vekst i disponibel realinntekt for denne gruppen på hhv. 9-1/2 og 2 1/2 prosent. Bakgrunnen for dette er en beregnet sterk vekst i driftsresultatet i næringsvirksomhet i disse årene. For lønnstakergruppen er veksten i disponibel realinntekt anslått til 1,2 prosent i 1990 og 2,2 prosent i 1991. Økningen i trygdedes disponible realinntekt har fortsatt, men har i disse årene ligget lavere enn gjennomsnittet fra 1980-tallet, rundt 3 prosent.

Disponibel realinntekt, antall personer og yrkesaktivitet for husholdningene

Inntektstall fra inntektsregnskapet for husholdningssektoren i alt og fordelt på lønnstakere, selvstendig næringsdrivende og trygdede er summariske i den forstand at de ikke korrigerer for ulikheter vedrørende husholdningenes antall, sammensetning og yrkesaktivitet. Ved analyser av nivåforskjeller og av forskjeller i utviklingen i disponibel realinntekt bør derfor inntektsregnskapets materiale suppleres med informasjon om antall personer, antall husholdninger og yrkesaktivitet for at tallmaterialet skal gi sammenlignbare tall mellom gjennomsnittshusholdninger i de ulike hus-

holdningsgrupper. Nedenfor er det derfor gitt tall for husholdningenes gjennomsnittsinntekt og realinntektsutvikling pr. person og pr. årsverk.

Disponibel inntekt i husholdningssektoren regnet pr. person kan anslås til vel 84 000 kr i 1991. Med omtrent 2,4 personer i gjennomsnitt pr. husholdning (Folke- og boligtellingsen 1990) blir gjennomsnittlig disponibil husholdningsinntekt om lag 202 500 kr ifølge inntektsregnskapet. Anslag bygd på foreløpige regnskapstall for 1992 peker mot en gjennom-

snittlig inntekt pr. person på rundt 89 000 kr, og en gjennomsnittlig inntekt pr. husholdning på 214 600 kr.

Tabell 2d viser årlig prosentvis vekst i disponibil realinntekt i husholdningssektoren regnet pr. person i perioden 1984-1992. Veksten både i 1990 og 1991 er anslått til i underkant av 2 prosent, mens foreløpige anslag for 1992 peker mot en vekst i disponibil realinntekt pr. person på 3,4 prosent. Til sammenligning var den gjennomsnittlige årlige veksten fra 1984 til 1989 0,9 prosent.

Tabell 2d. Vekst i disponibil realinntekt pr. person og pr. årsverk¹⁾. Prosent.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990*	1991*	1992 ²⁾
Disponibel realinntekt pr. person.....	3,4	1,1	1,8	- 1,5	0,3	0,2	1,9	1,8	3,4
Disponibel realinntekt pr. årsverk. Lønnstakere.....	1,5	- 0,3	- 1,0	- 3,7	0,6	3,0	1,6	3,2	

* Foreløpige tall

¹⁾ Deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for privat konsum.

²⁾ Anslag

Tabell 2d viser også veksten i disponibil realinntekt for lønnstakere, regnet pr. sysselsatt årsverk («normalårsverk», jfr. definisjon i vedlegg B). Utførte årsverk i lønnstakerhusholdningene er her satt lik antall utførte lønnstakerårsverk. På grunn av avgrensingsproblemer må disse tallene tolkes med særlig stor varsomhet.

Ifølge tabellen var det bare svak vekst i disponibil realinntekt for lønnstakere regnet pr. årsverk i 1988, etter at disponibil realinntekt pr. årsverk for denne gruppen hadde blitt redusert tre år på rad. I 1989 økte imidlertid disponibil realinntekt pr. årsverk for lønnstakerhusholdningene med 3 prosent ifølge foreløpige regnskapstall. Denne økningen hadde sammenheng med nedgang i antall utførte lønnstakerårsverk, idet disponibil realinntekt for lønnstakerne var omtrent uendret fra 1988 til 1989. For 1990 er det anslått en vekst i disponibil realinntekt pr. årsverk for lønnstakerne på 1,6 prosent. Disponibel realinntekt for lønnstakergruppen under ett var ifølge foreløpige anslag 1,2 prosent høyere i 1990 enn året før, og i tillegg kom en viss nedgang i lønnstakerårsverkene dette året. Forsterket vekst i lønnstakernes disponible realinntekt og en fortsatt nedgang i lønnstakerårsverkene på rundt 1 prosent, ligger bak anslaget på disponibil realinntekt pr. årsverk i 1991 på 3,2 prosent.

Det foreligger ennå ikke tilgjengelige tall for lønnstakerhusholdningenes disponible inntekt i 1992.

2.2. BEREGNEDE ENDRINGER I DISPONIBEL REALINNTTEKT FOR UTVALGTE HUSHOLDNINGER

Under lønnsoppgjør, jordbruksoppgjør og pensjonsregulering forhandles det bare om utviklingen i en inntektsart og ikke om den totale inntektsutviklingen for ulike husholdningsgrupper. Selv om sammenhengene kan være noe kompliserte, vil skatter og priser også bidra til at realverdien av det inntektstillegg som inntektstakeren mottar blir mindre enn det nominelle inntektstillegg det forhandles om. Det er derfor alminnelig interesse for beregninger som belyser hvordan skatter og priser virker inn på utviklingen i disponibil realinntekt.

Kort om endringer i skatteregler i årene 1991 - 1993

Tabell 2e viser skattesatser og beløpsgrenser m.v. i skattereglene for 1991, 1992 og 1993. En ser av tabellen at maksimal skatt på nettoinntekt/alminnelig inntekt er redusert fra 40,5 prosent i 1991 til 28 prosent i 1992 og 1993.

Maksimal skatt på brutto lønnsinntekt er økt fra 17,3 prosent i 1991 til 20,8 prosent i 1992 og 21,5 prosent i 1993. Samlet marginalsatt på lønn er dermed redusert fra 57,8 prosent i 1991 til 48,8 prosent i 1992, mens den er 49,5 prosent i 1993. For en lønnstaker med årslønn om lag som for en voksen industriarbeider er marginalsatten på lønn redusert fra 48,3 prosent i 1991 til 35,8 prosent i 1992 og 1993.

Et hovedtrekk ved endringene i skattereglene de siste årene og særlig i 1992, har vært at skattegrunnlaget er utvidet og skattesatsene er redusert. På grunn av de store endringene i skattereglene fra 1991 til 1992 har Det tekniske beregningsutvalg en lengre omtale av anslått endring i disponibel inntekt fra 1991 til 1992 for lønnstakerhusholdninger. En liknende analyse ble også utført i fjorårets rapport.

Tabell 2e. Skattesatser og beløpsgrenser m.v. etter henholdsvis reglene for 1991, 1992 og 1993.

	1991- regler	1992- regler	1993- regler
<i>Skatter på personinntekt/pensjons- givende inntekt</i>			
<i>a Trygdeavgift</i>			
Lønnsinntekt.....	7,8 pst.	7,8 pst.	7,8 pst.
Næringsinntekt i jordbruk, skogbruk og fiske.....	7,8 pst.	7,8 pst.	7,8 pst.
Annen næringsinntekt	12,7 pst.	10,7 pst.	10,7 pst.
Pensjonsinntekt	1,6 pst.	3,0 pst.	3,0 pst.
<i>b Toppskatt til staten</i>			
Sats, 1. trinn.....	9,5 pst.	9,5 pst.	9,5 pst.
Nedre grense:			
1. trinn, klasse 1.....	207 000 kr	200 000 kr	204 000 kr
1. trinn, klasse 2.....	249 000 kr	242 000 kr	247 000 kr
Sats, 2. trinn, ¹⁾			
	-	13,0 pst.	13,7 pst.
Nedre grense:			
2. trinn, klasse 1.....	-	225 000 kr	230 000 kr
2. trinn, klasse 2.....	-	252 000 kr	258 000 kr
<i>Skatter på alminnelig inntekt/nettoinntekt</i>			
<i>c Statsskatt²⁾</i>			
<i>Klasse 1</i>	<i>Klasse 2</i>		
0 - 130 000	0 - 162 000..	0,0 pst.	-
130 000 - 164 000	162 000 - 189 000..	7,5 pst.	-
164 000 -	189 000 -	14,0 pst.	-
<i>d Fellesskatt</i>			
Personer.....	5,5 pst.	7,0 pst.	7,0 pst.
(i Finnmark og Nord-Troms	5,5 pst.	5,0 pst.	5,0 pst.)
<i>e Kommune- og fylkesskatt</i>			
Personer.....	21,0 pst.	21,0 pst.	21,0 pst.
<i>f Maksimal marginale skattesatser</i>			
På alminnelig inntekt.....	40,5 pst.	28,0 pst.	28,0 pst.
Samlet maksimal marginalsatt på lønn og personinntekt fra nærings- virksomhet i jordbruk, skogbruk og fiske.....	57,8 pst.	48,8 pst.	49,5 pst.

¹⁾ For skattytere i Finnmark og Nord-Troms gjelder kun trinn 1.

²⁾ Skattytere i Finnmark og Nord-Troms betalte bare statsskatt av nettoinntekt over trinn 2 med en sats på 9,0 prosent.

Forts.

Tabell forts.

	1991- regler	1992- regler	1993- regler
<i>Standardfradrag m.v.</i>			
g <i>Klassefradrag</i>			
Klasse 1	20 700 kr	21 700 kr	22 200 kr
Klasse 2	41 400 kr	43 400 kr	44 400 kr
h <i>Minstefradrag</i>			
Sats	15,0 pst.	20,0 pst.	20,0 pst.
Øvre grense	10 000 kr	27 000 kr	27 600 kr
Nedre grense	3 200 kr	3 200 kr	3 300 kr
i <i>Særfradrag for alder mv.</i>	22 560 kr	16 920 kr	17 280 kr
j <i>Avtrappingssats, skattereduksjons- regelen</i>	50 pst.	55,0 pst.	55,0 pst.
k <i>Skattefrie nettoinntekter, pensjonister</i>			
Enslige	55 900 kr	59 000 kr	60 400 kr
Ektepar	87 900 kr	92 100 kr	94 200 kr
l <i>Særskilt fradrag i Finnmark og Nord-Troms</i>			
Klasse 1	10 000 kr	15 000 kr	15 000 kr
Klasse 2	20 000 kr	30 000 kr	30 000 kr
m <i>Fisker- og sjømannsfradraget</i>			
Sats	23,0 pst.	30,0 pst.	30,0 pst.
Øvre grense	55 000 kr	70 000 kr	70 000 kr
n <i>Fradrag for premie for egen pensjonsforsikring</i>			
Sats	10,0 pst.	10,0 pst.	10,0 pst.
Øvre grense	30 000 kr	30 000 kr	30 000 kr
o <i>Maksimalt fradrag for innbetalt fagfor- eningskontingent inkl. forsikringspremie</i>	1 800 kr	1 800 kr	1 800 kr
p <i>Bunnfradrag for reiseutgifter</i>	6 000 kr	6 000 kr	6 000 kr
q <i>Forsørgerfradrag i skatt (pr. barn)</i>			
Barn	1 820 kr	1 820 kr	1 820 kr
Ungdom	2 540 kr	2 540 kr	2 540 kr
r <i>Generelle satser for barnetrygd</i>			
1. barn	9 408 kr	10 212 kr	10 212 kr
2. barn	9 900 kr	10 704 kr	10 704 kr
3. barn	11 316 kr	12 120 kr	12 120 kr
4. barn	11 940 kr	12 744 kr	12 744 kr
5. og følgende barn	12 324 kr	13 128 kr	13 128 kr
s <i>Sum barnetrygd og forsørgerfradrag</i>			
1 barn	11 228 kr	12 032 kr	12 032 kr
2 barn	22 948 kr	24 556 kr	24 556 kr
3 barn	36 084 kr	38 496 kr	38 496 kr
4 barn	49 844 kr	53 060 kr	53 060 kr
Tillegg pr. barn utover 4 barn	14 144 kr	14 948 kr	14 948 kr

Forts.

Tabell forts.

	1991- regler	1992- regler	1993- regler
t Ekstra barnetrygd til barn under 3 år ..	3 144 kr	4 380 kr	5 040 kr
u Ekstra barnetrygd i Finnmark og Nord-Troms	3 600 kr	3 732 kr	3 732 kr
v Foreldrefradrag			
Ett barn			
Sats	40 pst.	43 pst.	43 pst.
Øvre grense	3 500 kr	3 500 kr	3 600 kr
To eller flere barn			
Sats	50 pst.	53 pst.	53 pst.
Øvre grense	4 500 kr	4 500 kr	4 600 kr
Legitimert pass og stell av barn:			
Ett barn			
Sats	40 pst.	43 pst.	43 pst.
Øvre grense	17 500 kr	17 500 kr	17 900 kr
To eller flere barn			
Sats	50 pst.	53 pst.	53 pst.
Øvre grense	21 000 kr	21 000 kr	21 500 kr
w Fribe løp for renter mv.			
Klasse 1	3 000 kr	-	-
Klasse 2	6 000 kr	-	-
x AMS			
Klasse 1	3 000 kr	5 000 kr	5 000 kr
Klasse 2	6 000 kr	10 000 kr	10 000 kr
Sats	25,0 pst.	15,0 pst.	15,0 pst.
y SMS/LMS			
Maksimalt sparebeløp:			
Klasse 1	4 000 kr	-	-
Klasse 2	8 000 kr	-	-
Sats	25,0 pst.	-	-
z SMS, for ungdom under 34 år			
Maksimalt sparebeløp:			
Klasse 1	8 000 kr	-	-
Klasse 2	16 000 kr	-	-
Sats	30 pst.	-	-
æ BSU, for ungdom under 34 år			
Maksimalt sparebeløp pr. person:.....	-	10 000 kr	10 000 kr
Sats	-	20,0 pst.	20,0 pst.
ø ASG			
Maksimalt sparebeløp, klasse 1.....	-	10 000 kr	-
Maksimalt sparebeløp, klasse 2.....	-	20 000 kr	-

Forts.

Tabell forts.

	1991- regler	1992- regler	1993- regler
å <i>Formuesskatt</i>			
<i>Kommune:</i>			
Fribeløp	60 000 kr	120 000 kr	120 000 kr
Sats	1,0 pst.	1,0 pst.	1,0 pst.
<i>Stat:</i>			
Beløpsgrenser 1991			
<i>Klasse 1</i>			
0 - 120 000			
<i>Klasse 2</i>			
0 - 150 000	0,0 pst.		
120 000 - 235 000	0,2 pst.		
235 000 - 470 000	0,6 pst.		
470 000 - 825 000	0,9 pst.		
825 000 -	1,3 pst.		
Beløpsgrenser 1992			
<i>Klasse 1</i>			
0 - 120 000		0,0 pst.	
120 000 - 235 000		0,1 pst.	
235 000 -		0,3 pst.	
<i>Klasse 2</i>			
0 - 150 000			0,0 pst.
150 000 - 260 000			0,1 pst.
260 000 -			0,3 pst.
Beløpsgrenser 1993			
<i>Klasse 1</i>			
0 - 120 000			0,0 pst.
120 000 - 235 000			0,1 pst.
235 000 -			0,3 pst.
<i>Klasse 2</i>			
0 - 150 000			
150 000 - 260 000			
260 000 -			

Kilde: Finansdepartementet.

I 1991 ble det bl.a. vedtatt følgende utvidelser av skattegrunnlaget:

- fradraget for premie til egen pensjonsforsikring ble begrenset til maksimalt 30 000 kroner. Denne begrensningen kom i tillegg til den tidligere regelen om at fradraget maksimalt kunne utgjøre 10 prosent av gjennomsnittlig nettoinntekt de to siste årene,
 - boligtakstene ble økt med inntil 10 prosent.
- Fra 1992 er det vedtatt en rekke endringer i skattegrunnlagene. Noe av det viktigste for lønnsstakere er:
- kraftig økning i minstefradraget,
 - fribeløpet for renteinntekter m.v. ble fjernet,
 - sparing med skattefradrag (SMS) og livsforsikring med skattefradrag (LMS) ble fjernet,
 - det ble innført en boligspareordning med skattefradrag for ungdom (BSU),
 - stipulert privatkjøring med firmabil ble økt fra 8 000 km til 10 000 km.

- renter på overskytende forskudd er ikke lenger skattepliktige og renter på restskatt er ikke lenger fradragsberettiget. Det særskilte fribeløpet for renteinntekter av overskytende forskudd og det særlige fribeløpet for beregning av renter på restskatt er fjernet.

I tillegg er det vedtatt en rekke andre endringer i bedrifts- og kapitalbeskatningen.

Ved Stortingets saldering av budsjettet for 1993 ble det vedtatt å gjeninnføre en ordning med aksjesparing med skattefradrag (AMS) med virkning fra 1992. Maksimalt årlig sparebeløp under AMS-ordningen ble satt til 5 000 kroner i klasse 1 og 10 000 kroner i klasse 2. Innenfor disse beløpsgrensene er skattefradraget satt til 15 prosent av årlig sparebeløp.

Skatteopplegget for 1993 er i store trekk en videreføring av reglene for 1992. Standard bunnfradrag og progresjonsgrenser for 1993 er økt med om lag 2 1/4 prosent i forhold til 1992-reglene. Skattesatsene er i all hovedsak holdt uendret fra 1992 til 1993. Den øverste

satsen i toppskatten ble imidlertid i forbindelse med salderingen av Statsbudsjettet for 1993 økt noe, fra 13,0 prosent i 1992 til 13,7 prosent. Satsene for den generelle barnetrygden er holdt nominelt uendret fra 1992 til 1993. Den ekstra barnetrygden til barn under 3 år ble imidlertid økt med 660 kroner til 5 040 kroner pr. barn i 1993.

Nærmere om beregningen av utviklingen i disponibel realinntekt fra 1990 til 1993 for utvalgte lønnstakerhusholdninger

De beregninger som Det tekniske beregningsutvalget har foretatt i dette avsnittet, bygger på følgende forutsetninger:

- Inntektstakeren mottar bare én inntektsart (lønn).
- Det er bare tatt hensyn til skatteregler som berører alle eller nesten alle innenfor et tariffområde. Ved beregning av endring i disponibel realinntekt har en illustrasjonsmessig også foretatt beregninger for utvalgte husholdninger med fradrag utover minstefradraget, for eksempel i form av gjeldsrenter. Det er rent beregningsmessig lagt til grunn at gjeldsrentene over tid øker i takt med lønnen, dvs. at fradragene utgjør en fast andel av lønnsinntekten. Netto fradragene inngår i beregningene av skatt, men disponibel inntekt er definert slik at de *ikke* kommer til fradrag ved beregning av disponibel inntekt.
- En har ikke tatt hensyn til de store individuelle og varierende mulighetene til å tilpasse seg endringer i skattesystemet.
- Skatteomleggingen de siste årene har bl.a. vært preget av endringer i skattegrunnlagene. Beregninger der en bare tar hensyn til skatteregler som berører alle eller nesten alle innenfor et tariffområde vil derfor ha mindre utsagnskraft enn tidligere.
- Barnetrygd og forsørgerfradrag regnes som negativ skatt. Det er for øvrig ikke tatt hensyn til andre overføringer fra offentlige budsjetter.
- Det er brukt samme prisindeks for alle husholdningstyper ved omregning til realinntekter.

Det er en selvfølge at beregninger basert på så enkle forutsetninger må brukes med forsiktighet. Beregningsutvalget mener likevel av flere grunner at denne type beregninger kan ha interesse:

- Resultatene indikerer i hvilken retning endringer i sentrale og generelle skatteregler isolert sett trekker.
- Over kortere perioder, med små strukturelle endringer i sammensetning av inntekter og husholdninger, kan en trekke noe mer

generelle konklusjoner om inntektsutviklingen for de ulike husholdningstypene enn det de sterkt forenkla forutsetningene skulle tilsi. Beregningsmåten tilsier imidlertid at det ikke legges vekt på mindre avvik mellom gruppene.

- Siden det forhandles om bare én inntektsart, kan virkningen for en lønnstaker av at en kun endrer denne inntektsarten være av særlig interesse.

Beregningsutvalget har i tabell 2f foretatt beregninger av utviklingen i disponibel realinntekt for følgende grupper:

Lønnstakere med en lønnsinntekt i 1991 på henholdsvis 175 000 kroner og 325 000 kroner. Inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn. For lønnstakere er beregningene utført for henholdsvis enslige lønnstakere, for lønnstakere som forsørger ektefelle og to barn og for ektepar der begge ektefeller arbeider og som har to barn. Det er beregningsmessig forutsatt at barna er mellom 3 og 12 år.

Den nominelle disponible inntekten beregnes ved at en trekker inntektsskatter og avgifter til folketrygden fra lønnsinntekten, samtidig som en for barnefamilier tar hensyn til forsørgerfradraget og barnetrygden. Disponibel inntekt beregnet på denne måten gir uttrykk for hva lønnstakeren har til disposisjon av lønnsinntekten (og eventuelt barnetrygden) til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester etter at samlede skatter er betalt. En kommer deretter fram til den disponible realinntekten ved å deflatere den nominelle disponible inntekten med konsumprisindeksen.

Definisjonen av disponibel realinntekt som er brukt i dette avsnittet, skiller seg derfor noe fra nasjonalregnskapets definisjon, jf. innledningen til avsnitt 2.1. Definisjonsforskjellen i forhold til nasjonalregnskapet gjelder særlig to punkter av betydning for beregningene i tabell 2f:

- gjeldsrenter er ikke trukket fra ved beregning av disponibel realinntekt,
- nominell disponibel inntekt deflateres med konsumprisindeksen.

Utvalget har i beregningene i tabell 2f lagt til grunn en lønnsvekst på 5,3 prosent fra 1990 til 1991 og 3 1/2 prosent fra 1991 til 1992. Dette tilsvarer gjennomsnittlig lønnsvekst i perioden.

I eksemplene der skattyter har fradrag er det tatt utgangspunkt i to ulike forutsetninger om størrelsen på fradragene. Typiske fradrag er markert ved utheving.

Som tidligere nevnt har en bare tatt hensyn til skatteregler som berører alle eller nesten alle lønnstakere, dvs. skattesatser, progresjonsgrenser, minstefradrag, klassefradrag m.v., barnetrygd og forsørgerfradrag. En har

således i disse beregningene ikke tatt hensyn til de mange endringene i fradragregler og innstramming i spareordninger m.v. som er gjennomført i denne perioden. En bredere drøfting av virkningene av skattereformen på

lønnstakernes disponible inntekter er nærmere omtalt nedenfor.

Konsumprisindeksen økte med 3,4 prosent fra 1990 til 1991 og 2,3 prosent fra 1991 til 1992.

Tabell 2f. Beregnet endring i disponibel realinntekt for utvalgte lønnstakerhusholdninger¹⁾. Årlig prosentvis endring.

Lønns- inntekt i 1991	Netto fradrag utover standardfradrag i 1991 ²⁾	1990- 1991	1991- 1992
175 000 kroner			
Enslig lønnstaker uten barn ³⁾	0 kr	2,9	5,5
	20 000 kr	2,5	4,2
	50 000 kr	2,0	3,5
Ektepar med én inntekt og 2 barn ⁴⁾ ...			
	0 kr	2,4	3,7
	20 000 kr	2,2	3,7
	50 000 kr	2,3	3,8
325 000 kroner			
Enslig lønnstaker uten barn ²⁾	0 kr	3,5	11,3
	70 000 kr	2,5	5,9
	100 000 kr	2,1	4,0
Ektepar med én inntekt og 2 barn ³⁾ ..			
	0 kr	3,1	8,7
	70 000 kr	2,2	4,4
	100 000 kr	1,9	2,8
Ektepar med 2 barn, hvor den ene ektefellen tjener 200 000 kroner og den andre 125 000 kroner ⁵⁾			
	0 kr	2,8	5,8
	70 000 kr	2,2	3,4
	100 000 kr	2,1	3,5

¹⁾ I denne tabellen har en bl.a. ikke medregnet effekten av innstrammingen i spareordningene SMS, LMS og at fribeløpet for renteinntekter m.v. falt bort fra 1992.

²⁾ Typiske fradrag på de ulike inntektsnivå er uthevet.

³⁾ Enslige lønnstakere uten barn blir lignet i klasse 1.

⁴⁾ Ektepar med én inntekt vil bli lignet i klasse 2.

⁵⁾ Ektefellene i dette typehusholdet vil bli lignet særskilt i klasse 1 med de forutsetninger som er gjort om størrelse og fordeling av lønnsinntekt og fradrag. Det er lagt til grunn en fordeling av gjeldsrentene mellom ektefellene som minimerer skatten for ekteparet.

Beregningene i tabellen indikerer at realinntekten disponibel til betaling av gjeldsrenter og kjøp av varer og tjenester økte fra 1990 til 1991. Økningen er størst i eksemplene uten fradrag, og noe høyere i eksemplene med enslige lønnstakere uten barn enn ektepar med barn.

Eksemplene i tabellen illustrerer at beregnet vekst i realinntekt disponibel til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester var høyere fra 1991 til 1992 enn fra 1990 til

1991. Tabellen viser også at beregnet vekst i disponibel realinntekt fra 1991 til 1992 var høyere i de aller fleste eksemplene uten fradrag enn i eksemplene med fradrag. Det må understrekes at beregningene kun tar hensyn til endringer i satsstrukturen. I forbindelse med reduksjonen av skattesatser fra 1991 til 1992 ble det foretatt en rekke utvidelser av skattegrunnlag som det ikke er tatt hensyn til i tabellen over.

Alle grupper vil kunne bli berørt av en eller flere av de regelendringene som utvidet skattegrunnlaget, og som det som nevnt ikke er tatt hensyn til i beregningene i tabell 2f. Utslagene for den enkelte lønnstaker avhenger av hvordan reglene som er endret var utnyttet på forhånd. Lønnstakere som tidligere betalte lavere skatt fordi de eksempelvis brukte de ulike fradragsmulighetene i skattesystemet, kan ved utvidelser av skattegrunnlaget få skatteøkning, og betale skatt mer på linje med lønnstakere som har samme lønnsinntekt, men som i mindre grad har utnyttet fradragsmulighetene. Tilsvarende kan lønnstakere med lav *skattepliktig* inntekt, men høyere *faktisk* inntekt, ha fått skatteøkning som følge av at inntektsbegrepet har blitt mer i samsvar med faktisk inntekt.

I første del av kapittel 2 ble det gjengitt tall for utviklingen i husholdningenes renteinntekter og renteutgifter, jf. tabell 2b og figur 2.1. Det gikk her fram at veksten i husholdningenes renteutgifter har avtatt fra 1988 til 1991, både som følge av at rentenivået er redusert og som følge av betydelig gjeldsnedbygging. Fra 1991 til 1992 ble husholdningenes renteutgifter redusert med vel 7 prosent, mens renteinntektene var om lag uendret.

I tabell 2f er det som nevnt beregningsmessig lagt til grunn at fradragene vokser i takt med lønnen. Beregnet vekst i disponibel realinntekt vil generelt sett være avhengig av hvordan fradragene har utviklet seg. Hvis en tenker seg at fradragene er redusert eller holdt nominelt uendret, vil det isolert sett ha økt skatten som følge av at nettoinntekten har økt. Lønnsinntekt etter skatt disponibelt til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester vil da isolert sett være redusert. Beregningsutvalget har i dette avsnittet som omtalt basert seg på en definisjon av disponibel inntekt der gjeldsrentene *ikke* er trukket fra i begrepet disponibel inntekt.

For å illustrere forskjellen mellom metoden som er brukt i tabell 2f og en metode der beregnet utvikling i disponibel realinntekt der en forutsetter at gjeldsrentene er nominelt uendret og der de definisjonsmessig kommer til fradrag i disponibel inntekt, har en tatt utgangspunkt i to utvalgte typehushold. Først ser en på en enslig lønnstaker uten barn og med en lønnsinntekt på 175 000 kroner i 1991. Det er forutsatt at gjeldsrentene utgjør 20 000 kroner i hele perioden. Videre er det lagt til grunn samme forutsetninger om lønnsutviklingen som ved beregningene i tabell 2f. Beregnet vekst i disponibel realinntekt definert slik at gjeldsrentene kommer til fradrag ved beregning av disponibel inntekt blir 3,3

prosent fra 1990 til 1991 og 5,3 prosent fra 1991 til 1992. Dette er henholdsvis 0,8 og 1,1 prosentpoeng høyere vekst i disponibel realinntekt enn ved den definisjonen og den forutsetningen om utviklingen i gjeldsrenter som er lagt til grunn i tabell 2f. Tilsvarende beregninger for et ektepar med to barn, én lønnsinntekt på 175 000 kroner og 20 000 i gjeldsrentefradrag gir en vekst i disponibel realinntekt på 2,9 prosent fra 1990 til 1991 og 4,4 prosent fra 1991 til 1992. Dette er 0,7 prosentpoeng høyere vekst i disponibel realinntekt i begge årene enn ved beregningsmetoden som er brukt i tabell 2f. Den høyere veksten ved bruk av den alternative beregningsmetoden henger både sammen med at gjeldsrentene er holdt nominelt uendret og at gjeldsrentene er trukket fra i begrepet disponibel inntekt.

Standard bunnfradrag og progresjonsgrenser er økt med om lag 2 1/4 prosent fra 1992 til 1993. Den øverste satsen i toppskatten er økt fra 13,0 prosent til 13,7 prosent, mens de øvrige skattesatsene er holdt uendret. Den generelle barnetrygden er holdt uendret fra 1992 til 1993. Dette er sett i sammenheng med andre tiltak som gjennomføres for barnefamiliene i 1993, bl.a. utvidet svangerskapspermisjon. Den ekstra barnetrygden til barn under 3 år er økt fra 4 380 kroner til 5 040 kroner pr. barn. Standardbeløpet for foreldrefradrag for barn under 12 år er økt med 100 kroner fra 1992 til 1993 til 3 600 kroner for ett barn og til 4 600 kroner for to eller flere barn. For legitimerede utgifter til pass og stell av barn er maksimumsgrensene økt med 500 kroner, til hhv. 17 900 kroner for ett barn og 21 500 kroner for to eller flere barn.

Dette skatteopplegget innebærer ved en lønnsvekst om lag på linje med justeringen av beløpsgrensene:

- For lønnstakere som ikke berøres av 2. trinn i toppskatten og som ikke har barn under 16 år vil nominell disponibel inntekt stige i takt med lønnsveksten.
- For lønnstakere som berøres av 2. trinn i toppskatten, dvs. med lønnsinntekt over 230 000 kroner i skattekasse 1 og 258 000 kroner i skattekasse 2, og ikke har barn under 16 år, vil disponibel inntekt stige noe mindre enn lønnsveksten som følge av økningen i den øverste satsen for toppskatten.
- For lønnstakere med barn mellom 3 og 16 år vil disponibel inntekt øke mindre enn lønnsveksten som følge av at den generelle barnetrygden holdes nominelt uendret. For lønnstakere med barn under 3 år kan denne effekten helt eller delvis oppveies av økningen i småbarnstillegget.

Siden alminnelig inntekt skattlegges med én sats på 28 prosent i 1992 og 1993, vil størrelsen på fradragene ha liten betydning for utviklingen i disponibel inntekt fra 1992 til 1993.

Tabell 2g viser beregnet vekst i nominell disponibel inntekt for utvalgte lønnstaker-

hushold fra 1992 til 1993. Det er rent beregningsteknisk lagt til grunn at lønnsinntekten øker med 2 prosent fra 1992 til 1993. På samme måte som i tabell 2f er det i tabellene 2g og 2h lagt til grunn at fradragene utgjør samme andel av lønnsinntekten i begge år.

Tabell 2g. Beregnet endring i nominell disponibel inntekt fra 1992 til 1993 for utvalgte lønnstakerhusholdninger. Det er beregningsteknisk lagt til grunn at lønnen øker med 2 prosent fra 1992 til 1993.¹⁾

Lønnsinntekt i 1992- kroner	Nettofradrag utover standard- fradrag Kroner	Prosentvis vekst				
		Enslig uten barn	Ektepar med én inntekt		Ektepar, 2 inntekter ²⁾	
			2 barn, 10 og 7 år	2 barn, 10 og 2 år	2 barn, 10 og 7 år	2 barn, 10 og 2 år
125 000	0	2,0	1,6	2,1		
	20 000	2,0	1,6	2,1		
175 000	0	2,0	1,7	2,1		
	20 000	2,0	1,7	2,1		
250 000	0	1,9	1,8	2,1	1,8	2,1
(150 000	50 000	1,9	1,8	2,1	1,8	2,1
+100 000)						
325 000	0	1,7	1,6	1,9	1,8	2,1
(200 000	70 000	1,7	1,7	1,9	1,8	2,0
+ 125 000)						
400 000	0	1,5	1,5	1,7	1,8	2,0
(250 000	70 000	1,5	1,5	1,7	1,8	2,0
+ 150 000)						

¹⁾ Barnetrygden inngår i disponibel inntekt.

²⁾ Inntektene er fordelt mellom ektefellene som antydnet i forspalten.

Tabell 2h illustrerer hvordan disponibel inntekt i 1993 isolert sett påvirkes av at lønnsveksten blir 1 prosentenhet lavere eller høyere enn 2 prosent. For alle husholdningene endres disponibel inntekt prosentvis mindre enn lønningene. Skattesystemet betyr mest for virkningene av alternative lønnsendringer på disponibel inntekt for høye lønnsinntekter og for

barnefamiliene. Det skyldes at marginals-katten særlig for disse gruppene er høyere enn gjennomsnittsskatten og at barnetrygd og forsørgerfradrag er fastlagt i nominelle kronebe-løp. Et annet karakteristisk trekk er at en-dringen i disponibel inntekt er den samme i de fleste eksemplene med lønnstakere med samme inntektsnivå, men med ulike fradrag.

Tabell 2h. Virkningstabell: Endring i nominell disponibel inntekt pr. prosentenhet endring i lønnsvekst fra 1992 til 1993. Utvalgte lønnstakerhusholdninger¹⁾.

Lønnsinntekt i 1992- kroner	Nettofradrag utover standard- fradrag Kroner	Enslig uten barn	Prosentvis vekst			
			Ektepar med én inntekt		Ektepar, 2 inntekter ²⁾	
			2 barn, 10 og 7 år	2 barn, 10 og 2 år	2 barn, 10 og 7 år	2 barn, 10 og 2 år
125 000	0	0,9	0,7	0,7		
	20 000	0,9	0,7	0,7		
175 000	0	0,9	0,7	0,7		
	20 000	0,9	0,7	0,7		
250 000	0	0,7	0,7	0,6	0,8	0,8
(150 000	50 000	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8
+100 000)						
325 000	0	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
(200 000	70 000	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7
+ 125 000)						
400 000	0	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
(250 000	70 000	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
+ 150 000)						

¹⁾ Barnetrygden inngår i disponibel inntekt.²⁾ Inntektene er fordelt mellom ektefellene som antydnet i forspalten.

Nærmere om utviklingen i disponibel inntekt fra 1991 til 1992 for lønnstakere

Skattereformen 1992 innebærer store endringer i skattereglene for mange skattytere. De tidligere skattereglene for rentefradrag, utbytteskatning, beskatning av næringsinntekt og aksjegevinster m.v. førte til en skattemessig forskjellsbehandling av ulike inntektsarter og mellom ulike skattytere, eksempelvis lønnstakere og personlig næringsdrivende. Fra 1992 likebehandlet skattesystemet i større grad ulike investeringer og kapitalplasseringer. Endringene i skattereglene fra 1991 til 1992 har gått lenger enn i tidligere år, bl.a. når det gjelder utvidelse av skattegrunnlag og reduksjon av skattesatser. Eksempelvis medfører bortfall av fribeløp for renteinntekter og spareordningene SMS og LMS og innføring av en proporsjonal skatt på 28 prosent på nettoinntekt (alminnelig inntekt) endringer i skatteberegningen for de aller fleste skattytere.

På grunn av de store endringene i skattereglene fra 1991 til 1992 har en valgt å bruke noe mer plass for å illustrere *hvordan endringene i skattereglene bidrar til utviklingen i dis-*

ponibel inntekt for lønnstakerhusholdninger. For å illustrere dette har Det tekniske beregningsutvalget bl.a. nyttet en av Statistisk sentralbyrås skattemodeller (LOTTE), som bygger på et detaljert, representativt selvangivelsesmateriale for 1990. Det er flere forhold som gjør slike beregninger av skattereglenes bidrag til endring i disponibel inntekt fra 1991 til 1992 særlig usikre:

- Endringene i disponibel inntekt vil avhenge av i hvilken grad lønnstakerne har brukt de tidligere gunstige spareordningene og i hvilken grad lønnstakerne ellers har endret tilpasning som følge av endringer i skattereglene. Ingen av analysemetodene en har nyttet her vil fange opp f.eks. endret arbeidstilbud og nedbetaling av gjeld. Større endringer i skattereglene enn tidligere kan føre til at mange skattytere har endret tilpasning, med sikte på å oppnå større inntekt etter skatt, som kan disponeres til kjøp av varer og tjenester. Eksempelvis kan både redusert marginalsatt på alminnelig inntekt og frigivelsen av SMS-midlene høsten 1991 for enkelte lønnstakere ha gjort nedbetaling av gjeld særlig lønnsomt.

- Endrede inntektsbegrep, bl.a. ved innstramming i spareordninger, lavere avskrivningssatser, bortfall av fondsavsetningsordninger og andre endringer i bedrifts- og kapitalbeskatningen, fører for skattytere som i stor grad har benyttet slike fradragsmuligheter til en høyere alminnelig inntekt enn før. For andre skattytere motvirker den store økningen i minstefradraget disse grunnlagsutvidelsene. Bl.a. innføring av delingsmodellen for å skille kapital- og personinntekt for personlig næringsdrivende og aktive eiere og økt stipulert inntekt av egen firmabil fører til endret personinntekt for enkelte skattytere. Analysemetodene nyttet her vil ikke fange opp alle endringene i inntektsbegrepene. Selvangivelsesmateriale for 1990 indikerer at brede grupper av lønnstakere i hovedsak bare påvirkes av innstrammingene i spareordningene. Særlig lønnstakere med høyere inntekter har imidlertid mer kompliserte inntekts- og fradragforhold, og disponibel realinntekt for disse blir derfor påvirket av andre endringer i kapital- og bedriftsbeskatningen enn de som er behandlet her. Beregningene nedenfor er derfor bare representative for lønnstakere som ikke, eller i mindre grad, blir påvirket av dette.
- Endringer i formuesbeskatningen. For 1992 ble det vedtatt endringer i skattegrunnlaget, skattesatser og endringer i begrensingsregelen for nedsettelse av skatter («80-prosent-regelen»). De særlige fribeløpene i sparekapital er falt bort. De generelle bunnfradragene i formuesskatt til kommunen er i hovedtrekk økt med tilsvarende beløp. Formuesverdsettelsen av børsnoterte og ikke børsnoterte aksjer er redusert. Skattesatsene for formuesskatt til staten er redusert og de øverste progresjonstrinnene fjernet. Maksimal samlet formuesskattesats er redusert fra 2,3 prosent i 1991 til 1,3 prosent i 1992. Beregningene av endring i disponibel realinntekt tar ikke hensyn til endringene i formuesskatten. For lønnstakere med vanlige lønns- og formuesforhold vil endringene i formuesskattereglene i liten grad påvirke disponibel inntekt. For skattytere med større formuer innebærer endringene i formuesskatten større vekst i disponibel inntekt enn det beregningene her viser.

Inntekts- og formuesstatistikken for 1990 for gruppen lønnstakere viser at lønnen naturlig nok er den dominerende inntektsposten for lønnstakere, men mange har i tillegg andre inntekter, bl.a. inntekt av egen bolig, renteinntekter og næringsinntekt. Fradrag utenom minstefradrag utgjør i gjennomsnitt om lag 23

prosent av lønnsinntekten for lønnstakere. Fradragene målt som andel av lønnsinntekten stiger noe med lønnsinntekten, fra vel 15 prosent for lønnstakere med lønn under 100 000 kroner til vel 26 prosent for lønnstakere med lønnsinntekt over 400 000 kroner i 1990. Gjeldsrenter fratrasket renter av bankinnskudd m.v. øker fra 5,4 prosent av lønnen til nesten 15 prosent av lønnen for høyinntektsgruppene. Inntektsstatistikken gir også et bilde av at høyinntektsgruppene blant lønnstakerne har de mest kompliserte selvangivelsene, i den forstand at andre inntekter og fradrag enn lønn betyr relativt mer for disse. Vedlegg D gir detaljerte statistiske oppgaver over sammensetningen av inntekter og fradrag fordelt etter lønnsinntekt for skattytere som er karakterisert som lønnstakere.

For å illustrere bidraget fra endringer i skattereglene på endring i disponibel inntekt fra 1991 til 1992, har Det tekniske beregningsutvalget som nevnt foretatt beregninger ved hjelp av en av Statistisk sentralbyrås skattemodeller (LOTTE). Disse beregningene tar hensyn til innstrammingene i spareordningene, men de tar som nevnt ikke hensyn til f.eks. endring i tilpasning eller andre endringer i bedrifts- og kapitalbeskatningen. LOTTE bygger på det detaljerte selvangivelsesmaterialet fra inntektsstatistikken for 1990. Statistikken er basert på et utvalg av selvangivelser fra personlige skattytere. Dette utvalget omfatter totalt om lag 16 000 personer. Siden statistikken bygger på et utvalg, er det usikkerhet knyttet til beregninger som bygger på oppgaver fra inntektsstatistikken. I modellen kan en i prinsippet beregne skatt for hver enkelt skattyter etter ulike regelverk. Beregningene er utført for gruppen lønnstakere etter SSBs definisjon. Dette vil i hovedsak være yrkestilknyttede som har høyere lønnsinntekt enn næringsinntekt.

Det tekniske beregningsutvalget utførte liknende beregninger av det isolerte bidraget fra endringer i skatteregler på utviklingen i disponibel inntekt fra 1991 til 1992 i fjorårets januarrapport (NOU 1992: 4). Utvalget har valgt å gjennomføre disse beregningene også i denne rapporten bl.a. som følge av ny informasjon om lønns- og prisveksten fra 1991 til 1992 og som følge av nytt statistikkgrunnlag i modell LOTTE. Beregningene i denne rapporten skiller seg ellers fra fjorårets beregninger ved at det i tabellene nedenfor er tatt hensyn til de særlig gunstige skattereglene for skattytere i Finnmark og Nord-Troms og ved at ekstra barnetrygd til barn under 3 år er innarbeidet. Av beregningstekniske årsaker var disse elementene holdt utenfor i de forrige beregningene.

I tabellene 2i og 2j nedenfor har en summert virkninger for ektepar slik at ektepar danner *en enhet* i tabellene uavhengig av om de lignes felles eller særskilt. Dette er gjort for å unngå en noe vilkårlig fordeling av endring i skatt på hver ektefelle for ektepar som eksempelvis var felleslignet i 1991 og blir særskilt lignet i 1992.

Inntekts- og fradragspostene for den enkelte skattyter er framskrevet til 1992. Fram til 1991 er de fleste postene framskrevet med anslått utvikling i sysselsetting og lønninger fra 1990 til 1991. Fra 1991 til 1992 har en lagt til grunn at de fleste inntekts- og fradragspostene øker med 3 1/2 prosent. I første del av kapittel 2 ble det gjengitt tall som indikerte at husholdningenes netto gjeldsrenter er redusert fra 1990 til 1992. I beregningene i dette avsnittet er det likevel beregningsteknisk lagt til grunn at gjeldsrentene vokser i takt med lønnsinntekten. Tabellene illustrerer derfor, under visse forutsetninger, endring i lønnsinntekt etter samlet skatt som er disponibel til bl.a. betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester. Tabellene 2i og 2j gir også opplysninger om representativitet og spredning rundt gjennomsnittene.

Disponibel inntekt er i dette avsnittet som omtalt definert som lønnsinntekt fratrasket samlet inntektsskatt, regnet inklusive barne-trygd og forsørgerfradrag, men eksklusive formuesskatt. Disponibel inntekt beregnet etter denne metoden vil kunne si noe om hvor mye lønnsinntekt lønnstakeren sitter igjen med til betaling av gjeldsrenter og til kjøp av varer og tjenester etter at skatt av alle inntekter er betalt. Etter den valgte definisjon av disponibel inntekt blir all skatt, enten den skriver seg fra kapitalinntekter eller andre inntekter, belastet lønns-

inntekten. Skatten kan av den grunn bli over 100 prosent av lønnsinntekten og disponibel inntekt kan bli negativ. I tabellene er ikke slike observasjoner med negative inntekter tatt med. I beregningene har en altså bare tatt hensyn til endringer i inntektsskattesatser og beløpsgrenser (herunder barnetrygd) og endringene i SMS, LMS, bortfall av fribeløp for renteinntekter m.v. I LOTTE-tabellene har en også skjønsmessig innarbeidet en virkning av den nye boligspareordningen for ungdom (BSU). En har ikke tatt hensyn til at AMS-ordningen ble gjeninnført med virkning for skatten i 1992. Det trekkes isolert sett i retning av at veksten i disponibel inntekt er noe større enn det som går fram av tabellene 2i og 2j.

Tabell 2i viser beregnet antall lønnstakere fordelt etter beregnet lønnsinntekt i 1991, beregnet gjennomsnittlig nominell disponibel inntekt i hvert inntektsintervall i 1991 og beregnet endring i gjennomsnittlig nominell disponibel inntekt fra 1991 til 1992 i hvert inntektsintervall. En ser av tabellen at beregnet endring i nominell disponibel inntekt i gjennomsnitt er om lag 6 prosent for brede grupper av lønnstakere. Med en prisvekst på 2,3 prosent fra 1991 til 1992 kan gjennomsnittlig vekst i disponibel realinntekt ha vært mellom 3 1/2 – 4 prosent for brede grupper av lønnstakere. En ser av tabell 2i at beregnet gjennomsnittlig vekst i nominell disponibel inntekt er 5,5 prosent for gruppen med lønnsinntekt under 100 000 kroner. Dette er noe lavere enn for de andre gruppene, og henger delvis sammen med at denne gruppen er mer uensartet, ved at den bl.a. består av lønnstakere med betydelige kapitalinntekter i forhold til lønnsinntekt.

Tabell 2i. Beregnet antall lønnstakere fordelt etter lønnsinntekt i 1991. Beregnet gjennomsnittlig disponibel inntekt i 1991 og beregnet prosentvis endring i gjennomsnittlig nominell disponibel inntekt fra 1991 til 1992 for lønnstakere i ulike lønnsinntektsintervall.

Lønnsinntekt i 1991	Antall lønnstakere	Gj.sn. nom. disp. innt. i kroner i 1991	Prosentvis endring nom. disp. inntekt fra 1991 til 1992
0 - 99 999	138 353	61 879	5,5
100 000 - 149 999	167 401	100 312	6,5
150 000 - 199 999	282 168	132 711	6,3
200 000 - 249 999	178 893	170 144	6,0
250 000 - 299 999	135 143	210 301	6,0
300 000 - 399 999	205 231	259 046	6,2
over 400 000 ¹⁾	156 086	(360 863)	(7,4)
I alt	1 263 275	182 976	6,5

¹⁾ Resultatene for denne gruppen er i betydelig grad påvirket av bl.a. endringer i avskrivningsregler og endringer i firmabilbeskatningen. I Nasjonalbudsjettet 1992 anslo man skjønsmessig at økt firmabilbeskatning og reduserte avskrivningssatser i gjennomsnitt isolert sett kunne gi en skatteskjerpelse på i størrelse 2 500 kroner for lønnstakere med lønnsinntekt over 400 000 kroner. I tabellen over har en ikke innarbeidet en slik effekt. Denne gruppen vil trolig også bli særlig berørt av andre endringer i skattegrunnlaget.

Mens tabell 2i kan gi et bilde av de *gjennomsnittlige* endringene i disponibel inntekt for lønnstakergrupper fordelt etter lønnsinntekt, kan tabell 2j brukes til å gi et bilde av *spredningen* rundt gjennomsnittstallene i tabell 2i. Som nevnt er det særlig usikkerhet knyttet til beregningene for gruppen med lønnsinntekt over 400 000, og en har derfor ikke tatt denne gruppen med i tabell 2j. En ser av tabellen at for lønnstakere med en lønnsinntekt på mellom 100 000 kroner og 200 000 kroner har om lag 2/3 av lønnstakerne en beregnet endring i nominell

disponibel inntekt på mellom 5 og 7 prosent. Dette svarer til en vekst i disponibel realinntekt på mellom 2 1/2 og 4 1/2 prosent fra 1991 til 1992. Skattytere med mer kompliserte inntektsforhold og som blir berørt av endringer i bl.a. bedrifts- og kapitalbeskatning som det ikke er tatt hensyn til i disse beregningene, kan ha hatt en utvikling i disponibel inntekt som avviker fra dette. Den store spredningen for gruppen med lønnsinntekt under 100 000 kroner har sammenheng med at dette som omtalt er en uensartet gruppe.

Tabell 2j. Andel lønnstakere fordelt etter lønnsinntekt og størrelsen på endring i nominell disponibel inntekt. 1991-regler regnet i forhold til 1992-regler.

Endring i disponibel inntekt i pst.	Lønnsinntekt i 1991						
	0- 100 000	100 000 - 150 000	150 000- 200 000	200 000- 250 000	250 000- 300 000	300 000- 400 000	I alt 0-400 000
Under 3 pst.....	11,7	3,0	1,6	1,7	3,9	3,2	3,6
3 - 4 pst.....	10,9	3,5	3,2	7,9	10,7	3,0	5,8
4 - 5 pst.....	31,1	5,9	9,2	23,6	17,8	14,5	15,8
5 - 6 pst.....	24,6	16,4	30,1	22,1	25,1	28,3	25,1
6 - 7 pst.....	8,3	49,4	32,5	16,8	17,4	23,7	26,0
7 - 8 pst.....	3,0	10,7	11,4	11,2	8,1	12,4	10,0
8 - 9 pst.....	1,7	3,9	5,9	7,1	6,3	5,3	5,2
Over 9 pst.....	8,9	7,1	6,1	9,6	10,7	9,7	8,4
I alt.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Utvikling for pensjonister fra 1990 til 1992

Hovedkomponentene i pensjonsytelsene fra folketrygden er grunnbeløp, særtilllegg og tilleggspensjon. Minstepensjonen består av grunnbeløp (1 1/2 for ektepar), særtilllegg og kompensasjonstillegg. Fra 1.5.91 ble kompensasjonstillegget fjernet, jf. omtale nedenfor. Særtillegget kan oppfattes som en minimums tilleggspensjon.

Pensjonistenes inntekter ble endret 1. mai 1991 og 1. mai 1992. Fra 1. mai 1991 ble grunnbeløpet økt med 1 400 kroner til 35 500 kroner. Samtidig ble kompensasjonstillegget fjernet for minstepensjonister. Bl.a. som følge av dette ble særtillleggssatsene økt for enslige og ektepar med hhv. 2,5 prosentpoeng og 3,1 prosentpoeng til 60,5 prosent og 109,6 prosent. For pensjonister med pensjon utover minstepensjon ble kompensasjonstillegget videreført

med 375 kroner og 250 kroner pr. år for hhv. ektepar og enslige fram til 30. april 1992. Pensjonsreguleringene fra 1. mai 1992 hadde en ramme på 3,4 prosent fra 1991 til 1992, eller om lag 2 170 kroner på årsbasis i 1992. I denne rammen inngikk:

- Grunnbeløpet ble økt med 1 000 kroner til 36 500 kroner.
- Bevilgningene til den nåværende botilskuddsordningen ble økt med 80 mill. kroner i 1992. Det er i tillegg bevilget 80 mill. kroner til innføring av et såkalt skråtak i botilskuddsordningen for 1993. Innføring av skråtak fører til at pensjonister med samlede inntekter opp til minstepensjon pluss 30 prosent kan være berettiget til botilskudd. Tidligere var det bare pensjonister med inntekter opp til minstepensjon pluss 10 prosent som kunne være berettiget til botilskudd fra denne ordningen.

- Sluttpoengtallet for unge uføre født før 1.1.45 ble økt fra 2,5 til 3,0.
- Aldersgrensen for å få garantert tilleggspensjon (ut fra sluttpoengtallet) ble økt fra 22 til 24 år.

Pensjonister har rett til særfradrag for alder, uførhet m.v. ved skatteligningen. En særskilt skattereduksjonsregel sikret at pensjonister uten netto formue og med nettoinntekt under 55 200 kroner for enslige og 86 900 kroner for ektepar i 1990 ikke skulle betale inntektsskatt. I 1991 var de skattefrie nettoinntektene hhv. 55 900 kroner for enslige og 87 900 kroner for ektepar. Tilsvarende grenser for 1992 var henholdsvis 59 000 kroner for enslige og 92 100 kroner for ektepar. Disponibel inntekt for minstepensjonister uten andre inntekter blir dermed lik minstepensjonen. Skattereduksjonsregelen sikrer at også pensjonister med inntekt noe utover minstepensjonen ikke betaler skatt.

Den gjennomsnittlige minstepensjonen var i 1991 56 112 kroner for enslige og 90 840 kroner for ektepar. Dette innebar en økning i utbetalt minstepensjon fra 1990 på 5,0 prosent for enslige og på 4,8 prosent for ektepar. Med en prisstigning på 3,4 prosent innebar dette at disponibel realinntekt for pensjonister som bare mottar minstepensjon økte med om lag 1 1/2 prosent. Fra 1991 til 1992 økte minstepensjonen med 3,5 prosent for enslige og 3,4 prosent for ektepar. Konsumprisindeksen økte i denne perioden med 2,3 prosent, noe som innebar en vekst i disponibel realinntekt på vel 1 prosent for pensjonister som bare mottar minstepensjon.

Tabell 2k. Utviklingen i minstepensjonene. Prosentvis endring pr. år.

	1990-1991	1991-1992
Utbetalt pensjon		
Enslig	5,0	3,5
Ektepar	4,8	3,4
Disponibel realinntekt		
Enslig	1,5	1,2
Ektepar	1,4	1,1

Pensjonister med tilleggspensjon utover særtillegget vil generelt øke sin inntekt i takt med økningen i grunnbeløpet. Fra 1990 til 1991 økte grunnbeløpet med 4,3 prosent. På grunn av halveringen av kompensasjonstillegget fra 1. mai 1991 økte tilleggspensjonene noe mindre enn grunnbeløpet. Denne effekten er mindre jo høyere pensjonen er. Økningen i konsumprisindeksen fra 1990 til 1991 var som nevnt på 3,4 prosent. Realinntekten før skatt økte med 1/2 prosent for dem med lave tilleggspensjoner og opp mot 1 prosent for dem med høyere pensjoner. Fra 1991 til 1992 økte grunnbeløpet med 3,2 prosent. Økningen i konsumprisene fra 1991 til 1992 var 2,3 prosent. På grunn av at kompensasjonstillegget ble fjernet fra 1. mai 1992 økte tilleggspensjonene noe mindre enn grunnbeløpet. Realinntekten før skatt økte med om lag 1/2 prosent for pensjonister med lave tilleggspensjoner og opp mot 1 prosent for dem med høyere pensjoner. Økningen i bevilgningen til botilskudd kommer også pensjonister med inntekter noe utover minstepensjonen til gode, og kan ha bidratt til at utviklingen i realinntekt ble noe høyere.

For den *disponible* realinntekten kan resultatet variere noe, avhengig av pensjonens størrelse, pensjonistens sivilstand og andre inntekts- og formuesforhold.

Alt i alt er det grunn til å gå ut fra at gjennomsnittlig disponibel realinntekt for pensjonister under ett har økt de siste årene. Det er to viktige forklaringer på dette. Den ene er at pensjonistenes inntektsutvikling har vært preget av økninger i grunnbeløpet og den andre er at en stadig større del av pensjonistene mottar tilleggspensjon. Gjennomsnittlig tilleggspensjon øker dermed etter hvert som nye pensjonistkull kommer til, selv om ikke pensjonen for den enkelte pensjonist øker. For pensjonister med minstepensjon har også endringer i særtillegget påvirket utviklingen.

Kommentarene ovenfor gjelder pensjonsytelser fra folketrygden. Pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av andre pensjonsordninger, men utvalget har ikke vurdert ytelser fra disse.

KAPITTEL 3

Lønnsutviklingen i senere år

3.1 LØNNSUTVIKLINGEN FOR HOVEDGRUPPER AV LØNNSTAKERE

* Gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle fra 1991 til 1992 er anslått til 3 1/2 prosent.

For arbeidergrupper er årslønnsveksten anslått til 3 prosent for industriarbeidere, 2 1/2 prosent for arbeidere i bygge- og anleggsvirksomhet og i landtransport og 3 1/2 prosent i hotell og restaurantvirksomhet.

For funksjonærgrupper er årslønnsveksten beregnet til 4,3 prosent for funksjonærer i NHO-bedrifter. I forretnings- og sparebanker og forretningsmessig tjenesteyting er anslaget henholdsvis 3,0 og 4,2 prosent. I forsikringsvirksomhet antas årslønnsveksten å ha vært 3 1/4 prosent og i varehandelen 3 1/2 prosent.

I det offentlige er lønnsveksten fra 1991 til 1992 foreløpig anslått til om lag 4 prosent i staten og i kommunene til 3 prosent.

Lønnsveksten for enkelte grupper er påvirket av endringer i aldersstrukturen.

I følge tall fra nasjonalregnskapet økte lønn pr. normalårsverk med 3,5 prosent for fastlands-Norge fra 1991 til 1992. Etter konkurransetype var lønnsveksten i utekonkurrerende næringer 3,3 prosent, i hjemmekonkurrerende næringer 3,9 prosent og i skjermet sektor inklusive offentlig forvaltning 3,5 prosent.

Overhenget til 1993 for alle grupper sett under ett, er anslått til knapt 1 prosent. Dette er om lag 1 prosentpoeng lavere enn overhenget til 1992. I staten er overhenget til 1993 anslått til 1/4 prosent og i kommunene til vel 1 prosent. For funksjonærer i NHO-bedrifter er anslaget 1,5 prosent, for forretningsmessig tjenesteyting 1,6 prosent og for forretnings- og sparebanker 1,1 prosent. For arbeidere i NHO-bedrifter er anslaget 1 prosent.

I rapport nr. 2 1992 (NOU 1992:27) var det et vedlegg om sammenlikningen av kvinne- og mannslønnninger. Vedlegget er ikke med i denne rapporten da det ikke foreligger tall for lønnsutviklingen i 1992 for særlig mange grupper. Vedlegget vil bli ajourført/oppdaterert i utvalgets rapport nr. 2 i år.

I likhet med tidligere legger Beregningsutvalget i dette kapitlet fram en del statistikk og beregninger som er ment å gi et hovedinntrykk av lønnsutviklingen fra 1991 til 1992 og dessuten anslag på overheng til 1993 for ulike grup-

per. For flere lønnstakergrupper foreligger det på nåværende tidspunkt ikke lønnsstatistikk for 1992. For disse gruppene er lønnsveksten fra 1991 til 1992 normalt anslått på grunnlag av overhenget til 1992, oppgaver over tariff tillegg i 1992 og anslag på lønnsglidningen i 1992.

Beregningene bygger i hovedsak på prinsipper og forutsetninger som utvalget har lagt til grunn i de siste rapportene. Utvalget understreker at en med dette ikke har tatt standpunkt til eventuelle andre prinsipper som partene måtte ønske å legge til grunn under forhandlinger.

For de fleste lønnstakere innhentes det nå lønnsstatistikk. Det kan være noe ulik dekningsgrad for de enkelte næringene, og til dels brukes forskjellige lønnsbegrep. Videre innhentes statistikken på forskjellige tidspunkter. For lønnsutviklingen for arbeidere i NHO-bedrifter gis det oppgaver for hvert kvartal. Dessuten beregnes årsgjennomsnitt. Andre grupper har stort sett ett tellingstidspunkt i året, for de fleste 1. september eller 1. oktober. Disse ulike forholdene bør en være oppmerksom på ved sammenlikning mellom lønnstakergruppene.

Grunnlaget for beregning av årslønn¹

Med årslønn for en lønnstakergruppe menes gjennomsnittlig årslønn for arbeidstakere som utfører et fullt avtalefestet normalt årsverk uten overtid.

Beregningene av årslønnsvekst er ført fram til 1992 for alle grupper og gjengis i tabell 3a. De bygger på lønnsstatistikk for gruppene og på opplysninger om reguleringstidspunkter i de enkelte år. I lønnsstatistikken er også tatt med lønnstakere som ikke omfattes av tariffoppgjørene. Beregningsmåten fører til at fordelingen av veksten på de enkelte år er usikker, særlig gjelder dette for månedslønte. I tabell 3a er det også beregnet gjennomsnittlig årslønn i kroner for hver gruppe i 1991.

En sammenlikning mellom grupper må gjøres med varsomhet. Den perioden som er valgt – ut fra statistiske hensyn – kan gi tilfeldige utslag. Andre perioder ville kunne gi et annet

¹ Se vedlegg B for definisjon av årslønn.

forhold mellom gruppenes gjennomsnittstall. Statistikkgrunnlaget kan være forskjellig fra gruppe til gruppe. Variasjoner i lønnsutviklingen mellom grupper kan bl.a ha sammenheng med lavlønnsprofil ved tariffoppgjør og med endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken (f. eks alder, utdanning og endringer i andelen menn/kvinner).

Tabell 3a bygger som hovedregel på statistikk for heltidsansatte. Bare for arbeidere i LO/NHO-området er deltidsansatte inkludert. I enkelte av de andre områdene tabellen dekker, står imidlertid deltidsansatte for en stor del av årsverkene. I kommunal- og fylkeskommunal virksomhet (ekskl. skolesektoren) antas det at om lag 1/3 av årsverkene blir utført av ansatte på deltid og i varehandelen om lag 1/5. Dersom lønnsutviklingen for deltidsansatte i et område avviker fra utviklingen for heltidsansatte, vil lønnsveksten for heltidsansatte og deltidsansatte sett under ett, være en annen enn tabellen viser. Med lavere lønnsnivå regnet pr. timeverk for deltidsansatte enn for heltidsansatte, som er det normale, vil en øking i andelen av årsverkene utført av deltidsansatte trekke lønnsveksten ned for et område. På den annen side har lavlønnsstillegg ved lønnsoppgjørene som regel kommet en stor del av de deltidsansatte til gode. For flere grupper har andelen som arbeider deltid gått ned de siste årene. Når det gjelder lønnsutviklingen for deltidsansatte, vises det til vedlegg C i rapport 2/1992 (NOU 1992:27). Vedlegget vil bli oppdatert med 1992-tall i rapport 2/1993.

Tabellen er videre basert på oppgaver for time- eller månedsførtjeneste eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre typer tillegg. Dette innebærer at lønnsstillegg som kan ha bakgrunn i spesielle forhold i en bransje – eksempelvis skifttillegg og ulempetillegg – er med i tallene.

Metoder for beregning av årslønn

Metoden for beregning av årslønn og årslønnsvekst i tabell 3a, er annerledes for arbeidere i NHO-bedrifter enn for de andre gruppene i tabellen. Hovedårsaken til ulik metode er at for arbeidere registrerer en timefortjenesten for alle kvartaler, mens en for de fleste grupper av månedslønte bare registrerer månedsførtjenesten en gang i året.

Utgangspunktet for beregningene for alle grupper er å finne gjennomsnittlig årslønn og årslønnsutvikling for lønnstakere som har utført et fullt normalt årsverk. Ved beregningen forutsettes det at det gis en godtgjørelse for ferie- og sjukefravær som er lik lønnsinntekten for arbeidet tid av tilsvarende lengde som fra-

været. Et fullt normalt årsverk svarer imidlertid ikke til det samme antall arbeidstimer for alle lønnstakergrupper.

For arbeidere i NHO-bedrifter beregnes årslønn og årslønnsvekst ved å legge til grunn gjennomsnittlig timefortjeneste eksklusiv overtidsbetaling omregnet til 37,5 t/uke (40 t/uke før 1987) multiplisert med 1950 timer i året (2080 timer før 1987). Beregningen tar utgangspunkt i gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid pr. uke etter NHO's oppgaver over dagtidsarbeidere, 2-skiftsarbeidere o.s.v.

For månedslønte i tabell 3a beregnes årslønn for et bestemt år ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikken for vedkommende år, f.eks i september. En kan dermed anslå økingen i månedsførtjenesten siden september året før. For funksjonærer i NHO-bedrifter og i forretningsmessig tjenesteyting fordeles total lønnsøkning på bestemte tidspunkter i løpet av året. For andre grupper deles økingen i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i 12-måneders perioden. Lønnsglidningen, som beregnes som en restpost, blir fordelt på ett eller flere tidspunkter for de ulike gruppene. For de fleste grupper av månedslønte har vi opplysninger om lønnsnivået bare en gang i året. Dette er hovedgrunnen til at utvalget må forsøke å finne fram til de mest sannsynlige tidspunkt for lønnsvekst utover tarifftillegg (lønnsglidningen).

Endringer i aldersstrukturen

Lønnsutviklingen for en gruppe kan være påvirket av flere forhold. I dette avsnittet har en sett nærmere på hvordan endringer i aldersstrukturen har påvirket lønnsutviklingen.

Ved nærmere analyse av lønnsstatistikken for noen grupper, har det vist seg at en del av lønnsveksten siden 1987 skyldtes endringer i aldersstrukturen. I en del områder i privat virksomhet har andelen de yngre arbeidstakerne utgjør av sysselsettingen blitt redusert. Yngre arbeidstakere har vanligvis lavere lønn enn gjennomsnittet og denne endringen i sysselsettingen trekker lønnsveksten opp. Dette var den motsatte utviklingen av hva som vanligvis har vært tilfelle i tidligere år. En har ikke vurdert slike virkninger i årene før 1987.

Endringene i aldersstrukturen har utvalget antatt i hovedsak kommer av oppsigelser/innskrenkninger. Lønnsøkning som følge av slike endringer har utvalget lagt til grunn fordeler seg noenlunde jevnt over året, og har derfor lagt denne form for lønnsøkning til midt i året (1.7).

De lønsmessige virkninger av endringer i aldersstrukturen har variert, men for enkelte grupper har den utgjort en forholdsvis stor andel av lønnsveksten de siste årene. F.eks. varierte de lønsmessige virkninger i 1991 fra 0,24 prosentpoeng av total lønnsvekst for menn i varehandelen til 1,31 prosentpoeng for kvinner i forretnings- og sparebanker.

Oppstillingen nedenfor viser hvor mye endringer i aldersstrukturen har påvirket lønnsutviklingen fra tellingstidspunktet i 1991 til tellingstidspunktet i 1992 for en del grupper det på nåværende tidspunkt foreligger lønnsstatistikk for. I utvalgets neste rapport vil en forsøke å få med tall for virkningen av endringer i aldersstrukturen for noen flere grupper.

Funksjonærer NHO-bedrifter Forretnings- og sparebanker	gj.sn:	0,4 prosentpoeng	
	menn:	1,30	"
	kvinner:	1,31	"
Forretningsm. tjenesteyting	gj.sn:	1,30	"
	menn:	0,38	"
	kvinner:	0,72	"
	gj.sn:	0,49	"

Årslønnsvekst for hovedgrupper

Tabell 3a viser at lønnsutviklingen de siste årene har variert endel mellom de ulike grupper.

For ansatte i varehandel må den forholdsvis sterke prosentvise lønnsveksten ses i sammenheng med at det ofte har vært gitt like kronetillegg i oppgjørene. Funksjonærer i forretningsmessig tjenesteyting og i NHO-bedrifter, ansatte i forsikringsselskaper, ansatte i forretnings- og sparebanker og ansatte i varehandelen har hatt den sterkeste prosentvise lønnsveksten sett under ett i den perioden tabellen dekker. I forretningsmessig tjenesteyting har også ledende funksjonærer hatt en lønnsutvikling i overkant av gjennomsnittet i perioden 1983-91. Andre grupper har hatt like sterk eller sterkere utvikling dersom en ser på enkelte år.

Den laveste gjennomsnittlige lønnsveksten har en hatt blant enkelte arbeidergrupper i privat sektor og for statsansatte. Som påpekt foran, bør det utvises forsiktighet ved sammenlikning mellom gruppene. Dette gjelder særlig ved betraktning av utviklingen i ett enkelt år.

Et veiet gjennomsnitt av anslagene i tabell 3a, gir en samlet årslønnsvekst på 3 1/2 prosent fra 1991 til 1992.

Tabell 3a viser også gjennomsnittlig lønnsnivå for alle innen hver gruppe og for noen grupper også for ledende lønnstakere.

Tabell 3a. Beregnet årslønn og årslønnsvekst for noen grupper.

	Arbeidere ¹⁾ i NHO-bedrifter					Funksjonærer i NHO-bedrifter				Hotell og restau- rant ³⁾
	I alt	Industri	Bygg- og anlegg		Land- transport	I alt	Ledende	Varehandel		
			I alt	Bygge- virk.				I alt	Ledende	
1982-83..	8,1	8,3	5,8	7,3	6,8	9,1	8,5	8,5	-	6,4
1983-84..	7,5	7,9	6,0	6,3	5,5	8,0	8,0	8,2	-	6,8
1984-85..	7,4	7,4	7,5	7,5	6,2	8,5	8,9	7,9	8,0	7,5
1985-86..	10,4	10,0	11,6	9,9	10,5	9,8	10,0	10,9	10,1	10,1
1986-87..	8,6	8,1	10,8	10,5	4,6	8,0	7,4	8,5	10,6	7,0
1987-88..	6,1	5,8	5,5	6,7	6,7	5,6	4,7	8,4	9,4	4,9
1988-89..	3,9	5,0	1,2	2,7	4,7	3,6	2,3	4,5	2,6	6,4
1989-90..	4,6	5,6	1,7	1,0	4,6	5,7	4,6	6,7	6,8	5,9
1990-91..	4,8	4,8	3,4	1,8	6,1	5,8	5,6	5,6	6,9	6,6
1991-92 ²⁾	3	3	2 1/2	1	2-2 1/2	4,3	4,3	3 1/2	-	3 1/2
1982-92..	86,3	89,0	71,6	69,4	75,8	93,5	86,0	101,4	-	87,7
Gj.snitt...	6,4	6,6	5,5	5,4	5,8	6,8	6,4	7,2	-	6,5
Årslønn 91	186300	179500	198900	190600	165100	236300	345300	189500	298100	141800

Se noter neste side.

Tabell 3a forts.

	Forretnings- og sparebanker		Forsikring		Stat		Kommunene ⁴⁾			Forretningsm. tjenesteyting	
	I alt	Ledende	I alt	Ledende	I alt	Ledende	I alt	Helse- sektor	Skole- sektoren ⁵⁾	I alt	Ledende
1982-83 ..	8,6	7,2	9,6	-	7,6	7,6	9,0	8,0	7,5	11,2	-
1983-84 ..	6,5	5,5	5,6	-	6,5	8,0	7,5	7,2	6,4	9,0	9,2
1984-85 ..	8,1	8,1	6,7	7,3	7,0	7,4	7,3	8,1	6,8	8,5	8,4
1985-86 ..	9,3	9,5	8,8	7,9	9,2	7,1	10,0	9,7	8,4	10,2	10,3
1986-87 ..	5,8	4,7	5,4	2,8	7,3	7,6	7,5	7,5	7,3	9,5	8,7
1987-88 ..	9,9	7,3	11,6	8,7	3,3	1,7	3,6	3,7	6,9	8,1	8,3
1988-89 ..	4,0	2,6	3,1	1,7	4,8	2,7	4,7	4,6	4,7	3,0	1,6
1989-90 ..	6,1	5,3	7,3	5,5	5,4	2,6	4,3	6,0	4,6	4,9	3,6
1990-91 ..	5,9	3,6	4,8	4,7	4,8	3,8 ⁶⁾	5,5	5,6	3,8	5,4	4,7
1991-92 ²⁾	3,0	-	3 1/4	-	4	-	3	-	-	4,2	-
1982-92 ..	91,2	-	89,2	-	78,7	-	82,8	-	-	103,6	-
Gj.snitt ...	6,7	-	6,6	-	6,0	-	6,2	-	-	7,4	-
Årslønn 91	204000	321000	235300	342400	194900	262900	185800	183800	215600	243800	340400

¹⁾ Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 40 t/uke før 1.1.87 og 37,5 t/uke etter 1.1.87.

²⁾ For 1992 foreligger det lønnsstatistikk for funksjonærer i NHO-bedrifter, forretnings- og sparebanker og forretningsmessig tjenesteyting. For arbeider i NHO-bedrifter er anslaget for 1991-92 basert på statistikk for de tre første kvartaler av 1992 og et anslag for 4. kvartal.

³⁾ I perioden 1980-85 omfatter tallene månedslønte. Fra 1986 er også prosentlønte og timelønte med. Både heltids- og deltidsansatte er med i lønnsveksttallene.

⁴⁾ Kommunene i alt omfatter heltidsansatte inkl. helse- og sosialvesen, med ekskl. skoleverket. Oslo og Bærum er ikke med i tallene for de tre siste årene.

⁵⁾ Lønnsveksten for de to siste årene er beregnet etter en annen definisjon av skoleverket enn i tidligere år, jfr. definisjon i teksten om skoleverket.

⁶⁾ Ekspedisjonssjefer ble tatt ut av tariffområdet i 1991 og er ikke lenger med i gruppen.

I tabell 3b har en samlet gruppene i tabell 3a i tre grupperinger. Tabellen viser gjennom- snittlig lønnsutvikling for:

- arbeidere og funksjonærer i industrien
- arbeidere og funksjonærer i annen privat næringsvirksomhet

- ansatte i offentlig forvaltning

Næringene/gruppene i annen privat næringsvirksomhet er klassifiserte som skjermet virksomhet. Industrien omfatter både skjermet og konkurranseutsatt virksomhet, men er i hovedsak konkurranseutsatt.

Tabell 3b. Årslønnsvekst i prosent for tre hovedgrupper av lønnstakere ¹⁾.

	Industrien			Annen priv. næringsvirksomhet			Offentlig forvaltn.
	Arbeidere	Funksj.	I alt	Arbeidere	Funksj.	I alt	
1985-86	10,0	9,2	9,7	10,6	10,6	10,6	9,5
1986-87	8,1	7,6	7,9	8,8	8,4	8,5	7,3
1987-88	5,8	5,6	5,7	6,0	8,6	7,8	4,2
1988-89	5,0	3,6	4,5	2,7	4,0	3,7	4,8
1989-90	5,6	6,2	5,8	3,0	6,1	5,3	4,8
1990-91	4,8	5,4	5,1	4,4	5,6	5,3	4,9
1991-92	3	3,8	3 1/2	2 3/4	3 1/2	3 1/4	3 1/2
1985-92	50,6	49,4	50,5	44,7	57,0	53,6	46,0
Gj.sn. pr.år	6,0	5,9	6,0	5,4	6,7	6,3	5,6

¹⁾ Omfatter bare grupper som er med i tabell 3a. Unntatt for funksjonærer i industrien er det foreløpige anslag for 1991-92 for de andre gruppene.

Tabell 3b viser at arbeidere og funksjonærer under ett i annen privat næringsvirksomhet har hatt noe sterkere lønnsutvikling enn industrien under ett i perioden 1985-92, mens ansatte i offentlig forvaltning har hatt den svakeste lønnsutvikling i denne perioden.

Innenfor gruppene har arbeidere i annen privat næringsvirksomhet hatt den svakeste lønnsutviklingen og funksjonærene i den samme gruppen den sterkeste.

Fra 1991 til 1992 tyder de foreløpige anslagene på at det er funksjonærene i industrien som har hatt den høyeste lønnsutviklingen. Arbeidere i annen privat næringsvirksomhet synes å ha hatt den laveste. Dette skyldes hovedsakelig forholdsvis lav lønnsvekst blant arbeidere i bygge- og anleggsvirksomhet og i landtransport.

3.2 LØNNSUTVIKLINGEN I FØLGE NASJONALREGNSKAPET OG ANSLAG BASERT PÅ INNBETALT ARBEIDSGIVERAVGIFT

Nasjonalregnskapet

Tabell 3c viser lønnsøkning pr. sysselsatt normalårsverk basert på definisjoner og beregningsopplegg fra nasjonalregnskapet. I en sammenligning med tabell 3a bør det understrekes at lønnsbegrepet er noe forskjellig i de to tabellene. Lønnsbegrepet i tabell 3a er årslønn, mens lønnsbegrepet i tabell 3c er utbetalt lønn målt i forhold til antall sysselsatte normalårsverk. Årslønn er i tabell 3a definert som lønn for en heltidsansatt person som jobber normalarbeidstid, avbrutt av ferie, men eksklusive overtid, effekter av arbeidskonflikter og tilfeldige variasjoner på årets lengde. Lønn pr. normalårsverk i nasjonalregnskapet er derimot medregnet overtidsbetaling, fratrasket lønnstrekk ved eventuelle arbeidskonflikter og korreksjoner for ferielønnstillegg. For nærmere orientering om lønns- og sysselsettingsbegreper i nasjonalregnskapet vises til en artikkel om dette emnet i Økonomiske analyser 7/1989 utgitt av SSB.

I tabell 3c er lønnsveksten fra 1991 til 1992, med svært foreløpige beregninger og datagrunnlag, anslått til 3,6 prosent samlet for alle næringer. For fastlands-Norge, der utenriks sjøfart og oljevirksomheten er holdt utenom, er lønnsveksten anslått til 3,5 prosent.

Fordelt på konkurransetype er lønnsveksten fra 1991 til 1992 beregnet til 3,5 for skjermede næringer medregnet offentlig forvaltning, 3,3 for utekonkurrerende næringer og 3,9 for hjemmekonkurrerende næringer. Det

relativt lave anslaget for utekonkurrerende næringer i forhold til tidligere år skyldes blant annet svak vekst i gjennomsnittlig timefortjeneste for arbeidere i treforedlingsindustrien. Lønnsveksten for samlet industri, medregnet timelønte arbeidere og månedslønte funksjonærer, er foreløpig beregnet til 3,3 prosent fra 1991 til 1992.

Lønnsveksten for bygge- og anleggssektoren, som omfatter både privat og offentlig virksomhet, er foreløpig anslått til 3,1 prosent, som er noe lavere enn for industrien. For offentlig bygge- og anleggsvirksomhet er det lagt til grunn at lønnsveksten følger offentlig virksomhet forøvrig.

Lønnsveksten i statlig forvaltning er beregnet til 3,9 prosent. Mesteparten av denne lønnsveksten skyldes det høye overhenget fra 1991 til 1992. Lønnsveksten i kommuneforvaltningen er beregnet til 3,2 prosent.

Fordi det var 3 flere arbeidsdager i 1992 enn i 1991, og fordi fraværet er noe redusert, vil beregnet vekst i lønn pr. utført timeverk bli noe lavere enn anslagene for vekst i lønn pr. normalårsverk.

Anslag basert på innbetalt arbeidsgiveravgift

Arbeidsgiveravgiften til folketrygden kan sammen med anslag for utviklingen i utførte timeverk gi en indikasjon på lønnsutviklingen pr. timeverk i privat sektor og i kommunene.

Det foreligger nå statistikk for innbetalt arbeidsgiveravgift fram til og med november 1992. Innbetalingene gjelder lønnsutbetalinger i perioden januar-oktober. Disse oppgavene kan indikere en vekst i samlet lønnssum fra januar-oktober 1991 til januar-oktober 1992 på om lag 3 3/4 prosent i privat sektor og kommunene. Arbeidskraftundersøkelsen for de tre første kvartalene i 1992 tyder på små endringer i antallet sysselsatte personer. Siden det var flere virkedager i 1992 enn i 1991 vil antall utførte timeverk for lønnstakere de tre første kvartalene i 1992 være noe høyere sammenliknet med samme periode i 1991. Tar en hensyn til en slik oppgang i utførte timeverk, indikerer oppgavene for innbetalt arbeidsgiveravgift en lønnsvekst pr. timeverk som er mindre enn 3 3/4 prosent fra januar-oktober 1991 til tilsvarende periode 1992. De tilleggene som ble avtalt i forhandlingene mellom de store organisasjonene våren 1992 var i hovedsak større enn i 1991. Dette tilsier en noe lavere vekst i arbeidsgiveravgiften resten av året. Det må understrekes at det er stor usikkerhet knyttet til vurderingen av lønnsutviklingen på grunnlag av arbeidsgiveravgiften.

Tabell 3c. Lønnsøkning etter næring iflg. nasjonalregnskapet. Lønn pr. normalårsverk. Prosentvis økning fra året før.

	1987	1988	1989	1990	1991	1992
ALLE NÆRINGER	9.2	5.8	4.1	4.7	4.9	3.6
NÆRINGSVIRKSOMHET	9.4	6.4	4.0	4.9	4.9	3.7
Primærnæringer	8.5	3.6	3.4	4.6	5.7	..
Jordbruk	8.2	5.5	4.0	5.0	6.0	..
Skogbruk	8.0	4.0	4.0	5.0	6.0	..
Fiske og fangst	10.0	9.5	5.7	6.3	5.1	..
Oljeutvinning, rørtransport	9.9	5.5	3.9	5.4	5.8	4.3
Olje- og gassutvinning	10.0	5.5	3.8	5.4	5.8	4.3
Rørtransport	7.1	4.6	4.6	5.6	6.4	3.5
Bergverksdrift	8.0	5.4	7.5	8.3	6.5	3.3
Industri i alt	10.7	6.1	5.4	5.9	5.0	3.3
Skjermet industri	11.8	6.4	4.4	5.8	5.5	2.9
Utekonkurrerende industri ..	9.5	6.0	6.9	7.4	6.4	3.3
Hjemmekonk. industri	10.6	5.9	5.4	5.5	4.3	3.8
Elektrisitetsforsyning	9.7	4.5	4.8	4.7	5.3	3.5
Bygge- og anleggsvirksomhet ..	11.1	6.4	2.4	3.0	3.8	3.1
Varehandel	9.4	8.2	5.1	6.4	5.5	3.6
Utenriks sjøfart og oljeboring ..	3.3	0.1	-9.0	-4.5	2.0	..
Utenriks sjøfart	2.0	-3.0	-8.6	-4.4	1.0	..
Oljeboring	4.6	7.9	7.3	7.2	7.7	..
Samferdsel ellers	9.3	5.0	3.1	5.2	5.6	4.4
Boligtjenester	9.5	8.8	2.7	4.7	5.6	..
Annen næringsvirksomhet	7.9	7.3	6.4	5.8	5.4	3.5
Hotell- og restaurantvirk.	7.5	4.9	5.2	4.8	6.0	4.5
Finansiell tjenesteyting	6.0	9.4	4.4	4.6	5.6	3.1
Forretningsm. tjenesteyt.	10.4	7.8	2.9	5.2	5.5	4.1
Tjenesteyting ellers	7.2	5.8	4.4	4.5	5.1	3.3
OFENTLIG FORVALTNING	8.9	4.2	4.6	4.2	4.9	3.4
Statlig forvaltning	8.8	4.7	3.6	4.4	4.8	3.9
Sivil statlig forvaltning	9.1	4.3	4.0	4.4	4.6	3.9
Forsvar	8.2	5.4	3.1	5.2	3.8	4.0
Kommunal forvaltning	8.9	3.9	5.0	4.1	4.9	3.2
Ekskl. arbeidsmarkedstiltak ..	8.5	3.0	4.7	4.3	4.8	3.4
Skoleverket	7.4	5.9	6.8	4.3	5.3	3.5
Utenom skoleverket	9.1	3.0	4.7	4.3	4.7	3.0
KONKURRANSETYPE						
Fastlands-Norge	9.4	5.9	4.3	4.9	5.0	3.5
Skjermede næringer	9.3	6.0	4.1	4.7	5.0	3.5
Utekonk. næringer	9.3	5.9	7.0	7.4	6.4	3.3
Hjemmekonk. næringer	10.6	5.6	5.0	5.5	4.4	3.9

3.3 LØNNSUTVIKLINGEN I ENKELTE TARIFFOMRÅDER

Lønnsutviklingen for arbeidere i LO-NHO-området.

* For voksne arbeidere i industri, bygge- og anleggsvirksomhet, transportvirksomhet og oljevirksomhet anslås veksten i årslønn fra

1991 til 1992 til 3 prosent, mot 4,8 prosent året før.

Anslaget baserer seg på NHOs kvartalsstatistikk for arbeidere. Tall for 1992 er basert på statistikk for de 3 første kvartaler og anslag for 4 kvartal. Timefortjenestene eksklusive overtids-tillegg, omregnet til 37.5 t/uke legges til grunn. For omregning til 37.5 t/uke, se vedlegg B.

Den prosentvise årslønnsveksten de siste årene består av:

	1991	1992
- Overheng fra året før:.....	1,6	1,4
- «Indekstillegg», avtalt i januar 1991:.....	0,3	
- Tariff tillegg:		
Bidrag fra sentrale og bransje- vise tariff tillegg:.....	1,5	0,3
Bidrag fra lavlønns tillegg og garantit tillegg 1.okt:.....	0,1	0,1
- Lønns glidning: Bidrag fra respektive år:.....	1,3	1,2

Lønnsveksten i 1992 er eksklusive økte kostnader til Sluttvederlagsordningen og AFP-pensjonsordning fra 1. oktober 1992. Dette bidrar ikke til økte timefortjenester, men vil øke gjennomsnittskostnaden for bedriftene med anslagsvis 0,1 prosent i 1992 og 0,3 prosent i 1993.

Tabell 3d viser utviklingen i timefortjenesten eksklusiv overtidstillegg fordelt på tariffmessig lønnsøkning og lønns glidning for voksne arbeidere (menn + kvinner). Som tabell 3d viser, økte lønnsveksten etter lønnsreguleringslovens opphør 1.april 1990 fra 3,9 prosent i 1.kvartal 1990 til topp på 6,3 prosent i 1.kvartal 1991 og tilbake til 2,5 prosent i 3. kvartal 1992, i forhold til tilsvarende kvartaler året før.

Tariffmessig lønnsøkning er lavlønns tillegg, garantit tillegg, tillegg på minstelønns satser etc. som følge av sentrale og forbundsvis forhandlinger. Utenom lavlønns tillegg og garantit tillegg er de fleste tariff tilleggene gitt fra 1. april. De sentrale tariff tilleggene har de 3 siste årene vært sterkt avtakende og har bidratt til nesten hele reduksjonen i lønnsveksten fra 1990/91 til idag. De gjennomsnittlige generelle tilleggene pr. 1 april inklusive den direkte effekten på skift tillegg og andre tillegg knyttet til arbeidets art er beregnet til:

Pr. 1. april 1990: 253 øre/time, 2,9 prosent.

Pr. 1. april 1991: 147 øre/time, 1,6 prosent.

Pr. 1. april 1992: 42 øre/time, 0,4 prosent.

Lønns glidningen er en restpost. Lønns glidning blir således et statistisk begrep hvor ikke bare lønns tillegg som følge av forhandlinger på de enkelte bedriftene spiller inn, men hvor også fortjenesteøkning p.g.a. økt akkord, forskyvninger i timeverkene mellom bransjer med ulikt lønnsnivå, endret omfang av skiftarbeide osv. har betydning. Bransjer som også har adgang til lokal lønns fastsettelse, utgjør nå ca. 70 prosent av de sysselsatte arbeidere i LO-NHO-området.

Diverset tillegg omfatter økt bruk av skift og

andre lønns elementer som er knyttet til arbeidets art. Lønnsveksten i de tre første kvartaler av 1992 er tildels betydelig påvirket av økningen i diverset tillegg. Holdes diverset tillegg utenfor er lønnsveksten ca. 0,5 prosent lavere enn de tall som ligger til grunn for årslønnsveksten på 3 prosent fra 1991 til 1992.

Endringer i timeverksfordelingen mellom bransjene har isolert sett også bidratt til lønnsvekst. Med samme timeverksfordeling mellom bransjene i de tre første kvartaler av 1992 som i de samme kvartaler i 1991, ville gjennomsnittlig lønnsvekst vært 0,3 prosent lavere.

På grunnlag av statistikk for 3 kvartaler i 1992 anslår Beregningsutvalget lønns overhenget inn i 1993 til ca. 1 prosent.

• *For INDUSTRIARBEIDERE eksklusiv offshore virksomhet anslås veksten i årslønn fra 1991 til 1992 til 3 prosent, mot 4,6 prosent året før.*

Lønnsveksten for de tre første kvartaler i 1992 i forhold til de samme kvartaler i 1991 har hatt den samme fallende utviklingstrend som for arbeidere generelt, men industriarbeidere har hatt et noe sterkere fall i lønnsveksten enn for grupper utenfor industrien de siste 2 årene. I midten av 1990 lå lønnsveksten for industriarbeidere ca. 1 prosent høyere enn gjennomsnittet for alle arbeidere.

Lønnsutviklingen i 2. og 3. kvartal 1992 i forhold til de samme kvartaler året før er 2,7, mens tilsvarende utvikling i begynnelsen av 1990 var 6,7 prosent. Nedgangen skyldes i første rekke lavere sentrale lønns tillegg.

Beregningsutvalget anslår lønns overhenget for industriarbeidere inn i 1993 til noe i overkant av 1 prosent.

• *I BYGGEVIRKSOMHETEN anslås veksten i årslønn fra 1991 til 1992 til ca. 1 prosent mot 1,8 året før.*

Anleggsvirksomheten ligger også an til en årslønnsvekst på ca. 1 prosent fra 1991 til 1992, basert på statistikk for 3 kvartaler i 1992. Det har ikke vært økning i den underliggende årlige lønnsveksten i h.h.v. byggevirksomhet og anleggsvirksomhet hver for seg i det hele tatt i 2. og 3. kvartal 1992, i forhold til tilsvarende kvartaler året før.

Årslønnsveksten for bygge- og anleggsvirksomhet under ett anslås til 2 1/2 prosent fra 1991 til 1992, til tross for om lag 1 prosent lønnsvekst hver for seg. Dette skyldes helt spesielle forhold knyttet til at omfanget av timer i anleggsvirksomheten har steget, mens antall arbeidende timer i byggevirksomhet har gått ned. Ettersom gjennomsnittsfortjenesten i anleggsvirksomhet ligger ca. 35 kr/time høyere enn i byggevirksomhet, betyr denne strukturelle endringen om lag 1 1/2 prosent av årlig lønnsvekst fra 1991 til 1992 for bygge- og anleggsvirksomhet under ett.

Tabell 3d. Tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning for arbeidere i bergverk, industri, bygge- og anleggsvirksomhet, transportvirksomhet og oljevirksomhet basert på timefortjenester eksklusiv overtidbetaling omregnet til 37.5 t/uke.

Endring i prosent fra samme kvartal året før						
		Lønnsøking pr. time	Herav:		Lønns- glid- ning	Lønns- glidning som prosent- andel av total lønnsutvikling
			Tariff- messig økning	Lønns- glid- ning		
1982	1. kvartal	8,3	1,8	6,6	80	
1983	1. «	11,8	5,5	6,3	53	
1984	1. «	6,1	1,0	5,2	85	
1985	1. «	8,9	3,0	5,9	66	
1986	1. «	7,4	0,5	6,9	93	
1987	1. «	18,3 ²) 10,5 ³)	3,6	6,9	66 ³)	
1988	1. «	8,5	0,2	8,3	98	
1988	2. «	7,7	1,7	6,0	78	
1988	3. «	5,0	1,7	3,3	66	
1988	4. «	3,7	1,7	2,0	54	
1989	1. «	2,4	1,7	0,7	29	
1989	2. «	4,2	4,3	-0,1	- 2	
1989	3. «	4,6	4,3	0,3	7	
1989	4. «	4,3	4,1	0,2	5	
1990	1. «	3,9	4,1	-0,2	-5	
1990	2. «	4,7 ¹)	3,0	1,7	36	
1990	3. «	4,7 ¹)	3,0	1,7	36	
1990	4. «	5,4 ¹) ⁴)	3,0	2,4	44	
1991	1. «	6,3 ¹) ⁴)	3,3	3,0	48	
1991	2. «	4,0 ¹) ⁴)	2,0	2,0	50	
1991	3. «	4,6 ¹) ⁴)	2,0	2,6	57	
1991	4. «	4,5	1,9	2,6	58	
1992	1. «	4,1	1,6	2,5	60	
1992	2. «	3,0	0,5	2,5	84	
1992	3. «	2,5	0,5	2,0	81	

Beregningsgrunnlaget: Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. overtidstillegg, betaling for helligdager, feriepenger o.l. Omregning av timefortjenestene til felles ukebasis har betydning bare når det er vesentlige endringer i arbeidstiden. Lønnstallene før 1987 er ikke omregnet.

¹) Korrigert for etterbetalinger.

²) Faktisk timelønnsvekst.

³) Korrigert for reduksjonen i den avtalefestede arbeidstiden.

⁴) Lønnsøkningen som følge av at lønnstrekket til Lavlønnsfondet ble avvirket 1. oktober 1990, er ikke med.

Kilde: NHOs kvartalsstatistikk.

Reduksjonen av utførte timeverk i bransjen og endringer av sammensetningen av arbeidskraften har imidlertid vært omfattende over flere år. I 1989 og 1990 var lønnsveksten henholdsvis 1,7 og 1,2 prosent. Etter hvert stabiliserte sysselsettingen seg og gjennomsnittlig lønnsutvikling tok seg noe opp i 1991, som i 1992 er avløst av lavere lønnsvekst.

Bygge- og anleggsbransjen har ikke rett til lokale forhandlinger, men utviklingen er svært avhengig av utviklingen av akkordene i bransjen og enkelte bonussystemer. Det foreligger statistikk for de 3 første kvartaler i 1992. Vek-

stanslaget for 4. kvartal og året er spesielt usikre for disse bransjer.

• For LANDTRANSPORT som blant annet omfatter rutebilselskaper, grossistbedrifter, spedisjonsfirmaer, oljeselskaper m.v. anslås en økning i årslønn fra 1991 til 1992 på 2 – 2 1/2 prosent mot 6,1 prosent året før.

• I OLJEVIRKSOMHETEN, OFFSHORE ialt, som omfatter offshore-arbeidere i operatørselskaper og oljeboringsbedrifter, samt offshorearbeidere i industri og bygge- og anleggsvirksomhet anslås en økning i årslønn fra 1991 til 1992 på knapt 3 prosent.

De generelle tilleggene gis vanligvis fra 1.juli. Kollektivt ansiennitetsopprykk bidrar imidlertid til at lønningene innenfor denne sektoren øker noe hver 1. januar. Oppgjørsformene med stadig endrede regulerings-tidspunkter og lønnseffekter som følge av store endringer i antall arbeidstakere, fører til at lønnveksten for enkelte år ikke er helt sammenlignbare med andre områder. Lønnsveksten for gruppen må derfor betraktes over noe lengre tid og ikke uten videre sammenlignes med andre grupper. De tre siste årene er gjennomsnittlig årslønnsveksten beregnet til 2,6 prosent.

Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter.

• *For FUNKSJONÆRENE i NHO-bedrifter (industri, bergverk, transportvirksomhet, bygge- og anleggsvirksomhet, oljevirksomhet og hotell- og restaurantvirksomhet) økte årslønnen fra 1991 til 1992 med 4,3 prosent, mot 5,7 og 5,8 prosent årene før.*

Beregningene over årslønnsveksten baserer seg på statistikk pr. 1.september, opplysninger fra bedriftene om normale lønnsregulerings-tidspunkter og beregning av eventuelle alders-effekter. Den registrerte gjennomsnittlige månedslønnen økte med 3,6 prosent fra 1. september 1991 til 1. september 1992, basert på statistikk for bedrifter som er med i statistikken i begge årene, mot 5,4 og 6,7 prosent årene før.

Noe av lønnsveksten skyldes at aldersgrupper med noe høyere lønnsnivå utgjør en relativ større del av funksjonærmassen i 1992, basert på beregninger for de bedrifter som er med på begge tellingstidspunktene. Med samme aldersfordeling pr. 1. september 1992 som pr. 1. september 1991, ville lønnsveksten blitt 0,4 prosentenheter lavere.

Lønnsvekst som følge av endringer i aldersstrukturen eller andre tillegg som er påløpt i tellingsperiodene, er antatt kommet som følge av omorganiseringer i bedriftene og har dermed pågått i hele tellingsperioden.

Lønnsoverhenget inn i 1993 er beregnet til 1,5 prosent, 0,7 prosent lavere enn ifjor.

For funksjonærene i industri var lønnsveksten fra 1.september 1991 til 1.september 1992 3,5 prosent, d.v.s. omlag samme vekst som for alle bransjer under ett. På grunn av lavere overheng fra 1991, fordi industrifunksjonærene året før hadde omlag 1 prosent lavere lønnsvekst enn for alle funksjonærene under ett, er årslønnsveksten beregnet til 3,8 prosent fra 1991 til 1992, mot 5,4 prosent året før.

For ledende funksjonærer (i alle bransjer) var lønnsøkningen fra 1. september 1991 til

1. september 1992 3,6 prosent, mot 5,4 prosent i tilsvarende periode ifjor.

Årslønnsveksten for denne gruppen er beregnet til 4,3 prosent fra 1991 til 1992, mot 5,6 prosent året før. Lønnsoverhenget inn i 1993 er 1,5 prosent.

Lønnskostnader i NHO-bedrifter.

Regjeringens «krisepakke» som ble vedtatt høsten 1992, førte blant annet til en merkbar nedgang i arbeidsgiveravgiftene fra 1.januar 1993. Dette fører til at de gjennomsnittlige generelle «obligatoriske» indirekte personalkostnader i prosent av lønn for arbeidet tid går merkbart ned, og lønskostnadene pr. arbeidet time øker langt svakere enn den direkte timefortjenesten fra 1992 til 1993 vil gjøre. I tillegg kommer færre bevegelige helligdager til å falle på ukens 5 første dager både i 1992 og 1993.

Selv med økte kostnader som følge av endringen i AFP-ordningen og økte satser i Sluttvederlagsordningen, som trådte i kraft fra 1. oktober 1992, anslår utvalget en nedgang i de indirekte personalkostnadene i prosent av lønn for arbeidet tid på ca. 3 prosentpoeng.

Tabell 3e viser utviklingen fra 1985 til 1993 for de generelle «obligatoriske» indirekte personalkostnadene. 1992 er forløpig anslag, blant annet med basis i utviklingen i bedriftenes sykefravær i de tre første kvartaler av 1992. Det finnes imidlertid ikke statistisk materiale for ulike elementer for 1993. Anslaget er derfor basert kun på de administrative endringer som pr. dags dato er kjent, og vil senere kunne bli revidert både for 1992 og 1993, når mere informasjon etterhvert foreligger.

Endringer i regelverket for yrkesskadeforsikring er ikke tatt med i beregningene i tabell 3e. Fra 1991 ble kostnader som var relatert til yrkesskadeforsikring «obligatorisk». Norges forsikringsforbund har tidligere overfor utvalget antydnet en økning i premiebetalingene på i overkant av 800 mill. kroner fra 1990 til 1991. Dette gir 0,27 prosent høyere lønskostnadsvekst for alle grupper under ett, unntatt i statssektoren. En bransjevis vurdering i NHO-området i 1990/91 av veiledende premiesatser som ble brukt i de fem største forsikringsselskaper, kombinert med opplysninger omkring avtaler med forsikringsselskapene som klart var avvikende fra veiledende priser, viste at presentsatsene sannsynlig ville ligget på i alle fall det doble i forhold til næringslivet forøvrig og langt høyere for industriarbeidere. Det er ikke gjennomført undersøkelser i bedriftene. I tillegg til de indirekte personalkostnader som er med i tabellen, vil bedriftene ha kostnader ved bedriftsvise ordninger. Undersøkelser i alle bedrifter i LO-NHO-området med

mere enn 50 ansatte viste at disse kostnader totalt utgjorde i gjennomsnitt 9 prosent i tillegg til lønn for arbeidet tid for industriarbeidere og 10.5 prosent for industrifunksjonærer for regnskapsåret 1983. Etter 1983 finnes ikke

undersøkelser over utviklingen av disse kostnader. Tabellen inneholder ikke slike kostnader. Internasjonale sammenligninger i kapittel 5 har imidlertid slike elementer med i lønnskostnadene.

Tabell 3 e. *Generelle «obligatoriske» indirekte personalkostnader fordelt på kostnadskomponenter. I prosent av timefortjenesten pr. arbeidet time. Anslag for 1992. Prognose for 1993.*

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Indirekte personalkost. pr. arbeidet time	41,9	41,7	41,2	41,9	41,6	42,0	41,0	39,8	36,5
Lønn for BEVEGELIGE hellig- og høytidsdager	4,3	3,9	3,5	3,5	3,9	4,3	4,3	3,4	3,0
Lønn under SYKDOM OG PERMISJON	6,1	6,3	6,2	6,3	5,8	5,8	5,4	5,2	5,2
FERIEPENGGER: ¹⁾ Ordinære	10,4	10,4	10,4	10,4	10,6	10,8	10,8	10,7	10,6
Gammel ordning: Sykelønn(3.mnd.):	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0			
Ny ordning: Sykelønn i arbeidsgiverperioden:							0,5	0,5	0,5
Eldre arbeidstakere							0,5	0,5	0,5
OBLIGATORISKE AVGIFTER: Arbeidsgiveravgiften til Folketrygden:									
Satsene	19,1	19,1	19,2	19,3	18,9	18,8	18,5	18,3	15,3
Økt beregningsgrl. (pensjonspremier o.l.)				0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
«LO-NHO-ordningene» ²⁾	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	0,9	0,7	0,8	1,1

¹⁾ Ny ferielov med overgangsordning i 1989 og 1990 fører til at noe av økningen i feriepengeprosenten skyldes beregningsmåten. Feriepengene er beregnet på løpt.

²⁾ Lavlønsfond, Opplysnings- og utviklingsfond, Sluttvederlagsordning og AFP-ordningen.

Lønnsutviklingen i andre områder i privat virksomhet

På nåværende tidspunkt foreligger det lønnsstatistikk for 1992 for:

- arbeidere i NHO-bedrifter (3 kvartaler)
- funksjonærer i NHO-bedrifter
- ansatte i bankvirksomhet
- ansatte i forretningsmessig tjenesteyting

For de lønnsstakergrupper hvor det ikke foreligger lønnsstatistikk for 1992, er lønnsveksten fra 1991 til 1992 anslått på grunnlag av overhenget til 1992 og oppgaver over tariff tillegg i 1992. For noen grupper (bank og forsikring) har en opplysninger om lokale tillegg til bestemte datoer i 1992. For funksjonærene i NHO-bedrifter foreligger det opplysninger om tidspunkter for lønnsreguleringer i løpet av 1992.

For de grupper hvor det foreligger lønnsstatistikk for 1992, er lønnsvekst som skyldes endringer i aldersstrukturen lagt til 1.7.92. Denne form for glidning er dermed lagt til samme dato som i de foregående år. Ved å legge denne lønnsveksten til 1.7 hvert år, forutsetter en at lønnsøkingen for de fleste grupper i hovedsak kommer jevnt over året. For 1992 er det foreløpig bare beregnet virkning av endringer i aldersstrukturen for funksjonærer i NHO-bedrifter, forretnings- og sparebanker og for forretningsmessig tjenesteyting.

I *hoteller og restauranter* steg den gjennomsnittlige timefortjenesten for fastlønte (heltid og deltid) etter NHOs lønnsstatistikk med 3,3 prosent for menn og kvinner under ett fra april 1991 til april 1992.

For heltidsansatt prosentlønnen serveringspersonale steg den gjennomsnittlige timefortjenesten med 2,4 prosent for voksne menn og kvinner under ett fra perioden 1. november 1990 – 30. april 1991 til 1. november 1991 – 30. april 1992, mens dagsfortjenesten i den samme perioden økte med 3,0 prosent.

For alle unntatt prosentlønnen serveringspersonale som får hoveddelen av sin inntekt fastsatt ut fra omsetning, ble det fra 1. april 1992 gitt et generelt tillegg på kr 1,20 pr. time. Dessuten ble det gitt 30 øre i bransjevis justeringer. Videre ble det gitt et garantitillegg fra 1. oktober 1992 på 62 øre.

Utvalget anslår årslønnsveksten² fra 1991 til 1992 til om lag 3 1/2 prosent for fastlønte og prosentlønte under ett (heltid og deltid).

I *forretnings- og sparebanker* steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 2,7 prosent for menn og kvinner under ett fra 1. september 1991 til 1. september 1992.

I oppgjøret våren 1992 ble det ikke gitt sentrale lønnstillegg i forretnings- og sparebanker. I følge opplysninger fra Bankenes Arbeidsgiverforening ble det gitt lokale tillegg på 0,5 prosent 1. januar og 0,8 prosent 1. juli 1992.

Utvalget har beregnet at overhenget til 1992, beregnet til 1,4 prosent, lønnstilleggene fra 1. januar og 1. juli 1992 og lønnsøking som skyldes endringer i aldersstrukturen, vil gi en årslønnsvekst på 3,0 prosent fra 1991 til 1992.

I *forsikringsvirksomhet* steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 4,0 prosent for menn og kvinner under ett fra 1. september 1990 til 1. september 1991. Lønnsstatistikk for 1992 foreligger ikke ennå.

Fra 1. mai 1992 ble det gitt et generelt tillegg på 0,8 prosent. I følge opplysninger fra Forsikringsselskapenes Arbeidsgiverforening utgjorde lokale tillegg 1,0 prosent 1. januar 1992.

Overhenget til 1992, beregnet til 1,7 prosent og de kjente tillegg i 1992, gir en lønnsvekst på om lag 3 1/4 prosent fra 1991 til 1992. I tillegg kommer eventuell annen lønnsglidning enn den som kommer 1. januar.

I *varehandel* steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for heltidsansatte med 5,1 prosent for menn og kvinner under ett fra 1. september 1990 til 1. september 1991. Lønnsstatistikken fra og med 1990 er omlagt slik at lønnsveksten er for ansatte i bedrifter med 5 eller flere ansatte mot 3 ansatte i tidligere år. Lønnsstatistikk for 1992 foreligger ikke ennå.

I avtalen mellom Handel og Kontor og Handelsens Arbeidsgiverforening ble det i oppgjøret våren 1992 enighet om et generelt tillegg fra 1. april på kr 195 pr. måned eller 120 øre pr. time. I tillegg ble det gitt 30 øre pr. time til tekniske endringer i overenskomsten.

For tariffområdet har partene anslått årslønnsveksten fra 1991 til 1992 til 2 1/4 prosent. I tillegg kommer lønnsglidningen. For varehandelen under ett antar utvalget at årslønnsveksten inklusiv lønnsglidning vil bli om lag 3 1/2 prosent.

For noen grupper er lønnsspredningen stor både mellom menn og kvinner og mellom ulike stillingsgrupper. Det gjennomsnittlige lønnsnivå som er gjengitt i tabell 3a, kan derfor være lite representativt for store grupper innen vedkommende næring. Varehandelen er den største gruppen innen privat virksomhet, målt ved sysselsettingen, av de gruppene som er med i tabell 3a. I utvalgets rapport 2/1992 (NOU 1992:27), tabell 3g, vises lønnsutvikling og lønnsnivå for noen stillingsgrupper innen varehandelen for å vise spredningen rundt det gjennomsnittlige lønnsnivået som er brukt i tabell 3a. Det vises til denne rapporten. Tabellen vil bli oppdatert med 1992-tall i rapport 2/1993.

Forretningsmessig tjenesteyting omfatter ansatte i virksomheter som driver med regnskapsføring, revisjon, databehandling, arkitektvirksomhet og byggeteknisk konsulentvirksomhet. Dessuten er også ansatte innen teknisk virksomhet og annonse- og reklamevirksomhet med. Felles for de fleste bedriftene i denne statistikken er at de ansatte ikke får sine lønninger regulert gjennom landsomfattende tariffavtaler. Fra 1. september 1991 til 1. september 1992 steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 3,9 prosent for menn og kvinner under ett. Utvalget har beregnet årslønnsveksten fra 1991 til 1992 til 4,2 prosent.

I *innenriks sjøfart* steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for voksne sjømenn i underordnede stillinger med 4,5 prosent fra november 1990 til november 1991. Lønnsstatistikk for 1992 foreligger ikke ennå.

² Eksklusive deltidsansatte kan økingen også anslås til om lag 3 1/2 prosent.

Fra 1. januar 1992 fikk de grupper som mistet sjømannsfradraget, dette kompensert 100 prosent etter skattereglene for 1992. Gjennomsnittlig kompensasjon ble 11,2 prosent for disse gruppene. Fra 1. april 1992 fikk disse gruppene et generelt lønnstillegg på 120 øre pr. time. De utgjør ca 70 prosent av LO/NHO-området. (Ferjer, lokalfart etc).

Noen grupper fikk økt sjømannsfradraget fra 23 til 30 prosent (f eks kystfartøyer, redningsfartøyer). Disse gruppene som utgjør ca 30 prosent av LO/NHO-området, fikk et garantitillegg på 54 øre fra 1. april 1992.

Lønnsutviklingen i offentlig sektor

Staten

For arbeidstakere i statsforvaltningen viser lønnsstatistikken at gjennomsnittlig månedsfortjeneste pr. årsverk økte med 6,4 prosent fra 1. oktober 1990 til 1. oktober 1991. For heltidsansatte økte månedsfortjenesten med 6,3 prosent i det samme tidsrommet.

Tariffoppgjøret våren 1992 hadde tre elementer av lønsmessig karakter:

- pr. 1. mai en regulering av satsene for tillegg for arbeid mellom kl 06⁰⁰ og 07⁰⁰ og mellom kl 17⁰⁰ og 20⁰⁰.
- lokale justeringer pr 1. oktober 1992 og 1. januar 1993, begge med en ramme på 0,1 prosent.
- sentrale justeringer pr. 1. januar 1993 med en ramme på 0,2 prosent.

Tilleggene ga ubetydelige utslag på lønnsveksten i 1992.

Den samlede lønnsøking for statstilsatte fra 1991 til 1992 kan anslås til omlag 4 prosent. Herav utgjør overhenget fra 1991 3,6 prosent. Resten utgjør anslått bidrag fra lønnsglidningen i 1992.

Det er her lagt inn større lønnsglidning enn det som ble lagt til grunn under lønnsoppgjøret. Dette skyldes dels foreløpige anslag på statistikk materialet pr. 1. oktober 1992. I dette materialet kommer virkningen av de lokale forhandlingene pr. 1. oktober 1991. I tillegg forventes det en viss lønnsglidning som følge av lokale forhandlinger, ettersom det vil bli brukt egne budsjettmidler. Imidlertid er det på nåværende tidspunkt stor usikkerhet knyttet til lønnsglidningsanslaget.

Skoleverket³

For arbeidstakere i skoleverket viser lønnsstatistikken at gjennomsnittlig månedsfortjeneste pr. årsverk økte med 5,4 prosent fra 1.

oktober 1990 til 1. oktober 1991. For heltidsansatte var økingen 5,3 prosent i det samme tidsrommet. Lønnsstatistikk for 1992 foreligger ikke ennå.

Kommunene

Ifølge Statistisk sentralbyrås statistikk (utarbeides i samarbeid med Kommunenes Sentralforbund) steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for heltidsansatte kommunale arbeidstakere inklusive ansatte i helsevesen og sosial omsorg, men eksklusiv skoleverket og ansatte som er timelønne med 2,0 prosent fra 1. oktober 1990 til 1. oktober 1991. Den gjennomsnittlige regulativlønningen steg med 1,8 prosent i det samme tidsrommet. Ansatte i Oslo og Bærum er ikke med i statistikken.

Ved lønnsoppgjøret i kommunesektoren pr. 1. mai 1992 godkjente akademikergruppene i kommunene (AF-K) og YS-Seksjon kommune (YS-K) med unntak av Norsk Hjelpepleierforbund (NHF) forslaget som ble lagt fram av Riksmeklingsmannen. LO's forhandlingsammenslutning i kommunesektoren (LOK) gikk ut i streik og konflikten endte med tvungen lønnsnemnd. Det samme gjorde konflikten mellom KS og NHF. Forslaget YS (unntatt NHF) og AF godkjente innebar følgende:

- stigeendringer og ett lønnstrinns opprykk for direkte plasserte stillinger utgjorde 1,95 prosent pr. 1. mai.
- til lokale forhandlinger pr. 1. mai ble det avsatt 0,45 prosent. I tillegg var det avsatt 0,3 prosent til lokale forhandlinger pr. 1. januar 1992.

For de to gruppene som var i konflikt avga Rikslønnsnemnda kjennelse i oktober 1992. I konflikten mellom KS og NHF betyr kjennelsen at hjelpepleierene får et lønnstillegg utover det som følger av Riksmeklingsmannens forslag av 27. mai 1992 for kommunesektoren. Tilleggene ble gjort gjeldende fra 4. juli 1992. Virkningstidspunktet for lokale forhandlinger ble satt til 1. mai. Årslønnsveksten fra 1991 til 1992 for hjelpepleierene blir etter dette om lag 4 1/2 prosent.

I konflikten mellom KS og LOK innebærer kjennelsen at det i hovedtrekk gis samme lønnstillegg som AF og YS (unntatt NHF) oppnådd ved forhandlingene våren 1992. (Riksmeklingsmannens forslag av 27. mai 1992). Virkningstidspunktet for LOKs medlemmer ble imidlertid forskjøvet fra 1. mai til 16. juni.

Det foreligger ikke lønnsstatistikk for 1992. Tellingstidspunktet for lønnsstatistikken i 1992 er forskjøvet til 1. november for å få med virkningene av Rikslønnsnemndas kjennelser for LOK og NHF.

³ Omfatter grunnskolen, videregående skole, grunnskole og videregående skole for spesialundervisning og skolestyrekontorene.

Årslønnsveksten fra 1991 til 1992 kan foreløpig anslås til om lag 3 prosent og overhenget til 1993 til vel 1 prosent.

3.4 LØNNSOEVERHENGET⁴

Overhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis nye lønnstillegg eller foregår strukturendringer i det andre året.

Dersom alle lønnsoppgjør foregikk samtidig og ved begynnelsen av året og lønnsnivået ikke endret seg gjennom året, ville lønnsoverhenget pr. definisjon være null og slike beregninger dermed overflødige. Tariff tillegg og lønnsøkinger ellers blir imidlertid gitt på ulike tidspunkter for ulike inntektsgrupper og spredt utover hele året. Beregninger av overheng og årslønnsvekst er derfor nødvendig hvis det skal være mulig å sammenlikne lønnsutviklingen for ulike lønnstakergrupper ved tariffoppgjør.

Størrelsen av overhenget vil ofte være et tolkingsspørsmål. Det kan også variere betydelig mellom områdene. Dette kan ha sammenheng med ulik lønnsvekst forrige år, men kan også ha sammenheng med at lønnstilleggene kom til ulike tider gjennom året.

Nå gis det ikke statistikk pr. 31. desember eller 1. januar for noen grupper. Overhenget må derfor anslås. For arbeidere i NHO-bedrifter brukes gjerne forholdet mellom lønnsnivået i 4. kvartal og årsgjennomsnittet. For andre grupper må det dels gjøres grove anslag. Størrelsen av overhenget vil avhenge av hvordan lønnsveksten skjer over året. Lønnstillegg som gis sent i året fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året.

⁴ Se vedlegg B for definisjon av lønnsoverheng.

For de fleste gruppene har vi god oversikt over tidspunktene for tariff tillegg. Vi vet imidlertid mindre om når annen lønnsutvikling skjer. For grupper med en gitt lønnsstigning i en periode vil det beregnede overheng være avhengig av hva som forutsettes om forløpet av lønnsutviklingen gjennom perioden.

I oppstillingen nedenfor vises anslått overheng til 1992 og 1993 for en del områder.

	Overheng(pst) til	
	1992	1993
- Arbeidere i LO/NHO-området i alt.....	1,4	1
- Industriarbeidere.....	1,4	1
- Funksjonærer i NHO-bedrifter.....	2,2	1,5
- Staten.....	3,6	1/4
- Kommunene.....	0,9	1
- Varehandel.....	1,5	3/4-1
- Forretnings- og sparebanker.....	1,4	1,1
- Forsikring.....	1,7	1/2
- Forretningsmessig tjenesteyting.....	1,9	1,6

For de fleste gruppene i denne oppstillingen er overhenget til 1993 lavere enn til 1992. Særlig gjelder dette for statsansatte. Imidlertid er det i staten avsatt en pott til lokale og sentrale justeringer pr. 1. januar 1993 på til sammen 0,3 prosent.

Samlet overheng til 1993 for gruppene i oppstillingen, kan beregnes til knapt 1 prosent. Samlet overheng til 1992 for de samme gruppene var om lag 1,9 prosent og til 1991 om lag 2,6 prosent.

KAPITTEL 4

Prisutvikling og konsumprisindeksen

• Konsumprisveksten i Norge var 2,3 pst fra 1991 til 1992 mot 3,4 pst året før. Prisveksten var den laveste siden 1960. I desember 1992 var prisstigningstakten 2,2 pst målt i forhold til samme måned året før. Tolv månedersveksten i konsumprisindeksen har stort sett vært avtagende siden vinteren 1987. Prisstigningen i Norge har siden mars 1989 vært lavere enn hos våre handelspartnere.

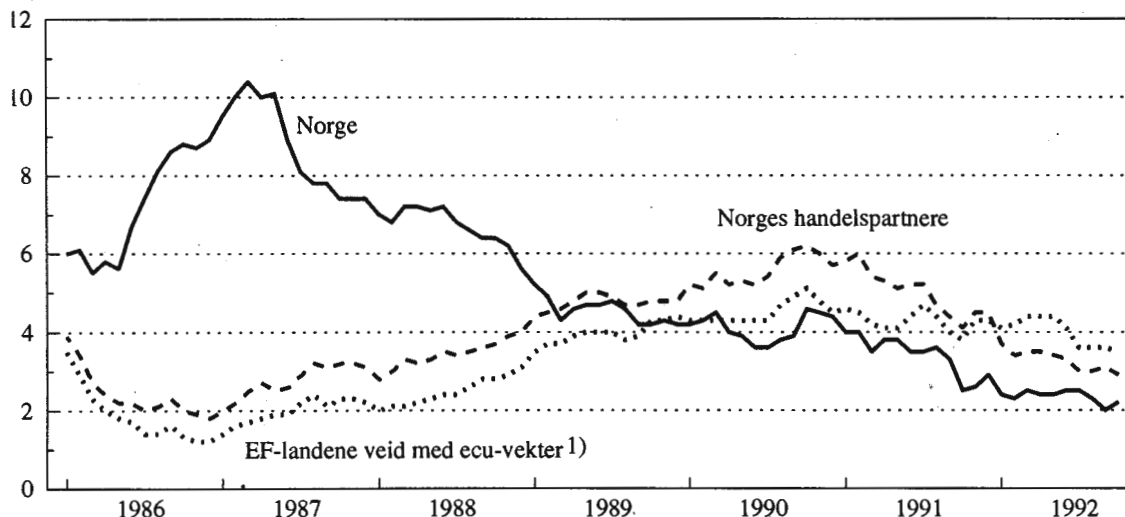
Figur 4.1 gir en oversikt over tolv månedersveksten i konsumprisindeksen i Norge, hos våre handelspartnere sammenveid med konkurransevektene og EF-landene sammenveid med ecu-vekter. (For en nærmere orientering om sammenveiling av konsumprisvekst internasjonalt, se vedlegg E i rapport nr. 2, 1992.) Figuren viser at forskjellen i prisstigningen mellom Norge og våre viktigste handelspartnere økte betydelig gjennom 1986 og i begynnelsen av 1987. I mars 1987 var prisstigningen 7,7 prosentpoeng sterkere i Norge enn hos våre viktigste handelspartnere. Etter det ble forskjellen gradvis redusert, og etter mars 1989 har stig-

ningstakten i Norge ligget under stigningstakten hos våre handelspartnere. I november 1992 var prisstigningen 0,4 prosentpoeng lavere i Norge. Figuren viser omtrent samme forløp fram til januar 1992 for prisstigningen i EF-landene som for våre handelspartnere, men med en lavere prisstigning i EF-landene. I 1992 har prisstigningen vært lavest hos våre handelspartnere. Dette skyldes blant annet en sterkt redusert prisstigning i Sverige noe som igjen skyldes blant annet en omlegging av avgiftssystemet.

Prisutviklingen i tidligere år, samt siste tolv månedersperiode for en del OECD-land framgår av tabell 4a.

Den gjennomsnittlige konsumprisvekst i Norge fra 1991 til 1992 var 2,3 pst, noe som er det laveste siden 1960. Fra 1990 til 1991 var konsumprisveksten 3,4 prosent. Ved utgangen av 1992 var overhenget 0,7 dvs., desemberindeksen lå 0,7 pst høyere enn gjennomsnittlig indeks for 1992. Ved utgangen av 1991 var overhenget 0,8 prosent.

Figur 4.1. Konsumprisene i Norge, hos våre handelspartnere og i EF. Prosentvis endring fra samme måned året før.

¹⁾ Eksklusiv Spania og Portugal fram til oktober 1989 da disse landenes vekter ble tatt med i ecu-kurven.

Kilde: OECD, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 4a. Konsumprisindeksen i en del OECD-land. Prosentvis endring

	Årlig gj.snitt 1979-88	Endring fra året før			jan-nov. 1991 jan-nov. 1992
		1989	1990	1991	
Norge	8,7	4,6	4,1	3,4	2,4
USA.....	5,6	4,8	5,4	4,2	3,0
Japan.....	2,5	2,3	3,1	3,3	1,7
Tyskland (vest).....	2,9	2,8	2,7	3,5	4,0
Frankrike.....	7,7	3,6	3,4	3,2	2,8
Storbritannia	7,3	7,8	9,5	5,9	3,8
Italia.....	11,6	6,6	6,1	6,4	5,3
Sverige.....	8,1	6,4	10,5	9,3	2,3
Danmark.....	7,1	4,8	2,7	2,4	2,2
Finland	7,4	6,6	6,1	4,1	2,6
OECD-området ¹⁾²⁾	6,5	4,7	5,2	4,5	3,3
EF, ecu-veid	6,5	4,2	4,5	4,3	3,9
Norges handelspartnere	6,1	4,7	5,6	4,9	3,2

¹⁾ Sammenveid med kjøpekraftsparitetjusterte andeler av privat konsum i OECD-området, se vedlegg E i rapport nr 2, 1992.

²⁾ Eksklusive Tyrkia

Kilde: OECD, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet

Tabell 4b. Konsumprisindeksen

	Indekstall		Endring fra året før i prosent	
	1991	1992	1991	1992
Januar.....	235,4	241,1	4,0	2,4
Februar.....	236,2	241,7	4,0	2,3
Mars.....	237,9	243,9	3,5	2,5
April	238,6	244,4	3,8	2,4
Mai.....	239,0	244,7	3,8	2,4
Juni	239,2	245,2	3,5	2,5
Juli	239,4	245,4	3,5	2,5
August	239,3	244,8	3,6	2,3
September	241,0	245,9	3,3	2,0
Oktober	241,0	246,4	2,5	2,2
November.....	241,1	246,5	2,6	2,2
Desember	241,1	246,4	2,9	2,2
Årsgjennomsnitt	239,1	244,7	3,4	2,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4b viser at prisstigningstakten, regnet i forhold til samme måned året før, hadde en avtakende tendens gjennom 1991. Prisstigningstakten hadde også en avtakende tendens gjennom 1992, men denne var ganske svak.

Tabell 4c gir en oversikt over den gjennomsnittlige prisstigning fra 1990 til 1991 og fra

1991 til 1992 for de ulike konsumgruppene. Tabellen viser at prisstigningen fra 1991 til 1992 var lavere for alle konsumgruppene bortsett for «Drikkevarer og tobakk». «Bolig, lys og brensel var den konsumgruppen som hadde den største nedgangen og bidro med om lag halvparten av den totale nedgangen, jf. de to siste kolonnene.

Tabell 4c. Konsumprisindeksen - varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt	Endring i pst		Bidrag i pst.poeng	
	0/00	90/91	91/92	90/91	91/92
Totalt	1001,0	3,4	2,3	3,4	2,3
Matvarer	151,0	1,7	1,4	0,26	0,21
Drikkevarer og tobakk	36,7	7,1	9,1	0,25	0,33
Klær og skotøy	66,1	1,8	1,7	0,13	0,11
Bolig, lys og brensel	263,7	4,5	2,3	1,15	0,60
Møbler og husholdn.art.	81,8	2,2	0,4	0,18	0,03
Helsepleie	23,4	6,9	6,0	0,15	0,14
Reiser og transport	193,2	3,0	2,0	0,62	0,39
Fritidssysler og utd.	104,6	4,4	3,3	0,43	0,33
Andre varer og tjenester	80,5	3,4	2,2	0,28	0,18

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4d gir en oversikt over prisstigningen for de ulike leveringssektorene. Slike delindekser kan gi et grunnlag for lettere å kunne danne seg et bilde av hvilke prisimpulser som ligger bak konsumprisveksten. Tabellen viser at prisstigningen fra 1991 til 1992 var lavere enn året før for alle leveringssektorene.

«Andre norskproduserte konsumvarer» hadde den største nedgangen og bidro også til meste parten av den totale nedgangen. Om lag halvparten av nedgangen for denne sektoren skyldes lavere prisstigning på bensin og prisnedgang på andre oljeprodukter.

Tabell 4d. Konsumprisindeksen - varer og tjenester etter leveringssektor.

	Vekt	Endring i pst		Bidrag i pst.poeng	
	0/00	90/91	91/92	90/91	91/92
Totalt	1001,0	3,4	2,3	3,4	2,3
Jordbruksvarer	87,2	1,5	1,3	0,13	0,11
Fiskevarer	11,3	2,1	-0,1	0,02	0,00
Andre norskproduserte konsumvarer	290,6	5,3	2,5	1,56	0,73
Importerte konsumvarer	211,5	2,0	1,8	0,45	0,38
Husleie	177,0	4,9	3,7	0,78	0,64
Andre varer og tjenester	223,4	2,4	2,3	0,53	0,52

Kilde: Statistisk sentralbyrå

KAPITTEL 5

Utviklingen i norsk industris konkurranseevne

5.1 OM KONKURRANSEEVNEBEGREPET

Norsk økonomi er svært åpen. Den omfattende deltakelsen i det internasjonale varebyttet har gjort det mulig for Norge å opprettholde en langt høyere materiell levestandard enn hva som ville vært mulig i en økonomi som var vesentlig mer skjermet overfor utenlandsk konkurranse.

Hvis et land med fordel skal kunne delta i det internasjonale vare- og tjenestebytet, må landet over noen tid ha en rimelig balanse i utenriksøkonomien. Fordelene ved det internasjonale varebyttet kan bli vesentlig redusert hvis vi ikke samtidig kan sørge for en full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling. *Et lands konkurranseevne uttrykker derfor evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien samtidig som en har en full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling.*

I omtalen nedenfor vil Beregningsutvalget i hovedsak se på utviklingen i industriens konkurranseevne. Konkurranseevnen for en næring karakteriserer evnen til å hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på sitt produktmarked og med andre norske næringer på markedene for arbeidskraft, kapital og råvarer. Det er derfor viktig å skille mellom konkurranseevnen for en enkelt næring og for Norge som helhet.

For Norge vil utviklingen i oljesektoren ha særlig stor betydning for utenriksøkonomien og derfor for landets samlede konkurranseevne. I 1993 ventes driftsregnskapet overfor utlandet å vise overskudd for femte år på rad. Overskuddene i disse årene kan bl.a. henføres til en sterk økning i oljeproduksjonen. Også det lave nivået på innenlandsk etterspørsel bidrar til overskudd på driftsregnskapet overfor utlandet. Økt produksjon i eksport- og importkonkurrerende næringer vil sikre at utenriksøkonomien blir mer robust overfor svingninger i oljeprisen.

Blant disse eksport- og importkonkurrerende næringene er industrien den viktigste enkeltstående, og en forbedring av industriens evne til å konkurrere både ute og hjemme er dermed viktig for å realisere en balansert økonomisk utvikling. *Industriens konkurranseevne* avhenger av flere faktorer. Noen av

disse vil i særlig grad være resultat av forhold i de enkelte bedriftene. *Produktiviteten* i vid forstand, dvs. bedriftenes evne til å utnytte arbeidskraft, kapital og energi på en effektiv måte i produksjonsvirksomheten og til å ta i bruk ny teknologi, står her sentralt. Dette er forhold som under gitte økonomiske rammevilkår for bedriftene ikke påvirkes i vesentlig grad av den økonomiske politikken eller ved beslutninger av de større organisasjonene. Men dette gjelder også f.eks. markedsføring og vare- og landsammensetningen for de norske eksportvarene. Endrede rammebetingelser for bedriftene, som den nylig gjennomførte skattereformen, kan imidlertid bidra til en mer effektiv bruk av kapital og kan dermed isolert sett bidra til å bedre industriens konkurranseevne.

Utviklingen i kostnadene påvirkes i stor grad av avtaler mellom de større organisasjonene og av beslutninger i tilknytning til den økonomiske politikken og hvor de kortsiktige variasjonene kan være betydelige.

Blant kostnadene har vanligvis *lønnskostnadene* særlig stor betydning. Det skyldes først og fremst at dette for de fleste bedriftene er den viktigste kostnadskomponenten – kanskje når en ser bort fra vareinnsatskostnadene.

Foruten lønnskostnadene, vil andre kostnadskomponenter som energikostnader, kapitalkostnader og kostnader til innenlandsk produsert vareinnsats ha betydning for norske bedrifters muligheter til å kunne hevde seg i den internasjonale konkurransen. Det samme vil være tilfellet for offentlige avgifter og subsidier.

For viktige deler av norsk industri er *energiekostnadene*, særlig knyttet til elektrisk kraft, av særlig betydning for konkurranseevnen. Også endringer i prisforholdet mellom ulike energibærere kan få betydning for konkurranseposisjonen for norsk industri. Slike endringer kan finne sted i løpet av forholdsvis kort tid. Bruken av olje som energikilde er relativt mindre i Norge enn i andre land. Derfor vil høye/lave oljepriser isolert sett bidra til å bedre/svekke konkurranseposisjonen for norske bedrifter.

Også *kapitalkostnadene* har betydning for konkurranseevnen. For den enkelte bedrift

vil forholdet mellom realrenten i lånemarkedet etter skatt og avkastningen på den investerte kapitalen si noe om muligheten til å gjennomføre nye, lønnsomme investeringer, som er av betydning for å gjennomføre omstillinger, produktutvikling, produktivitetsforbedringer og andre konkurransefremmende tiltak. På kort sikt vil realrenten kunne avvike betydelig fra ett land til det andre. Det skyldes bl.a. usikkerhet om valutakursutviklingen. Med kapitalmobilitet over landegrensene vil store forskjeller i rentenivået neppe vedvare over tid. På dette området er det imidlertid særlig vanskelig å få tilgang på sammenliknbare tall, bl.a. fordi bedriftsbeskatningssystemet er svært ulikt utformet i de enkelte landene.

Avgifter og subsidier som knyttes direkte til bruk av arbeidskraft, f.eks. arbeidsgiveravgift, fanges opp i det konkurranseevnemålet som nyttes i denne rapporten. Andre avgifter og subsidier fanges imidlertid ikke opp, f.eks. CO₂-avgifter. Slike avgifter og subsidier vil også påvirke konkurranseevnen, men det er vanskelig å fremskaffe sammenliknbare tall mellom land.

Utviklingen i industriens internasjonale konkurranseevne avhenger også av produktivets- og kostnadsutviklingen i øvrige deler av norsk næringsliv, særlig i de *skjermede* næringene. Disse næringene leverer *vareinnsats, energiinnsats og investeringsvarer* til industrien. Jo billigere disse leveransene kan skje, desto bedre blir industriens internasjonale konkurranseevne. Industrien konkurrerer med øvrige næringer om kapital og arbeidskraft. I en situasjon med rikelig tilgang på arbeidskraft og kapital kan lavere lønninger og svekket lønnsomhet i andre næringer føre til at industriens konkurranseevne bedres ved at det blir lettere for industrien å skaffe arbeidskraft og kapital. Kostnadsutviklingen i industrien kan derfor ikke ses uavhengig av kostnadsutviklingen i norsk økonomi for øvrig.

Beregningsutvalgets materiale skal først og fremst benyttes foran de store lønnsoppgjørene, og utvalget har i denne rapporten, som tidligere, bare gjengitt tall for *lønnskostnadsutviklingen* i norsk industri sammenliknet med utviklingen i industrien i andre land.

Foruten timelønnskostnadene vil også andre forhold være av betydning for hvordan kostnadene ved bruk av arbeidskraft utvikler seg i norsk næringsliv sammenliknet med andre land. Utviklingen i valutakursene vil bl.a. være av betydning. Utviklingen i valutakursene er gjengitt nærmere i vedlegg C.

En gunstig eller ugunstig utvikling i time-lønnskostnadene målt i felles valuta kan mot-

virkes av utviklingen i arbeidsproduktiviteten, dvs. produksjon pr. timeverk og årsverk. Lønnskostnadene pr. produsert enhet i norsk industri sammenliknet med tilsvarende tall for andre land vil derfor, med de forbehold som er nevnt ovenfor, kunne brukes som en *indikator* for utviklingen i industriens konkurranseevne.

Beregningsutvalget har gjengitt tall for utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i norsk industri og hos våre viktigste handelspartnere i avsnitt 5.2.

Beregningsutvalget mener de tall for utvikling i lønnskostnader pr. produsert enhet sammenliknet med tilsvarende tall fra andre land som legges fram for å belyse utviklingen i norsk industriens konkurranseevne, har krav på betydelig interesse. De momenter som er nevnt ovenfor, understreker imidlertid hvor komplisert saksforholdet er. Dette er drøftet mer utfyllende i Beregningsutvalgets rapport nr. 1 1986 (NOU 1986:14).

Mens den relative kostnadsutviklingen klart vil påvirke industriens konkurranseevne, kan en i ettertid avlese utviklingen i konkurranseevne ved å se på utviklingen i markedsandeler for industriprodukter ute og hjemme og i industriens andeler av bruttonasjonalproduktet, total sysselsetting og landets kapitalbeholdning. Utviklingen i markedsandeler for import- og eksportkonkurrerende produkter er omtalt i avsnitt 5.3.

5.2 LØNNSKOSTNADER PR. PRODUSERT ENHET I INDUSTRIEN

• *Industriens kostnadmessige konkurranseevne ble om lag uendret fra 1991 til 1992, etter en forbedring på 4,7 prosent fra 1990 til 1991. Forbedringen av de relative lønnskostnader pr. produsert enhet i nasjonal valuta i 1992 ble motvirket av en tilsvarende appresiering av norske kroner.*

Tabell 5a viser utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri sammenliknet med våre viktigste handelspartnere i perioden fra 1981 til 1992. Tabellen gir også et inntrykk av hva de ulike faktorene – lønnskostnader i nasjonal valuta, produktivitet og valutakurser – har betydd for utviklingen i perioden 1981 til 1992, dvs. hvordan utviklingen i relativ LPE i ettertid fremkommer som resultat av utviklingen i disse tre faktorene. Det må understrekes at disse komponentene ikke utvikler seg uavhengig av hverandre over en så lang periode og at tallene derfor ikke gir uttrykk for en enkel årsaks- og virkningssammenheng.

Tabell 5a. Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien. Prosentvis endring fra året før¹⁾

	Gj.snitt 1981-88	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992 ²⁾	1993 ²⁾
Norges handelspartnere:												
Lønnskostnader	6,8	6,9	6,2	6,9	5,5	5,2	4,7	6,9	6,2	5,5	4 1/2	3 1/2
Produktivitet.	3,6	6,0	4,8	4,4	1,5	2,9	4,2	3,6	1,6	1,0	2 3/4	2 1/2
LPE, nasjonal valuta	3,1	0,9	1,4	2,4	3,9	2,3	0,4	3,2	4,5	4,4	1 3/4	1
Norsk industri:												
Lønnskostnader	10,1	10,3	9,7	9,3	9,7	14,2	6,1	4,3	5,5	4,6	2 1/4	
Produktivitet.	2,8	5,2	7,0	3,0	-1,2	5,1	-0,5	5,2	3,0	2,9	1 3/4	
LPE	7,2	4,8	2,5	6,1	11,0	8,7	6,6	-0,8	2,5	1,6	1/2	
Relativ LPE, nasj. valuta	4,0	3,9	1,1	3,7	6,8	6,3	6,2	-3,9	-2,0	-2,7	-1 1/4	
Valutakursendringer ³⁾	2,0	4,2	2,1	1,6	6,8	4,0	0,6	0,1	-0,2	2,1	-1 1/4	
Relativ LPE, felles valuta ...	2,0	-0,3	-0,9	2,0	0,0	2,2	5,6	-4,0	-1,8	-4,7	0	

¹⁾ Tall for handelspartnere og valutakurs er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt med løpende konkurransevektorer på grunnlag av indeksserier med 1985 som basisår.

²⁾ Anslag.

³⁾ Positive tall innebærer en effektiv svekkelse av den norske krone.

Kilde: OECD, IMF, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Hos våre viktigste handelspartnere økte timelønnskostnadene ifølge foreløpige anslag med 4 1/2 prosent fra 1991 til 1992, som innebærer en nedgang i veksttakten på 1 prosentpoeng fra året før. Arbeidsproduktiviteten økte med 2 3/4 prosent fra 1991 til 1992, som er noe svakere enn gjennomsnittet for 1980-tallet. Det gir en LPE-vekst på 1 3/4 prosent fra 1991 til 1992.

I norsk industri kan årslønnsveksten anslås til 3 1/4 prosent fra 1991 til 1992. Tar en hensyn til at antall virkedager har økt, innebærer dette en timelønnsvekst på 2 - 2 1/2 prosent.

Statistisk sentralbyrås Arbeidskraftsundersøkelse (AKU) viser at sysselsettingen i industrien i de tre første kvartalene i 1992 lå 5 000 personer eller 1,7 prosent lavere enn samme periode i 1991. På grunn av endring i referanseuke er AKUs tall for utførte timeverk ikke sammenliknbare over denne perioden. Tar en hensyn til at antall virkedager har økt fra 1991 til 1992 og gjør visse forutsetninger for fjerde kvartal 1992, kan en anslå en nedgang i antall utførte timeverk på 1 prosent fra 1991 til 1992. Ifølge det kvartalsvise nasjonalregnskapet var bruttoproduktet i industrien som gjennomsnitt for de tre første kvartalene i 1992 0,4 prosent høyere

enn i samme periode i 1991. Produksjonsindeksen for industrien, som viser utviklingen i bruttoproduksjonsverdien, viser en oppgang på 1,5 prosent virkedagskorrigert fra de elleve første månedene i 1991 til samme periode i 1992. Tar en hensyn til økningen i antall virkedager viser produksjonsindeksen en oppgang på 2,2 prosent. En høy andel av veksten kan henføres til sterk produksjonsvekst innen sektoren bygging av oljeplattformer m.v. Denne sektoren har imidlertid svært høy vareinnsats slik at økningen i bruttoproduktet vil være betydelig lavere enn økningen i bruttoproduksjonsverdien, anslagsvis 1/2 - 1 prosent. På grunnlag av dette og den anslåtte veksten i antall timeverk anslås produktiviteten, dvs. bruttoproduktet pr. timeverk, å ha økt med 1 1/2 - 2 prosent fra 1991 til 1992. Lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri kan anslås å ha økt med om lag 1/2 prosent fra 1991 til 1992.

Kronekursen - målt ved industriens effektive valutakurs, jf. vedlegg C - økte i verdi med 1 1/4 prosent som gjennomsnitt fra 1991 til 1992.

Alt i alt kan den kostnadmessige konkurransevnen for norsk industri - målt ved relative lønnskostnader pr. produsert enhet - ha

Tabell 5b. Lønnskostnader pr. produsert enhet hos våre viktigste handelspartnere. Pst.vis endring fra året før¹⁾

	LPE i nasjonal valuta							Valutakursutvikling overfor norske kroner							LPE i norske kroner						
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992 ²⁾	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992 ²⁾
Belgia	2,3	-1,9	-3,0	0,5	2,6	2,6	2 1/4	14,6	8,6	-1,7	-1,2	6,9	1,3	1,8	17,2	6,6	-4,6	-0,6	9,6	4,0	4
Canada	5,6	5,0	4,3	7,8	10,0	4,1	0	-15,5	-4,6	4,4	10,0	-8,0	5,5	-9,2	-10,8	0,2	8,9	18,6	1,2	9,8	-9
Danmark	8,4	9,8	0,6	2,2	0,9	1,0	1/4	12,8	7,5	-1,7	-2,4	7,1	0,3	1,5	22,3	18,0	-1,1	-0,3	8,0	1,3	1 1/2
Finland	2,6	1,4	1,4	4,6	11,2	5,1	-5	5,2	5,0	1,6	3,4	1,7	-2,0	-13,4	8,0	6,4	3,1	8,2	13,1	3,0	-17 3/4
Frankrike	2,4	2,2	-0,8	-0,1	4,1	4,5	1/2	11,6	4,8	-2,4	-1,1	6,2	0,0	2,1	14,3	7,2	-3,1	-1,2	10,6	4,5	2 3/4
Italia	3,2	3,4	2,3	7,7	8,6	6,3	2 1/4	10,6	4,4	-3,6	0,5	3,8	0,1	-2,5	14,1	8,0	-1,4	8,2	12,7	6,4	-1/4
Nederland	2,5	3,0	-2,1	-2,1	0,4	3,1	2 1/2	16,9	9,8	-0,8	-1,3	5,5	0,9	1,9	19,8	13,1	-2,9	-3,4	6,0	4,0	4 1/2
Storbrit.	4,3	0,7	0,2	3,3	8,3	8,0	2 1/2	-2,0	1,6	5,2	-2,5	-1,5	2,7	-4,3	2,2	2,3	5,4	0,8	6,7	10,9	-2
Sverige	6,7	5,6	5,9	9,2	9,2	5,5	-1/4	4,0	2,3	0,1	0,7	-1,3	1,4	-0,3	11,0	8,0	5,9	10,0	7,8	7,0	-1/2
Sveits	-0,7	1,3	-7,5	1,4	1,7	7,6	4	17,8	9,4	-1,4	-5,3	6,8	0,3	-2,2	17,0	10,8	-8,7	-4,0	8,6	7,9	1 1/2
V-Tyskland	5,0	7,2	0,4	0,3	2,5	4,2	4	16,9	9,6	-1,0	-1,0	5,4	0,9	1,8	22,7	17,6	-0,5	-0,8	8,0	5,2	5 3/4
Østerrike	3,6	-6,2	3,7	-0,6	-2,0	4,5	3	16,8	9,6	-0,9	-1,1	5,5	0,9	1,8	21,0	2,8	2,7	-1,7	3,4	5,4	4 3/4
Japan	3,3	-5,0	-2,4	1,8	2,7	3,7	5 3/4	22,4	5,5	9,0	-1,5	-13,6	11,3	1,9	26,4	0,2	6,3	0,3	-11,3	15,4	7 3/4
USA	0,0	-2,9	-1,1	3,0	0,7	2,6	-1/4	-14,0	-8,9	-3,3	6,0	-9,3	3,6	-4,2	-14,0	-11,5	-4,4	9,2	-8,7	6,3	-4 1/2
Spania	3,8	4,5	4,1	5,6	7,7	4,8	6 3/4	4,7	3,2	2,5	4,2	5,3	1,6	-2,6	8,7	7,9	6,8	10,0	13,4	6,5	4
Irland	1,6	-3,9	-4,0	0,7	2,2	-1,7	-1 1/2	8,9	1,0	-0,9	-1,4	5,7	1,7	0,4	10,6	-3,0	-4,8	-0,7	8,1	-0,1	-1
Norges handelspartnere	3,9	2,3	0,4	3,2	4,5	4,4	1 3/4	6,8	4,0	0,6	0,1	-0,2	2,1	-1 1/4	10,9	6,4	1,0	3,3	4,3	6,6	1/2
Norge															11,0	8,7	6,6	-0,8	2,5	1,6	1/2
Relativ LPE-endring															0,0	2,2	5,6	-4,0	-1,8	-4,7	0

¹⁾ Tall for våre handelspartnere og valutakurs er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt (med løpende oppdaterte konkurransevektorer) på grunnlag av indeksserier med 1985 som basisår.

²⁾ Anslag

holdt seg om lag uendret fra 1991 til 1992. Forbedringen av de relative lønnskostnader pr. produsert enhet i nasjonal valuta motvirkes av en om lag tilsvarende appresiering av norske kroner.

Beregningsutvalget finner grunn til å understreke at beregninger av utviklingen i relative lønnskostnader pr. produsert enhet nødvendigvis er beheftet med stor usikkerhet. Usikkerheten gjelder både anslagene for lønnskostnader og produktivitet for Norge og våre viktigste handelspartnere samt kursutviklingen for norske kroner. Tallene må derfor tolkes med stor varsomhet.

Utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien i lokal valuta og i norske kroner i de enkelte land er gjengitt i tabell 5b. Utviklingen for enkeltvalutaer kan avvike betydelig fra industriens effektive valutakurs.

Derfor vil ikke et veid gjennomsnitt nødvendigvis gi et korrekt uttrykk for den endrede konkurransesituasjonen de enkelte bransjene står overfor. Flytende kurs for norske kroner bidrar til stor usikkerhet om kursutviklingen mellom norske kroner og de enkelte valutaene hos våre handelspartnere.

Fra 1992 til 1993 er lønnskostnadsveksten hos våre viktigste handelspartnere anslått til 3 1/2 prosent, altså atskillig lavere enn de tre foregående årene. Nedgangen i lønnsveksten må bl.a. ses i sammenheng med forventet nedgang i prisstigningen internasjonalt, jf. avsnitt 6.1. Arbeidsproduktiviteten anslås å øke med 2 1/2 prosent. Alt i alt gir disse anslagene en LPE-vekst på 1 prosent fra 1992 til 1993, som er noe lavere enn veksttakten året før. Anslagene for 1993 som er nyttet for handelspartnerne i denne rapporten, er i all hovedsak lik de som er presentert av OECD i Economic Outlook 52 som ble offentliggjort 16. desember 1992.

Veksten i arbeidsproduktiviteten i norsk industri anslås til om lag 2 1/2 prosent fra 1992 til 1993, dvs. som for handelspartnerne. Endringene i regelverket for avtalefestet pensjon fra 1. oktober 1992 ventes isolert sett å øke lønnskostnadsveksten i industrien med 1/4 prosent i 1993. Reduksjonen i arbeidsgiveravgiften ventes å bidra til 2,1 prosent lavere lønnskostnadsvekst i industrien i 1993.

Etter beslutningen om flytende kurs for norske kroner 10. desember 1992 svekket norske kroner seg med i gjennomsnitt om lag 5 prosent mot ECU fra 11. desember 1992 til 13. januar 1993. Dersom en for 1993 antar at alle de bilaterale kurser som inngår i beregningen forblir uendret gjennom resten av året fra det gjennomsnittlige nivået i perio-

den 11. desember 1992 – 13. januar 1993, vil industriens effektive kronekurs svekkes med om lag 3 prosent fra 1992 til 1993. Svekket krone bidrar isolert sett til styrket konkurranseevne.

I prisprognosen i avsnitt 6.3 har en beregningsteknisk lagt til grunn to alternativer for timelønnsveksten fra 1992 til 1993 på henholdsvis 2 prosent og 5 prosent. Lavere lønnskostnadsvekst som følge av nedsatt arbeidsgiveravgift og økte kostnader som følge av endringer i regelverket for avtalefestet pensjon, gir med disse timelønnsanslagene en lønnskostnadsvekst på henholdsvis 1/4 og 3 1/4 prosent fra 1992 til 1993. Med de forutsetningene utvalget ellers har lagt til grunn vil den kostnadsmessige konkurranseevnen i norsk industri bedres med 6 1/4 prosent ved 2 prosent timelønnsvekst og 3 1/4 prosent ved 5 prosent timelønnsvekst i 1993.

Som nevnt økte norske kroner i verdi med 1 1/4 prosent, målt ved industriens effektive kronekurs, som gjennomsnitt fra 1991 til 1992.

Høsten 1992 har vært preget av betydelig uro på valutamarkedene i Norden og i EF. Valutakrisene i Norden og i EF var i utgangspunktet delvis uavhengige, men virket også til å forsterke hverandre.

De mange kursjusteringene i Europa bidro i seg selv til svakere tillit til ordningen med faste kurser i Europa. Hver ny kursnedskrivning økte dessuten presset for konkurrerende nedskrivning i de øvrige landene, for å unngå at konkurranseevnen ble for sterkt svekket.

Disse forholdene førte til en rekke ekstraordinære begivenheter på valutamarkedet:

- 8. september oppga Finland den faste valutakursen overfor ECU.
- 14. september ble italienske lire skrevet ned med 7 prosent overfor de andre EMS-valutaene.
- 17. september lot Italia sin valuta flyte, mens Storbritannia trakk seg helt ut av valutakurssamarbeidet i EMS. Samtidig ble spanske pesetas nedskrevet med 5 prosent.
- 19. november lot Sverige kronen flyte.
- 22. november ble verdien av spanske pesetas og portugisiske escudos skrevet ned med 6 prosent overfor de andre EMS-valutaene.
- 23. november ble den islandske kronen devaluert med 6 prosent.

I Norge har periodene med valutautgang vært utløst av valutauro i Sverige. Etter den svenske beslutningen om å la kursen flyte 19. november opplevde Norge en kolossal valutautgang. Fredag 20. november måtte Norges Bank foreta støttekjøp av norske kroner for 37 mrd. kroner. Imidlertid førte bl.a. svært høye renter til at valutastrømmene snudde etter noen dager.

Fra begynnelsen av desember ble det igjen uro innenfor det europeiske valutasamarbeidet. Spekulasjoner mot flere av EF-valutaene slo over på norske kroner og stanset den påbegynte rentenedgangen. Onsdag 9. desember forverret situasjonen seg kraftig, og på tross av svært høye pengemarkedsrenter måtte Norges Bank foreta store støttekjøp av norske kroner. Imidlertid fortsatte valutautgangen, og 10. desember ble svingningsmarginene for den norske krona derfor satt ut av kraft inntil videre. I løpet av dagen falt verdien av norske kroner med om lag 5 prosent mot ECU. Den gjennomsnittlige verdien av norske kroner i perioden 11. desember 1992 til 13. januar 1993 var 4,6 prosent lavere mot ECU i forhold til nivået 9. desember 1992.

5.3 MARKEDSANDELER

• *Industrien vant markedsandeler på eksportmarkedene i 1992, og hadde om lag uendrede markedsandeler på hjemmemarkedet.*

I sin omtale av utviklingen i industriens konkurranseevne i avsnittene foran har utvalget konsentrert seg om forhold som særlig antas å *påvirke* industriens konkurranseevne.

Utviklingen i industriens konkurranseevne vil påvirke bl.a. markedsandelene for industriprodukter hjemme og ute, industriens andel av bruttonasjonalproduktet, total sysselsetting og landets beholdning av realkapital. Utviklingen i disse størrelsene kan dels gi informasjon om evnen til å omsette produkter i konkurranse med andre lands næringsliv, dels om evnen til å konkurrere med andre norske næringer om arbeidskraft og kapital. Det kan imidlertid ta noe tid før endringer i konkurranseevnen fører til bl.a. endrede markedsandeler, og i tillegg vil forskjeller i selve kostnadsnivået ha betydning.

Endringene i norsk industris *eksportmarkedsandeler* kan belyses ved å sammenligne eksportveksten av industrivarer (skip og oljeplattformen er ikke inkludert) med veksten i vareimporten hos våre handelspartnere. Importtallene er aggregert med vekter som gjenspeiler landenes betydning for norsk eksport.

Målt på denne måten tapte industrien markedsandeler i betydelig grad i perioden 1984-86. Omslaget fra slutten av 1986 må først og fremst tilskrives konjunkturomslaget i utlandet, men også devalueringen av norske kroner i mai 1986 kan antas å ha gitt et posi-

tivt bidrag. Fra slutten av 1990 har industrien tapt markedsandeler igjen. Foreløpige nasjonalregnskapstall viser imidlertid at industrien har vunnet markedsandeler de tre første kvartalene av 1992.

For varer fra utekonkurrerende industri ble virkningen av det internasjonale konjunkturoppsvinget fra slutten av 1986 forsterket av lagerbevegelser mellom de norske produsentene og deres utenlandske kunder. Denne industrien er sterkt kapital- og energiintensiv, og utviklingen i energipriser og rentekostnader har generelt større betydning enn utviklingen i lønnskostnader. Devalueringen betydde derfor mer for denne industriens konkurranseevne enn virkningene av den etterfølgende sterke lønnsveksten og arbeidstidsforkortelsen. Fra slutten av 1990 har denne industrien tapt markedsandeler, men gjennom de tre første kvartalene av 1992 har markedsandelene økt. For verkstedprodukter skjedde det et klart tap av markedsandeler fra midten av 1989. Mot slutten av 1991 og de tre første kvartalene av 1992 økte markedsandelene igjen.

Tabell 5c viser utviklingen i norske produsenters *markedsandeler på hjemmemarkedet* fra 1983 til tredje kvartal 1992. Markedsandelene er beregnet ved forholdet mellom norske produsenters leveranser av de enkelte varer på hjemmemarkedet og den samlede innenlandske anvendelsen av varer som delvis dekkes ved import.

Tabellen viser at norske produsenters gjennomsnittlige markedsandel avtok med 3,7 prosent årlig fra 1983 til 1986. Dette er dermed med på å forklare den kraftige importveksten for tradisjonelle varer over samme periode. Spesielt store var markedsandelstapene for produsenter av tekstil- og bekledningsvarer, kjemiske råvarer, metaller og andre verkstedprodukter. Fra 1986 til 1989 opprettholdt bedriftene markedsandelene på hjemmemarkedet, for så igjen å tape betydelige markedsandeler i 1990. I 1991 opprettholdt bedriftene markedsandelene på hjemmemarkedet igjen, og det ligger også an til at markedsandelene for tradisjonelle industrivarer i alt opprettholdes i 1992.

Ser en perioden 1983-91 under ett, har produsenter av metaller nesten halvert sin markedsandel på hjemmemarkedet mens produsentene av tekstil- og bekledningsvarer, kjemiske og mineralske produkter og kjemiske råvarer har fått redusert sine hjemmemarkedsandeler med om lag 1/3. Det er bare oljerelatert virksomhet, raffinerte oljeprodukter og skip og oljeplattformer som har økt sine hjemmemarkedsandeler over perioden.

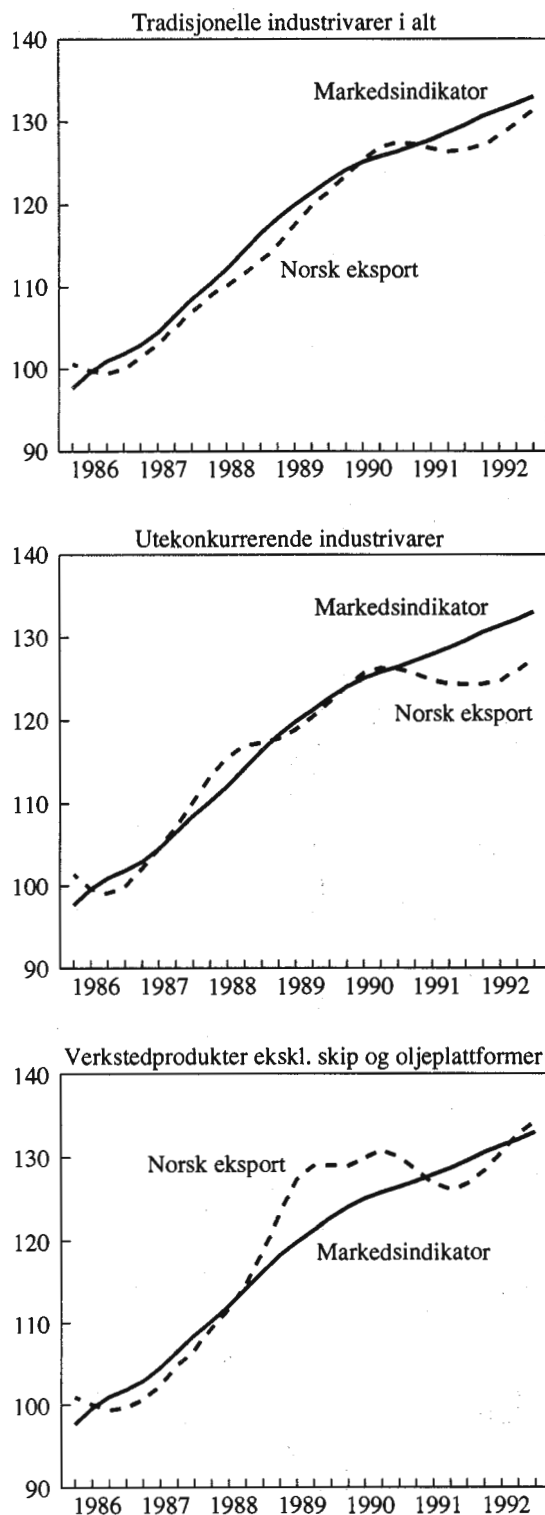
Tabell 5c. Markedsandeler for importkonkurrerende varer. Volumandeler¹⁾

	1983	1984 ²⁾	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992 ²⁾
Nærings- og nytelsesmidler	93,0	92,8	91,9	91,1	91,1	90,4	89,9	89,4	89,2	89,0
Treforedling.....	67,9	67,2	67,3	67,8	68,5	66,7	67,6	66,6	65,5	65,1
Kjemiske råvarer.....	50,5	50,7	48,2	43,4	44,7	39,0	39,2	33,7	32,6	26,4
Raffinerte oljeprodukter	60,2	63,6	62,9	56,3	56,2	52,2	57,7	57,4	63,4	68,2
Metaller.....	46,9	31,8	32,9	36,5	39,7	36,0	33,3	18,8	19,5	14,0
Tekstil- og bekledningsvarer	26,4	26,6	23,9	21,9	20,9	20,4	19,0	18,4	17,2	15,8
Trevarer	76,9	76,1	74,5	71,8	72,4	72,6	74,5	74,5	73,6	72,5
Kjemiske og mineralske produkter	46,1	44,4	42,1	41,7	42,2	41,1	38,9	36,4	33,6	32,6
Grafiske produkter.....	92,9	93,0	92,5	91,8	91,0	91,1	91,2	91,2	90,8	90,8
Bergverksprodukter.....	73,5	70,0	72,3	74,9	72,8	70,8	73,0	65,4	66,8	66,8
Andre verkstedsprodukter	55,7	52,4	53,1	52,1	53,7	52,3	50,7	50,2	49,3	50,8
Varene ovenfor i alt	64,5	62,0	60,9	59,6	60,7	59,9	59,8	57,7	56,9	56,8
Skip og oljeplattformer	50,9	63,5	75,9	81,3	72,8	57,6	54,7	59,6	65,0	84,7
Varene ovenfor i alt	63,4	62,1	62,3	61,5	61,7	59,7	59,0	57,9	57,8	59,5

¹⁾ Volumet av norskproduserte varer levert innenlands som andel av totale leveranser til vareinnsats og sluttleveringer inkludert lager.

²⁾ Gjennomsnitt for 1. -3. kvartal. Sesongkorrigert. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.1 Norsk eksport av industrivarer og eksportmarkedsutviklingen. Sesongjusterte og glattede volumtall. 1986=100

5.4 DIREKTE OG TOTALE LØNSKOSTNADER PR. TIME FOR INDUSTRIARBEIDERE I NORGE OG ANDRE LAND

I tillegg til en analyse av utviklingen i kostnader og produktivitet bør en mer fullstendig analyse av industriens konkurranseevne også omfatte en analyse av nivået på kostnader og produktivitet. Selv om en nøyer seg med å se på lønnskostnader og produktivitet er det imidlertid svært vanskelig å fremskaffe internasjonale sammenliknbare tall på dette området.

For lønnskostnadsnivået har det i mange år vært foretatt internasjonale sammenlikninger for direkte og totale lønnskostnader pr. time for industriarbeidere.

Funksjonærene har stadig større betydning for lønssummen både i Norge og i de fleste andre land. Det er selvsagt en stor svakhet at sammenligningene mellom land ikke omfatter lønnskostnader for funksjonærer, som for norsk industri utgjør nær halvparten av de totale lønnskostnadene. Foreløpig har det imidlertid ikke vært mulig å fremskaffe internasjonalt sammenliknbare tall for funksjonærlønninger av god nok kvalitet. Det er grunn til å tro at inntektsfordelingen mellom arbeidere og funksjonærer er jevnere i Norge enn i de fleste andre land og at det totale lønnskostnadsbildet ville være nærmere gjennomsnittet til våre handelspartnere dersom funksjonærene hadde vært med i sammenligningene.

For produktivitetsnivåer har det bare sporadisk vært foretatt internasjonale sammenlikninger og det er ennå ikke etablert standarder for hvordan slike sammenlikninger skal gjøres.

På flere hold arbeides det med å komme videre i arbeidet med å bringe frem internasjonalt sammenlignbar statistikk for lønnskostnader og produktivitet. Beregningsutvalget vil videreformidle slike undersøkelser så snart de kan sies å ha oppnådd tilstrekkelig data- og metodemessig kvalitet. Foreløpig må vi nøye oss med landssammenlikninger av direkte og totale lønnskostnader pr. time for industriarbeidere.

Direkte og totale lønnskostnader pr. time i 1991. Anslag på lønnskostnadene for 1992.

- Et veiet gjennomsnitt av anslåtte lønnskostnader pr. arbeidet time for industriarbeidere (konkurranseevnevekter) for våre handelspartnere viser at lønnskostnader for norske industriarbeidere lå omlag 20 prosent over gjennomsnittet for våre handelspartnere for året 1992. Dette var en nedgang på ca. 3 prosentpoeng fra 1991.

Beregninger hvor valutakursene i begynnelsen av 1993 er lagt til grunn, istedenfor valutakursene for året 1992, bidrar isolert til at lønnskostnadene for norske industriarbeidere ytterligere har gått ned i forhold til gjennomsnittet av våre handelspartnere til å ligge knapt 17 prosent over. I disse beregningene er det ikke tatt hensyn til virkningene av «krisepakker» i de enkelte land.

Rapport nr. 1, 1992 (NOU 1992:4) og nr. 2, 1992 (NOU 1992:27) fra Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene presenterer sammenlikninger av direkte og totale lønnskostnader pr. time for industriarbeidere for Norge og en rekke andre industrialiserte land frem til 1991 i norske kroner, med foreløpige tall for 1992. I 1991 ble det foretatt noen endringer i begreper og innhold for at sammenlikningene skulle bli bedre. Disse endringene, som ikke var av vesentlig betydning, ble det redegjort for i rapport nr. 2, 1991. Tilbakegående tall ble også endret for at sammenlikningene over tid skulle bli best mulig.

Beregningsutvalget har nå oppdatert analysene med anslag også for året 1992. Da BLS

(Bureau of Labor Statistics) i U.S.A., når denne rapporten ble skrevet, ennå ikke har publisert nye tall hvor 1992 er med, har utvalget basert seg på annet kildemateriale for året 1992. Som kildemateriale for 1992 har man basert seg på OECD for alle land untatt U.S.A. og de skandinaviske land, hvor direkte informasjoner danner grunnlaget for en mere oppdatert prognose både for lønnsøkningen og de indirekte personalkostnadene. Utvalget mener at BLS fortsatt vil være den beste kilden å bruke, og vil komme tilbake til sammenlikningene fra BLS i sitt arbeide senere i år, med oppdaterte anslag for 1992. Det arbeides fortsatt med internasjonal sammenlignbar statistikk innenfor det europeiske samarbeidet, men disse statistikkene er fortsatt bare på planleggingsstadiet.

Norge, Tyskland-vest, Sverige og Sveits dannet i 1991 en tetgruppe i totale lønnskostnader pr. time for industriarbeidere, mens Finland var gått kraftig tilbake. For 1992 gir anslagene for Tyskland-vest og Sverige høyere lønnskostnader enn for norske industriarbeidere.

Tabell 5d. Direkte og totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere. I norske kroner for 1991. Anslag for 1992.

	1991		1992	
	Gj.sn.time- fortjeneste pr.arbeidet time ¹⁾	Indirekte pers.kostn. i pst. av lønn for arbeidet tid	Totale lønn- kostnader pr. time	Totale lønnskost. pr. time
	kr.	pst.	kr.	kr.
Tyskland-vest	82,4	75	144,0	157
Sverige	82,8	73	143,2	151
Norge	97,0	48	143,3	146
Sveits	92,5	53	141,6	143
Belgia	67,9	86	126,1	135
Nederland	68,0	77	120,5	128
Danmark	99,7	18	117,2	123
Østerrike	59,5	91	113,5	122
Finland	80,0	67	133,8	121
Italia	56,7	97	111,5	116
Frankrike	54,3	83	99,1	105
Canada	85,5	31	112,3	106
U.S.A	72,5	38	100,1	104
Japan	54,4	72	93,5	97
Storbritannia	63,6	37	86,9	89
Irland	58,3	35	78,5	83
Spania	-	-	82,1	86

¹⁾ Eksklusiv feriepenger og betaling for hellig- og høytidsdager.

Omregning til norske kroner ved årlige gjennomsnittlige valutakurser ved Oslo Børs.

Kilde: Bureau of Labor Statistics, Oslo Børs, OECD og lokale anslag.

Gjennomsnittlige fortjenester pr. arbeidet time er beregnet via BLS's opplysninger over hvor stor andel av lønnskostnadene de indirekte personalkostnadene utgjør.

Som tabell 5d viser gir forskjellene i nivået på de totale lønnskostnadene et annet bilde enn nivået på den direkte lønn pr. arbeidet time.

De indirekte personalkostnadene i tabell 5d som ved måling av totale lønnskostnader kommer i tillegg til lønn pr. arbeidet time, omfatter lønn for helge- og feriedager, lønn under sykdom, velferdspermisjoner, arbeidsgiveravgifter til trygdene og andre sosiale kostnader som knytter seg til bruken av arbeidskraft i overensstemmelse med ILOs standard for klassifisering av de indirekte personalkostnadene.

På grunn av opplysninger om visse utgifter ikke er tilgjengelig for endel land, er f.eks. kostnader til rekruttering av arbeidskraft, utdannelse, sykebidrag og andre personalsosiale utgifter holdt utenfor i tabellene 5d og 5e, hvor kildematerialet er BLS.

Det foreligger bare sporadiske statistiske undersøkelser over omfanget av de indirekte personalkostnadene i de enkelte land. Oversikten over de indirekte personalkostnadene som fremgår av tabellen bygger derfor dels på aktuell statistikk og dels på ajourførte beregninger.

I Sverige utgjør den gjennomsnittlige direkte lønn en forholdsvis lav andel, mens i Danmark utgjør den gjennomsnittlige direkte lønn en forholdsvis høy andel av de totale lønnskostnadene. I Danmark dekker det offentlige en relativ større del av det som er indirekte personalkostnader i andre land, slik at arbeidsgiveravgiftene i prosent er noe lavere og timelønningene noe høyere. En omlegging av avgiftssystemet med lavere arbeidsgiveravgifter og økt merverdiavgift førte i Danmark til langt lavere indirekte personalkostnader i 1988.

Norge har lavere indirekte personalkostnader i prosent av lønnskostnadene enn Sverige, men betydelig høyere enn Danmark.

Utviklingen i totale lønnskostnader for industriarbeidere i Norge og andre land i felles valuta.

Tabell 5e viser utviklingen i lønnskostnadene pr. arbeidet time for industriarbeidere fra 1980 til 1992 i enkelte land i forhold til Norge, målt i norske kroner.

Fra 1985 til 1992 har lønnskostnadene i Norge vært forholdsvis høye i forhold til alle viktige konkurrentland. Sterkest relative forskyvninger og fluktasjoner finner vi i forhold til USA og Canada.

Tabell 5e. Totale lønnskostnader for voksne industriarbeidere i norske kroner.
Indeks Norge = 100

Landene:	1980	1985	1987	1989	1990	1991	Anslag 1992
Tyskland-vest.....	105	91	100	95	98	100	108
Sverige.....	107	91	88	94	96	100	103
Norge.....	100	100	100	100	100	100	100
Sveits.....	95	91	100	89	95	99	97
Belgia.....	112	84	88	82	86	88	92
Nederland.....	103	83	88	81	83	84	88
Danmark.....	93	77	85	77	82	82	84
Østerrike.....	73	69	76	73	77	79	84
Finland.....	70	77	78	89	95	93	83
Italia.....	69	70	72	72	75	78	79
Frankrike.....	76	71	72	67	70	69	72
Canada.....	72	102	70	79	73	78	72
U.S.A.....	84	123	79	76	68	70	71
Japan.....	48	61	63	68	58	65	66
Storbritannia.....	63	58	52	56	57	61	61
Irland.....	51	45	46	49	53	57	59
Spania.....	51	45	46	49	53	55	57

Kilde: Bureau of Labor Statistics, U.S.A. (BLS). For 1992 OECD og lokale anslag.
Omregning til norske kroner ved årlig gjennomsnittlig valutakurs på Oslo Børs.

I 1980 hadde Sverige, Tyskland-vest, Belgia og Nederland høyere lønnskostnader enn Norge, mens i 1985 var det bare USA og Canada som hadde høyere lønnskostnader enn Norge av landene i tabellen. Devalueringen av den norske krone fra mai 1986 hindret ikke at fall i dollarkursen bidro til et betydelig fall i lønnskostnadene pr. time regnet i norske kroner i USA og Canada i forhold til i Norge, slik at disse land igjen fikk lavere lønnskostnader enn Norge.

De fleste europeiske landene og Japan hadde derimot i 1986 en sterkere relativ lønnskostnadsvekst enn Norge målt i norske kroner. Dette var en klar følge av devalueringen av den norske krone og av endringer i relative valutakurser. På grunn av den sterke lønnsveksten i Norge i 1986 og 1987, blant annet på grunn av lønnskompensasjonen for arbeidstidsforkortelsen i 1986/87, endret lønnskostnadene seg til det verre i Norge i forhold til de fleste land i disse årene.

I årene fra 1988 til 1991 fikk Norge redusert forholdet mellom lønnskostnadene for norske industriarbeidere og lønnskostnadene for andre lands industriarbeidere overfor de nordiske land og de fleste andre vest-europeiske land målt i norske kroner, men økt forholdet overfor USA, Canada og Japan.

I 1992 bedret vi lønnskostnadsnivået overfor de fleste av våre handelspartnere. Bare Finland, Canada og Sveits hadde et lavere relativt lønnskostnadsnivå i 1992 i forhold til 1991.

I vurderingen av disse tallene er det viktig å være klar over at de bare omfatter industriarbeidere og at lønnsnivået for funksjonærer ikke er trukket inn. Det er grunn til å tro at inntektsfordelingen mellom arbeidere og funksjonærer er jevnere i Norge enn i de andre land.

Situasjonen inn i 1993

Ustabiliteten, spesielt i valutakursene, på slutten av 1992 og inn i 1993 bidrar til store endringer. Valutakursendringer frem til januar og regjeringens «krisepakke» har isolert sett ført til fortsatt bedring overfor mange land. I Sverige og Finland har derimot valutakursendringene ført til at disse landene har fått lavere lønnskostnader for industriarbeidere enn i Norge målt i norske kroner. I tillegg har det både i Finland og Sverige vært gjennomført «krisepakker». Virkningene av disse «pakke» er det ikke tatt hensyn til i beregningene nedenfor.

Tabell 5f viser hvordan de realtive lønnskostnadene i forhold til Norge isolert påvirkes av valutakursendringene regnet som et gjennomsnitt av 1992 i forhold til et gjennomsnitt av valutakursene fra 11. desember 1992 til 13. januar 1993.

Endrede valutakurser har isolert sett ført til at lønnskostnadene for industriarbeidere i Tyskland-vest er langt høyere enn for Norge inn i 1993, i forhold til gjennomsnittet i 1992. Sveits har også gått forbi Norge. Vi har også styrket den relative kostnadsposisjonen kraftig overfor Belgia og Nederland, som ligger like bak Norge, dersom kun valutaendringene legges til grunn.

Lønnskostnadene for industriarbeidere i Sverige og Finland har derimot falt kraftig i forhold til Norge, målt i felles valuta. Overfor Sverige er endringen på nærmere 10 prosentenheter og Finland nærmere 5 prosentenheter på et halvt år.

Tabell 5f. Relativt lønnskostnader for voksne industriarbeidere i begynnelsen av 1993 som følge av at valutakursene har endret seg fra gjennomsnitt av 1992 til årsskiftet 1992/1993. Gjennomsnittlige valutakurser i tidsrommet 11. desember 1992 til 13. januar 1993 er lagt til grunn). Indeks Norge = 100

	Tyskland (vest)	Sveits	Norge	Belgia	Nederland	Sverige
Indeks des/jan 92/93	116	104	100	99	95	94
Endring fra gj. 1992	+8	+7	0	+7	+7	-9
	Danmark	Østerrike	Finland	U.S.A.	Frankrike	Canada
Indeks des/jan 92/93	90	90	78	78	77	76
Endring fra gj. 1992	+6	+6	-5	+7	+5	+4
	Japan	Italia	Irland	Storbritannia	Spania	
Indeks des/jan 92/93	74	74	61	59	59	
Endring fra gj. 1992	+8	-5	+2	-2	0	

KAPITTEL 6

Økonomiske utsikter

6.1 INTERNASJONAL ØKONOMI

• *Svak økonomisk aktivitet i industrilandene i 1992. Det forventede konjunkturoppsvinget lar vente på seg, men de fleste prognosemakere regner med tiltakende vekst gjennom 1993. Prisstigningen ventes å bli moderat.*

De vestlige industrilandene har siden høsten 1990 vært inne i en økonomisk lavkonjunktur. Fra 1991 til 1992 kan bruttonasjonalproduktet (BNP) i OECD-området anslås å ha økt med 1 1/2 prosent, mens veksten hos Norges handelspartnere var om lag 1/2 prosent. Den lave veksten hos Norges handelspartnere skyldes særlig den svake økonomiske utviklingen i Sverige og Storbritannia. Arbeidsledigheten har økt gjennom 1992, og både i OECD-området og hos våre handelspartnere anslås nå ledigheten å komme opp i 8 prosent av arbeidsstyrken i 1992. Lønns- og prisveksten har avtatt noe internasjonalt gjennom 1992. Konsumprisene kan anslås å ha økt med 3 1/4 prosent fra 1991 til 1992 hos våre handelspartnere.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til når den forventede internasjonale oppgangen vil komme. De fleste uavhengige observatører, herunder OECD, har siden sommeren 1990 stadig måttet nedjustere sine prognoser for utviklingen på 12-18 måneders sikt. Det synes nå å være klarere tegn til oppgang i USA, mens Tyskland synes å være på vei inn i en lavkonjunktur.

De sterke spenningene innen valutasamarbeidet i EF førte gjennom høsten 1992 til kursjusteringer og til at enkelte land midlertidig suspenderte valutaen fra kurssamarbeidet, jf. vedlegg C. Den videre utviklingen i det europeiske valutasamarbeidet vil ha innvirkning på valuta- og finansmarkedene framover, og dermed på renteutviklingen. Hvis rentenivået forblir høyt kan dette begrense vekstmulighetene i Europa.

Likevel regner de fleste prognosemakere med tiltakende økonomisk vekst internasjonalt gjennom 1993. I OECD-området anslås BNP å øke med 2 prosent fra 1992 til 1993, mens veksten hos våre handelspartnere ventelig bare blir 1 prosent. Prisveksten ventes generelt å bli noe avdempet fra 1992 til 1993. I OECD-området kan prisveksten komme ned i 3 prosent, mens hos våre handelspartnere kan prisveksten bli noe høyere, nær 3 1/2 prosent fra 1992 til 1993.

De kortsiktige rentene i USA har de siste månedene av 1992 økt noe, etter å ha falt nesten sammenhengende fra mars 1989. Tremåneders eurodollarrente var i begynnelsen av januar 1993 om lag 3 1/4 prosent. Samtidig har tremånedersrenten på japanske yen i euromarkedet fortsatt å falle, og den er nå kommet ned på 3,8 prosent. Under valutauroen i september 1992 falt tremånedersrenten i Tyskland fra 9,8 prosent til 8,8 prosent. De korte tyske rentene har siden fluktuert noe, og tremånedersrenten er nå 8,7 prosent.

De langsiktige rentene i USA, Japan og Tyskland har falt de siste månedene. I Tyskland steg obligasjonsrentene svakt helt fram til august 1992, men har siden falt noe. De langsiktige rentene i Tyskland er klart under de kortsiktige, noe som trolig gjenspeiler forventninger om fall i prisstigningen og kortsiktige renter.

Målt som andel av BNP økte budsjettunderskuddene i nesten alle OECD-land i 1991. I de fleste landene er en ytterligere økning av budsjettunderskuddene i 1992 sannsynlig. Det gjennomsnittlige budsjettunderskuddet i OECD-området antas å øke fra 3,8 prosent av samlet BNP i 1991 til nær 4 1/4 prosent i 1992.

6.2 NORSK ØKONOMI

• *Aktivitetsnivået i fastlandsøkonomien ser ut til å ha tatt seg opp i 1992, etter tilnærmet nullvekst året før. Betydelig investeringsvekst i oljesektoren har stimulert produksjonen i deler av næringslivet, men også etterspørselen fra fastlands-Norge ser ut til å ha økt. I sine prognoser publisert i Salderingsproposisjonen, som ble laget før krone-bindingen til ECU ble suspendert, regnet Finansdepartementet med en svakere vekst i etterspørselen fra fastlands-Norge i 1993. Produksjonsveksten i fastlands-Norge ble likevel antatt å øke noe i år, i første rekke som følge av ytterligere vekst i investeringene i oljesektoren.*

En anslått vekst i disponibel realinntekt for husholdningene på om lag 4 prosent i 1992, ser ut til å ha gitt en konsumvekst på rundt 2 prosent. Finansdepartementet ventet i Salderingsproposisjonen, først og fremst som følge av svakere realinntektsutvikling, en noe lavere konsumvekst i år enn i fjor. Boliginvesteringene ble antatt å flate ut, men anslaget for 1993 innebar

fortsatt nedgang fra året før. Finansdepartementet regnet imidlertid med at investeringsnedgangen for bedriftene i fastlands-Norge ville stoppe opp i 1993. For offentlige investeringer la en derimot til grunn en nedgang på nær 2 prosent i 1993, etter en vekst i disse investeringene på om lag 6 prosent i fjor. Samlet pekte dette mot en fortsatt moderat nedgang i fastlands-Norges investeringer i 1993. Veksten i offentlig konsum ble anslått noe lavere enn i 1992.

Til tross for en meget lav markedsvekst ser veksten i tradisjonell eksport ut til å bli rundt 3 prosent i 1992. Noe av denne veksten har imidlertid sammenheng med en vedlikeholdstans ved Mongstad-raffineriet høsten 1991. En svak bedring i markedsutviklingen for norsk eksport sammen med en mere markert styrking av den kostnadsmessige konkurranseevnen lå bak Finansdepartementets anslag på 4 prosent vekst i den tradisjonelle eksporten i 1993.

Syssettingen er anslått å ha endret seg lite i 1992, men fordi arbeidstilbudet har økt har også arbeidsledigheten steget. Finansdepartementet antok i Salderingsproposisjonen at syssettingen i 1993 ville holde seg på fjorårets nivå målt i timeverk. Med en nedgang i gjennomsnittlig arbeidstid ville dette gi en svak økning i antall sysselsatte i 1993, av Finansdepartementet anslått til inntil 5 000 personer.

Finansdepartementets anslag fra Salderingsproposisjonen er basert på et bilde av norsk økonomi før krone-bindingen til ECU ble

opphevet 10. desember i fjor. Som følge av depresieringen av kronen vil husholdninger og bedrifter i 1993 stå overfor høyere priser enn lagt til grunn i Salderingsproposisjonen, men effektene på norsk økonomi er ikke opplagte og entydige. Utekonkurrerende virksomhet får bedret sin lønnsomhet og konkurranseevne i forhold til hva tilfellet ellers ville vært. Dette vil kunne føre til økt eksport og dermed økt produksjon, samt økte investeringer. For virksomheter rettet mot hjemmemarkedet vil virkningen i stor grad være avhengig av husholdningenes reaksjon. Lavere disponible realinntekter som følge av økte priser påvirker konsumet negativt, mens en eventuell reduksjon i realrenter trekker i motsatt retning. Kroneflyten har pr 13. januar 1993 medført at kronens verdi i forhold til ECU har falt med 4,6 prosent siden 9. desember i fjor. Industriens effektive kronekurs er i løpet av denne perioden redusert om lag tilsvarende. På grunn av bevegelse i andre vekslingskurser tidligere på året har imidlertid industriens effektive kronekurs bare falt med om lag 3 prosent i forhold til årsgjennomsnittet i 1992. Virkningene av valutakursendringene fra 1992 til 1993 på realøkonomien totalt, kan med utgangspunkt i valutakursene pr 13. januar 1993 dermed se ut til å bli forholdsvis moderate. For bransjer som i hovedsak konkurrerer med land hvor valutaen har endret seg betydelig i forhold til norske kroner, som Sverige, Finland eller USA, kan imidlertid utslagene bli betydelige.

Tabell 6a. Utviklingen i noen økonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	1991	1992 ¹⁾	1993 ¹⁾
Privat konsum	- 0,3	2,0	1,1
Offentlig konsum	2,3	2,6	2,0
Bruttoinv. i fast realkapital Fastlands-Norge	- 2,1	- 1,1	- 1,1
- påløpte investeringer i oljesektoren ²⁾	27,1	9	16
Eksport	6,3	5,4	0,8
- tradisjonelle varer	- 3,0	3,0	4,0
Import	1,3	2,8	3,0
- tradisjonelle varer	- 0,1	2,7	2,5
Bruttonasjonalprodukt	1,9	2,6	1,0
- Fastlands-Norge	0,1	1,0	1,5
Utførte timeverk	- 1,5	- 3/4	0
AKU-ledighetsprosent	5,5	6,0 ³⁾	-
Lønn pr. timeverk	5,0	3 1/4	2 1/4
Konsumprisindeksen	3,4	2,3	2 2/3
Driftsbalansen i mrd. kroner	32,4	19,1	20,3

¹⁾ Anslag ifølge Finansdepartementet, Salderingsproposisjonen 1993 som ble offentliggjort fredag 4. desember 1992, altså 6 dager før krone-bindingen til ECU ble suspendert.

²⁾ Oljesektorens realinvesteringer + endring i lager av oljeplattformer (under arbeid)

³⁾ Anslått av SSB, i Økonomiske analyser nr.9-1992

6.3 ANSLAG PÅ KONSUMPRISUTVIKLINGEN I 1993

Utvalget har som i tidligere år utarbeidet en prognose for prisutviklingen i inneværende år. Slike anslag for prisutviklingen vil alltid være beheftet med usikkerhet. Det må understrekes at forholdene på valutamarkedene sammen med endringene i satsene for merverdiavgift med 2 prosentenheter og arbeidsgiveravgift med 2,4 prosentenheter har økt denne usikkerheten ytterligere. Utviklingen på valutamarkedet gjør det vanskelig å anslå kursutviklingen i 1993. Dessuten er det usikkert hvor raskt depresieringen av den norske kronen slår ut i økte priser på importerte varer. Utvalget har videre begrenset erfaringsmateriale å bygge på når det gjelder å anslå prisvirkningene av endringene i merverdiavgiften og arbeidsgiveravgiften.

Utvalget har til denne rapporten gjennomført beregninger med den makroøkonomiske modellen KVARTS. I tillegg har utvalget som i tidligere år hentet informasjon fra et materiale som utarbeides av Prisdirektoratet om planlagte prisendringer i næringslivet og offentlige institusjoner fram til mai.

Prisdirektoratets prognose.

Prisdirektoratet har samlet inn opplysninger fra private bedrifter og offentlige institusjoner om planlagte prisendringer i perioden desember 1992 – mai 1993.

I prognosen er de innsamlete opplysningene i stor grad benyttet uten videre bearbeiding. Opplysningene kan derfor ses på som et samlet uttrykk for prisforventninger på *tilbudssiden* i økonomien. Prognosen ga ikke uttrykk for Prisdirektoratets forventninger til prisutviklingen.

Opplysningene fra de næringsdrivende ble i hovedsak innhentet i begynnelsen av november måned. Anslagene gjenspeiler derfor i hovedsak de forventningene næringslivet hadde om pris-, kostnads- og etterspørselsutviklingen på det tidspunktet. Disse forventningene har trolig blitt vesentlig endret etter de begivenhetene som fant sted senere på høsten. Undersøkelsen ble altså foretatt før det ble klart at satsen for merverdiavgift skulle økes til 22 prosent, arbeidsgiveravgiften settes ned med 2,4 prosentenheter, kosmetikkavgiften fjernes og el-avgiften legges om fra 1. januar 1993. Videre har det skjedd betydelige endringer i valutakursene siden Prisdirektoratets prognose ble utarbeidet.

Prisdirektoratets materiale gir en samlet konsumprisvekst fra november 1992 til mai 1993 på 1,4 prosent. For tilsvarende periode

ett år tilbake var den faktiske veksten 1,5 prosent. I Prisdirektoratets prognose antas det at prisstigningen målt over 12 måneder blir liggende på om lag 2,1 prosent fram til mai i år. For desember 1992 ligger den registrerte prisveksten 0,1 prosentenheter under Prisdirektoratets anslag.

I Prisdirektoratets prognose for november 1991 til mai 1992 ble prisveksten anslått til 2,1 prosent, dvs. 0,6 prosentenheter høyere enn den registrerte. Prognosen utarbeidet i mai 1992 for perioden fram til desember 1992 anslø prisveksten i denne perioden til 1,3 prosent. Den registrerte prisveksten i perioden ble 0,7 prosent.

Nærmere om modellapparatet

Utvalget har fått gjennomført beregninger med den makroøkonomiske modellen KVARTS. Dette er en kvartalsmodell med den viktige egenskapen at konsumprisutviklingen i stor grad blir bestemt av utviklingen i importprisene og innenlandske kostnader.

I modellberegninger med KVARTS blir en del størrelser av betydning for konsumprisene anslått utenfor modellen (eksogene variable). I den modellversjonen av KVARTS som utvalget benytter, er de viktigste størrelsene som anslås utenfor modellen importpriser og lønnsatser samt avgifter, subsidier og priser på elektrisitet og norskproduserte primærnæringsvarer (jordbruks, skogbruks- og fiskeprodukter). Utviklingen i flere av disse størrelsene vil i virkeligheten være avhengig av andre forhold i økonomien, jf. omtalen til slutt i avsnittet om forutsetningene for prisanslagene og omtalen av beregningsresultatene. Utviklingen i importprisene anslås vanligvis med utgangspunkt i forventet prisutvikling internasjonalt. Denne gangen har en i tillegg tatt hensyn til den betydning endringene i valutakursene i 1992 kan ha for importprisene i 1993 og til at importprisene de siste årene har utviklet seg noe svakere enn konsumprisene internasjonalt. For størrelser som fastlegges av det offentlige er det lagt til grunn at vedtak som er gjort ved inngangen til året ikke endres i prognoseperioden. Utviklingen i andre størrelser vil i stor grad være et resultat av forhandlinger, og for disse gjøres det beregningstekniske forutsetninger. Dette gjelder i hovedsak utviklingen i lønninger og priser på noen varer fra primærnæringene.

De økonomiske sammenhengene som er innarbeidet i KVARTS er tallfestet på grunnlag av historiske observasjoner. I modellen bestemmer importprisene og prisene på norskproduserte varer og tjenester (hjemmepriser) sammen med avgifter og subsidier prisene på

varer og tjenester som går til privat konsum. Hjemmeprisene bestemmes i stor grad av bedriftenes variable enhetskostnader. Ser en bort fra virkninger gjennom lønnsutviklingen, som i utvalgets beregninger er gitt ved beregningstekniske forutsetninger, påvirker importprisene hjemmeprisene hovedsakelig gjennom produsentenes vareinnsats. For enkelte varer har det også en viss effekt at innenlandske produsenter konkurrerer med importvarer, men for konsumprisutviklingen sett under ett er denne virkningen nærmest ubetydelig sammenliknet med virkningen gjennom kostnadene på vareinnsats.

Enhetskostnadene bestemmes av arbeidskraftproduktivitet, lønnskostnadssatser og vareinnsatspriser. Produktivitetsutviklingen og prisutviklingen for vareinnsats bestemmes i modellen ved egne likninger, mens driftsmarginene bestemmes gjennom prisrelasjonene. I flere av prisrelasjonene inngår også graden av kapasitetsutnyttelse.

I hjemmeprisrelasjonene inngår hjemmepriisen fra foregående periode(r) som forklaringsvariabel. Tilbakedaterte verdier av forklaringsfaktorene får gjennom disse leddene betydning for prisdannelsen i prognoseperioden, i tillegg til at tilbakedaterte verdier av forklaringsfaktorene inngår direkte. Dette betyr også at utviklingen i inneværende periode får betydning for senere perioder.

Forutsetninger for prisanslagene.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til forutsetningene for modellberegningene. De viktigste størrelsene som er anslått utenfor modellen er summert opp i tabell 6b.

Utvalget har tradisjonelt lagt til grunn beregningstekniske forutsetninger om lønnsveksten i sine prisprognoser. I denne rapporten har utvalget fått gjennomført modellberegninger med henholdsvis 2 prosent og 5 prosent gjennomsnittlig vekst i timelønningene fra 1992 til 1993. Hvordan den gjennomsnittlige lønnsveksten vil påvirke konsumprisveksten avhenger av hvordan lønnsveksten fordeler seg på de ulike sektorer. F.eks. har lønnsutviklingen i varehandelen større betydning for konsumprisveksten enn lønnsutviklingen i industri eller i offentlig sektor. Dette gjelder i særlig grad på kort sikt. Siden utvalget ikke har som oppgave å anslå lønnsutviklingen for enkeltgrupper i prognoseåret, har en som en beregningsteknisk forutsetning lagt til grunn samme prosentvise lønnsvekst i alle sektorer i de enkelte beregningene.

Virkningene på prisutviklingen av en gitt årslønnsvekst vil også avhenge av hvordan årslønnsveksten fordeler seg gjennom året,

fordi det kan ta tid før lønnsøkninger slår ut i prisene. Det betyr at ulike forutsetninger om lønnsveksten i 1993 også får selvstendig betydning for konsumprisutviklingen i de påfølgende årene. Utvalget har derfor også gjort beregninger på lengre sikt for å belyse prisvirkninger av ulik lønnsvekst i 1993 slik de framkommer i modellen. I modellberegningene har en forutsatt at forskjellen i lønnsvekst skyldes ulike tillegg gitt i 2. kvartal, dvs. fra 1. april. Med en forskjell i lønnsveksten i de to alternativene på 3 prosentpoeng, blir forskjellen i lønnsveksten inn i 1994 1,0 prosentenheter. Lønnsutviklingen etter 1. januar 1994 er forutsatt lik i de to alternativene.

I vedlegg C omtales kursutviklingen for norske kroner og de enkelte kronekursbegrepene. Det er usikkert hvilket kursleie en vil få for den norske kronen i tiden fremover. Ut fra utviklingen så langt ser imidlertid utvalget det som naturlig å legge til grunn et lavere nivå for kronekursen enn det nivået kronen hadde før den fikk flyte fritt. Som en teknisk forutsetning er det lagt til grunn at kronen depresieres med 5 prosent regnet i forhold til kursen på ECU 9. desember 1992, og holdes på dette nivået gjennom 1993. Dette svarer om lag til gjennomsnittskursen i perioden 11. desember 1992 til 13. januar 1993 sammenliknet med den kursen kronen hadde mot ECU før den ble sluppet fri 10. desember. Det forutsettes videre konstante bilaterale valutakurser gjennom 1993.

Kronekursen – målt ved industriens effektive kronekurs, jf. vedlegg C – steg gjennom 1992 fram til 10. desember. En forutsetning om en depresiering av kronen på 5 prosent i forhold til kursen på ECU 9. desember 1993 og konstante bilaterale valutakurser gjennom 1993 innebærer en gjennomsnittlig depresiering av industriens effektive kronekurs på om lag 3 prosent fra 1992 til 1993. For å understreke usikkerheten knyttet til kronekursen har utvalget også laget en beregning av hvordan en depresiering isolert sett påvirker prisveksten. En har da sett på virkningen av at industriens effektive kronekurs endres med 2,5 prosentenheter i forhold til det kursnivået i 1993 som ligger til grunn i prisprognosene. I en slik virkningsberegning vil det bli det samme om en regner endringen i forhold til ECU eller ut fra industriens effektive kronekurs.

Et fall i kronekursen påvirker prisveksten ved at prisen på importerte varer øker målt i norske kroner. Økningen i importprisene påvirker konsumprisene direkte gjennom økt pris for konsumvarer, og indirekte gjennom økte kostnader for norske produsenter som bidrar til å øke hjemmeprisene. Dessuten virker importprisene inn på hjemmepriisen gjennom

konkurransen i markedene. De økte hjemmeprisene kan i tillegg bidra til en ytterligere økning i prisen på importerte varer. Utvalget har tatt hensyn til dette i anslagene for importprisene. Håndteringen av forutsetningen om depresieringen er nærmere beskrevet i avsnittet om virkningsberegningen.

Importprisene på tradisjonelle varer ser nå ut til å ha gått ned med anslagsvis 1 prosent fra 1991 til 1992. Dette har bl.a. sammenheng med den svake utviklingen i prisene for enkelte råvarer, der prisutviklingen er til dels svært konjunkturfølsom. Fra 1992 til 1993 er det i modellberegningen forutsatt at importprisveksten for tradisjonelle varer blir 4,4 prosent målt i norske kroner.

Det er stor usikkerhet knyttet til utviklingen i *råoljeprisene*. De noterte prisene på Nordsjø-olje for umiddelbar levering var i gjennomsnitt nesten 19 1/2 USD pr. fat i 1992, og var ved utgangen av året om lag 18 USD pr. fat. I begynnelsen av januar har prisen falt ytterligere, til et nivå i underkant av 17 USD pr. fat 13. januar. Målt i norske kroner tok prisen seg opp mot slutten av året til 124 kr pr. fat. Dette skyldes først og fremst en høyere dollarkurs. I Salderingsproposisjonen ble det forutsatt en gjennomsnittlig råoljepris i 1993 på 127 kr pr. fat, dvs. en økning på nær 5 prosent i forhold til 1992. I modellberegningen med KVARTS som presenteres i denne rapporten er det forutsatt en nedjustering av oljeprisen målt i dollar basert på utviklingen de siste månedene, men med forutsetningen om en svakere kronekurs har en lagt til grunn en gjennomsnittlig råoljepris i 1993 på 127 kr.

Utviklingen i prisene på *norskproduserte jordbruksvarer* vil være avhengig av den avtalte rammen i jordbruksoppgjøret og hvor mye av rammen som forutsettes tatt ut ved økning av prisene. Det har også betydning i hvilken grad markedssituasjonen gjør det mulig å realisere de avtalebestemte prisene. Prisveksten fra 1991 til 1992 ser ut til å ha vært meget moderat. I modellberegningen må en imidlertid gjøre en forutsetning om utviklingen i en prisindeks som også omfatter andre varer enn jordbruksvarer. Som en beregningsteknisk forutsetning er det lagt til grunn en prisvekst for primærnæringsvarer på 1 prosent fra 1992 til 1993.

Grunnlaget for måling av prisutviklingen på *boligkonsum* i konsumprisindeksen er en kvartalsvis husleieundersøkelse. Boligkonsumet veier tungt i konsumprisindeksen, fordi det i tillegg til betalte husleier også omfatter nivået på husholdningenes renteutgifter på boliglån, forsikringer samt visse kommunale avgifter. Husleie er som nevnt eneste representantvare for boligkonsum, og husleieindeksen

har vist vesentlig sterkere vekst enn totalindeksen de senere år, selv om veksten har avtatt betydelig siden 1990. Utviklingen i siste halvdel av 1992 kan imidlertid tyde på at denne nedgangen har stanset opp slik at husleieindeksen fortsatt vil vise sterkere vekst enn totalindeksen. Rentesatser inngår ikke direkte i konsumprisindeksen, og virkninger av renteendringer på konsumprisindeksen vil komme indirekte gjennom kostnadene for utleiende og borettslag samt gjennom effekten på det generelle kostnadsnivået i næringslivet. Disse effektene av renteendringer er imidlertid usikre, og det kan ta tid før disse får betydning. Det samme gjelder utviklingen i andre kostnader som påvirker husleiene, bl.a. kommunale takster og avgifter, lønnskostnader m.v. I beregningene med KVARTS har en benyttet modellens relasjoner for pris på boligkonsum. Modellberegningene gir en vekst i prisen på boligkonsum fra 1992 til 1993 på 2,4 prosent og 2,7 prosent med hhv. 2 prosent og 5 prosent lønnsvekst. Den registrerte veksten fra 1991 til 1992 i modellens grunnlag var til sammenlikning 3,0 prosent.

Prisene på varer som går til konsum i modellen inkluderer *avgifter og subsidier* og vil dermed bli påvirket av det avgifts- og subsidieopplegget som Stortinget har vedtatt for 1993. De viktigste elementene i dette opplegget er en økning i satsen for merverdiavgift, økte forbrukersubsidier, fjerning av kosmetikkavgiften og en omlegging av avgiften på elektrisk kraft. I hovedsak holdes satsene for øvrige særavgifter om lag uendret fra andre halvår 1992.

Økningen i satsen for *merverdiavgift* fra 20 til 22 prosent, bidrar til en økning i prisene på momsbelagte varer på 1,67 prosent dersom avgiftsøkningen fullt ut veltes over i prisene. Om lag 70 prosent av det innenlandske private forbruket består av momsbelagte varer og tjenester.

Av fjorårets bevilgning til forbrukersubsidier var 649 mill. kr avsatt til melk. Beløpet som er avsatt første halvår 1993 er satt til 420 mill. kr og omfatter også subsidier til ost. For andre halvår er det bevilget 580 mill. kr til gradert merverdiavgift eller lovfestet momskompensasjon til melk, ost og kjøtt.

Fra 1. januar ble *avgiften på elektrisk kraft* lagt om. Hovedtrekkene i dette nye opplegget er innføring av en ny avgift på produksjonsleddet (produksjonsavgift) på 1,2 øre/kwh og en differensiert el-avgift der kraftkrevende industri, treforedling og veksthusnæringen fritas for el-avgift, annen industri betaler 2,3 øre/kwh og øvrige brukere, dvs. det øvrige næringslivet, husholdninger og offentlig forvaltning betaler 4,6 øre/kwh. I beregningene på

KVARTS har utvalget lagt til grunn at produksjonsavgiften fullt ut veltes over i prisen på elektrisitet. I modellberegningene er det også lagt til grunn at prisen på elektrisitet eksklusive alle avgifter (herunder produksjonsavgiften) øker med om lag 1 prosent fra 1992 til 1993.

Takster på statlig forretningsdrift med direkte betydning for konsumprisene er i hovedsak samferdselstakster inkl. porto og teletakster. Disse er i hovedsak satt opp med 3 prosent, bortsett fra teletakstene som reduseres med om lag 6 prosent fra 1. januar.

Det er som vanlig usikkerhet knyttet til takster og avgifter som fastsettes i kommunesektoren. Utviklingen i disse påvirkes av den generelle kostnadsutviklingen. Dessuten vil bl.a. statlig overføringspolitikk kunne påvirke fastsettelsen av slike størrelser. For andre offentlige varer og tjenester har en ved å benytte modellens prisrelasjoner forutsatt at prisveksten på disse følger kostnadsutviklingen i produksjonen av tjenestene.

Som nevnt ovenfor bestemmes hjemmepri- sene i stor grad av bedriftenes variable enhets- kostnader. Reduksjonen i arbeidsgiveravgiften på 2,4 prosentenheter vil bidra til lavere variable enhetskostnader og dermed lavere hjemmepri- ser. I modellberegningene har en antatt at endringer i arbeidsgiveravgiften påvirker prisene på tilsvarende måte som endringer i timelønningene.

Tabell 6b. Hovedforutsetninger for KVARTS- beregning av konsumprisvekst fra 1992 til 1993.

Varegruppe	Vekst fra 1992 til 1993 (pst.)
Importpriser:	
Tradisjonelle varer	4,4
Ikke-konkurrerende importvarer	5,0
Primærnæringsvarer	4,7
Råvarer og lite bearbejdet varer	5,4
Andre varer	4,2
Råolje	4,8
Priser på primærnæringsvarer ¹⁾	1,0
Elektrisitetspris ²⁾	1,0
Lønnsatser	2 og 5

¹⁾ Dette anslaget er knyttet til hjemmepri- sen på jordbruks-, skogbruksprodukter og fisk.

²⁾ Dette anslaget er knyttet til basisprisen på elektrisk kraft, dvs. eksklusive alle avgifter.

Som nevnt vil det ofte være en forenkling å forutsette at enkelte størrelser i modellen kan fastlegges uavhengig av resten av økonomien. I beregningene har en ikke foretatt en gjen-

nomgående revisjon av eksogene forutsetninger som kan påvirkes av en forskjell i lønnsveksten fra ett år til det neste på 3 prosentenheter. Det er eksempelvis forutsatt samme prisutvikling på importerte varer i de to alternativene, selv om prisfastsettelsen til importører kan påvirkes av pris- og kostnadsutviklingen innenlands. Med flytende kurs er det heller ikke rimelig å forutsette at kursutviklingen for den norske kronen blir uavhengig av utviklingen i lønningene, eller at renteutviklingen blir den samme.

Det er særlig på lengre sikt at slike effekter av ulik lønnsvekst kan bli viktige. I vurderingen av prisutsiktene for 1993 betyr forenklingen som ligger i modellen i form av eksogene anslag noe mindre. Det er således benyttet samme eksogene forutsetninger om utviklingen fra 1992 til 1993 både i alternativet med 2 prosent lønnsvekst og i alternativet med 5 prosent lønnsvekst.

Med flytende valutakurser vil kursutviklingen påvirkes av de forventninger om bl.a. lønnsutviklingen som aktørene i valutamarke- dene har for norsk økonomi. I et slikt tilfelle må forventninger om 5 prosent lønnsvekst antas å føre til en depresiering av den norske kronen sammenlignet med en situasjon der en forventer 2 prosent lønnsvekst. En slik depresiering vil igjen påvirke importprisene og dermed øke det innenlandske kostnadsnivået ytterligere.

Virkning av en 2,5 prosent endring i valutakursen

Det er fortsatt usikkerhet om hvilket kursnivå den norske kronen skal knyttes til i tiden framover. Beslutningen 10. desember 1992 om å la kronen flyte, ble stadfestet ved Kgl.res. 8. januar 1993. Regjeringen har erklært at siktemålet er å etablere et stabilt kursleie for den norske kronen når internasjonale forhold ligger til rette for det. Det er foreløpig usikkert når dette kan skje. I utarbeidingen av prisprognosene har utvalget som en teknisk forutsetning lagt til grunn at kronen depresieres med 5 prosent i forhold til kursen på ECU 9. desember 1992 og holdes konstant på denne kursen gjennom 1993. Dette svarer til en gjennomsnittlig depresiering av industriens effektive kronekurs på om lag 3 prosent fra 1992 til 1993. For å illustrere betydningen av denne forutsetningen har utvalget foretatt en beregning der en ser på virkningen på prisene av 2,5 prosent endring i kursnivået for 1993. Også i virkningsberegningen holdes kronekursen konstant gjennom 1993, men altså på et nivå som avviker med 2,5 prosent fra det nivået som er forutsatt i prisprognosene.

Rent modellteknisk innarbeides forutsetningen om depresiering når en utarbeider anslagene for veksten i importprisene. Virkningen av en depresiering på importprisene er ikke opplagt dersom prisen på importvarene påvirkes av forhold på det norske markedet og ikke er bestemt på verdensmarkedet. For en utenlandsk produsent som eksporterer til Norge vil en norsk depresiering innebære lavere fortjeneste dersom prisen målt i norske kroner ikke endres. Dersom denne utenlandske eksportøren øker prisen målt i norske kroner for å kompensere for en lavere fortjeneste, risikerer han eller hun å tape markedsandeler. En vanlig antagelse er at priser på importerte varer som ikke er bestemt på verdensmarkedet, og da særlig de med konkurranse fra hjemmemarkedet, bare delvis kompenserer for valutakursendringer på kort sikt. På lang sikt er det imidlertid vanlig å anta at en depresiering veltes helt over i importprisen målt i norske kroner.

I KVARTS behandles importprisene som eksgogene størrelser, dvs. størrelser som brukerne av modellen selv må anslå. Det innebærer at ut-

valget har måttet gjøre forutsetninger om hvordan importprisene endres som følge av en depresiering. Siden det neppe er slik at en depresiering øyeblikkelig slår fullt ut i importprisene, har utvalget gjort forutsetninger om i hvilken grad en depresiering veltes over i importprisene og hvilket forløp en slik overveltning vil ha gjennom året. I vurderingen av forutsetningen om prisoverveltning har utvalget bl.a. støttet seg til en rapport om prisdannelse på importvarer (von der Fehr (1987): «Prisdannelse på importvarer. En MODAG-rapport». Rapport 87/23, SSB), anslag på virkningen av den finske devalueringen høsten 1991 og skjønsmessige betraktninger. Ut fra en samlet vurdering har utvalget lagt til grunn at overveltningen av en valutakursendring i konsumprisene er noe mindre det første året enn det resultatene i den nevnte rapporten tilsier. En har valgt å skille mellom importvarer som møter liten konkurranse fra norske produsenter og andre importvarer ved å anta en raskere overveltning av en valutakursendring i prisen på importvarer med liten norsk konkurranse. Forutsetningene om overveltning er vist i tabell 6c.

Tabell 6c. Forutsetninger om overveltningsgrad av en depresiering i importprisene. Prosent.

Importvare	1993					1994				
	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	Året	1.kv	2.kv	3.kv	4.kv	Året
Ikke-konk. import....	73	75	80	87	80	91	94	98	100	95
Annen import	35	65	70	75	60	80	83	86	90	85

For priser som i stor grad er bestemt på verdensmarkedet har en latt depresieringen slå fullt ut i prisen i norske kroner. Dette gjelder i første rekke råoljeprisen.

Under utarbeidningen av anslagene for importprisene har en i noen grad søkt å ta hensyn til at kursutviklingen fra 1992 til 1993 overfor viktige handelspartnere som Sverige, Finland og Storbritannia kan bli annerledes enn overfor handelspartnerne med valutaer knyttet til ECU.

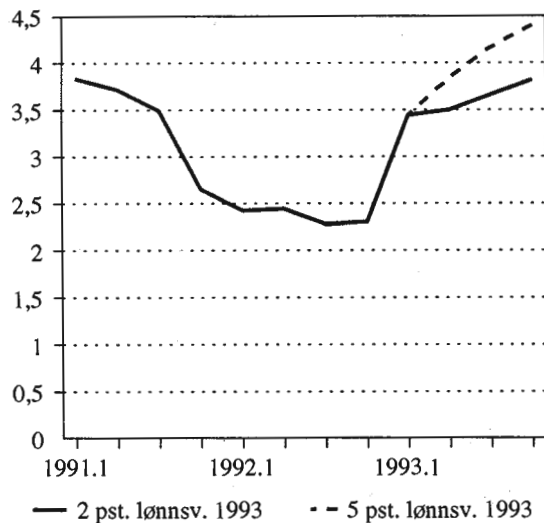
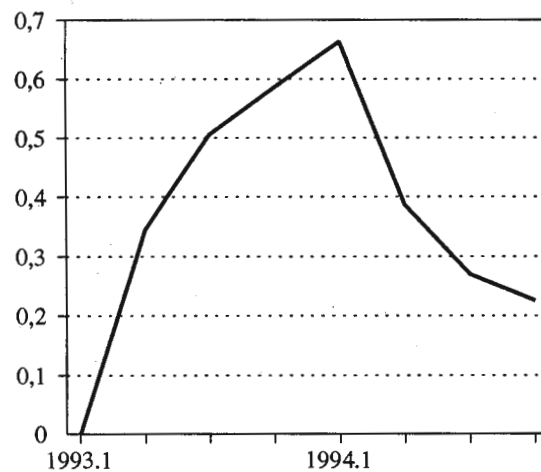
Resultater:

Med forutsetningen om en årslønnsvekst i alle sektorer på 2 prosent fra 1992 til 1993 gir KVARTS en økning i konsumprisene på 3,6

prosent fra 1992 til 1993. Modellberegningen med 5 prosent lønnsvekst gir en konsumprisvekst på 4,0 prosent fra 1992 til 1993. Begge disse alternativene innebærer en klart høyere prisvekst i 1993 enn i 1992. Dette er vist i figur 6.1.

Det er i første rekke forutsetningen om en depresiering av industriens effektive kronekurs på om lag 3 prosent fra 1992 til 1993 og økningen i merverdiavgiften som bidrar til den høyere veksten. Videre skjedde det en appresiering av kronen gjennom 1992 fram til 9. desember regnet ut fra industriens effektive kronekurs. Virkningen av dette sammen med reduksjonen i arbeidsgiveravgiften og særavgiftsopplegget for 1993 bidrar isolert sett til en lavere prisvekst.

Figur 6.1 Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før.

Figur 6.2 Virkning av 3 prosent høyere lønnsvekst i 1993. Forskjell i vekst i konsumprisindeksen¹⁾.

¹⁾ Vekst fra samme kvartal året før i prosentenheter.

Tabell 6d. Modellresultater. Beregnet vekst i konsumprisindeksen fra 1992 til 1993 med alternative lønnsvekstforutsetninger. Konsumprisvekst i prosent fra samme periode året før.

	1. kv.	2. kv.	3. kv.	4. kv.	Året
Forutsatt lønnsvekst:					
2 prosent.....	3,4	3,5	3,7	3,8	3,6
5 prosent.....	3,4	3,9	4,2	4,4	4,0
Virkning av 2,5 prosent endret valutakurs ¹⁾	0,3	0,5	0,5	0,6	0,5

¹⁾ Depresiering og appresiering virker symmetrisk på prisveksten. Depresiering gir økt prisvekst mens appresiering gir lavere prisvekst.

Som tabell 6d viser, gir beregningene med 3 prosentenheter forskjell i lønnsvekstforutsetningene relativt små utslag på den gjennomsnittlige konsumprisveksten fra 1992 til 1993.

I modellberegningene er det forutsatt at 3 prosentenheter høyere lønnsvekst på årsbasis i 1993 skyldes høyere tillegg gitt pr. 1. april. Dette medfører at det særlig er mot slutten av året at prisveksten blir høyere i alternativet med 5 prosent lønnsvekst. En har derfor undersøkt virkningen på konsumprisene over to år, slik den framkommer i modellen, av forskjellen i forutsetningene om lønnsveksten. Dette er illustrert i figur 6.2.

For perioden 1992 – 1994 sett under ett er det forutsatt en differanse mellom lønnsvekstforutsetningene på 4,0 prosentenheter. Forskjellen utgjøres av den ulike lønnsveksten i 1993 og 1,0 prosentenheter forskjell i lønnsverhenget inn i 1994. Lønnsveksten gjennom 1994 er forutsatt lik i de to beregningene. Med det høyeste lønnsvekstalternativet vil det gjennomsnittlige prisnivået i 1994 ligge 3/4 prosent over alternativet med lavest lønnsvekst.

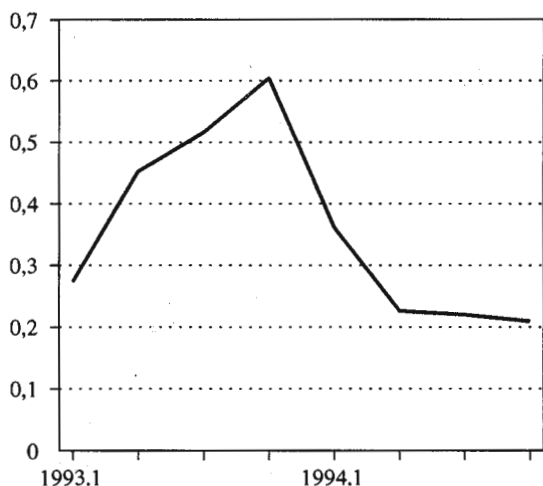
I modellberegningene har en benyttet samme eksogene forutsetninger i de to lønnsvekstalternativene. Det er således ikke tatt hensyn til enkelte forhold av betydning, f.eks. at importører lettere vil kunne øke sine priser og at renteutviklingen vil kunne påvirkes dersom den generelle lønns- og prisveksten i norsk økonomi øker. Hvis det i større grad hadde vært tatt hensyn til slike effekter i modellberegningene ville differansen mellom prisveksten i de to alternativene ha økt. Forskjellen i de to beregningene kan således ikke direkte tas som uttrykk for betydningen av forskjellen i lønnsutvikling som her er forutsatt, men må vurderes som en illustrasjon av enkelte effekter av dette slik de framkommer i modellen.

I beregningen av virkningene på konsumprisene av en depresiering har en lagt til grunn at forutsetningen om lønnsveksten ikke påvirkes. Det har da for denne beregningen ingen betydning i modellen hvilken av de to lønnsforutsetningene en legger til grunn. Virkningene på prisstigningen av at industriens effektive kronekurs endres med 2,5 prosent er 1/2 prosentenhet det første året. Virkningen på

prisstigningen året etter er 1/4 prosentenhet. En depresiering og en appresiering av kronen virker symmetrisk på prisveksten. En depresiering fører til økte priser, mens en appresiering gir lavere priser.

Som det framgår av tabell 6c tiltar virkningen gjennom året. Endringen i industriens effektive kronekurs vil også ha betydning for prisutviklingen i det etterfølgende året, men virkningen blir da mindre. Dette forløpet er vist i figur 6.3.

Figur 6.3 Virkning av en 2,5 prosent depresiering. Forskjell i vekst i konsumprisindeks¹⁾.

¹⁾ Vekst fra samme kvartal året før i prosentenheter.

Konklusjon

På grunnlag av den senere tids utvikling, en prognose utarbeidet av Prisdirektoratet, modellberegninger mv. har utvalget vurdert utsiktene for konsumprisveksten.

1. januar 1993 fant det sted flere begivenheter som i betydelig grad vil påvirke veksten i konsumprisene i 1993. Merverdiavgiften ble økt med 2 prosentenheter, arbeidsgiveravgiften redusert med 2,4 prosentenheter, el-avgiften lagt om og kosmetikkavgiften fjernet. Første halvår 1993 øker forbrukersubsidiene med nær 100 mill. kr. fra første halvår 1992. I andre halvår 1993 skal det innføres gradert merverdiavgift eller lovfestet momskompensasjon for melk, ost og kjøtt som utgjør vel 250 mill. kr mer enn forbrukersubsidiene i samme periode 1992. Videre er det fortsatt usikkerhet om hvilket kursnivå den norske kronen vil bli lig-

gende på i tiden framover. Beslutningen 10. desember om å la kronen flyte inntil videre, ble stadfestet ved Kgl.res. 8. januar 1993. Materialet som ble utarbeidet av Prisdirektoratet før disse begivenhetene fant sted, indikerte at prisstigningen målt over 12 måneder vil holde seg på om lag 2 prosent de fem første månedene i 1993. Dette anslaget gir et visst uttrykk for hvordan prisstigningen kunne ha blitt uten disse begivenhetene.

I modellberegningene er det lagt spesiell vekt på å belyse hvordan prisveksten gjennom 1993 kan påvirkes av ulike forutsetninger om lønnsveksten. Utvalget har derfor foretatt modellberegninger både under forutsetning av 2 prosent årslønnsvekst og under forutsetning av 5 prosent årslønnsvekst fra 1992 til 1993. Det er forutsatt samme årslønnsvekst i alle næringer. Det er også lagt til grunn bestemte, men usikre, forutsetninger om bl.a. utviklingen i importpriser og råoljepriser, samt tatt hensyn til effekter på prisutviklingen av det statlige avgifts- og subsidieopplegget. Videre har utvalget som en teknisk forutsetning lagt til grunn en konstant kronekurs gjennom 1993, som innebærer en depresiering av kronen på 5 prosent i forhold til kursen på ECU 9. desember 1992. Under forutsetning om at alle valutakurser holdes konstante gjennom 1993 fører dette til en gjennomsnittlig depresiering av industriens effektive kronekurs fra 1992 til 1993 på om lag 3 prosent.

Forutsatt en årslønnsvekst på 2 prosent indikerer modellberegningene en gjennomsnittlig konsumprisvekst fra 1992 til 1993 på vel 3 1/2 prosent.

Modellberegningene med 5 prosent lønnsvekst fra 1992 til 1993 indikerer en konsumprisvekst fra 1992 til 1993 på om lag 4 prosent.

Virkningene på konsumprisene av ulike lønnsvekst i 1993 vil ikke være uttømt det første året. Modellberegningene indikerer at i alternativet med høyest lønnsvekst vil prisnivået i 1994 kunne ligge om lag 3/4 prosent høyere enn i alternativet med 3 prosentenheter lavere lønnsvekst i 1993.

Dersom den forutsatte valutakursen i 1993 endres med 2,5 prosent vil det isolert sett bidra til å endre prisstigningen fra 1992 til 1993 med om lag 1/2 prosentenhet, mens prisstigningen fra 1993 til 1994 vil endres med 1/4 prosentenhet.

Forutsatt en gjennomsnittlig nedgang i den effektive kronekursen fra 1992 til 1993 på om lag 3 prosent, anser utvalget det som mest sannsynlig med en gjennomsnittlig økning i konsumprisindeksen i intervallet 3 1/2 - 4 prosent fra 1992 til 1993.

Vedlegg A**Lønnsoppgjørene i 1991 og 1992****LØNNSOPPGJØRENE I 1991**

På de fleste tariffområder ble det i 1990 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 1991.

Oppgjørene i privat sektor

Representantskapet i LO behandlet kravene foran oppgjørene 12. februar 1991. I vedtaket heter det bl.a.:

- en viss kjøpekraftsforbedring, hvor særlig grupper med lavere og midlere inntekter prioriteres.
- oppgjøret skal foregå på en helt ordinær måte og i samsvar med våre avtaler uten spesielle begrensninger.

Sekretariatet i LO fikk fullmakt til å utforme de endelige krav.

Om inntektspolitisk samarbeid uttales det i vedtaket:

«Spørsmålet om et inntektspolitisk samarbeid er neppe en aktuell problemstilling ved dette oppgjør. Et slikt samarbeid måtte for å være troverdig bygge på klare forpliktelser m.h.t. redusert ledighet. Ved et oppgjør for 2. avtaleår bør det være mulig å komme fram til forsvarlige løsninger gjennom ordinære forhandlinger og uten direkte medvirkning fra statens side.»

NHO's Hovedstyre la vekt på følgende:

- ingen reallønnsøkninger i 1991. Konkurransesevnen bør fortsatt bedres hvis ledighetsproblemet skal løses.
- fortsatt begrensninger på de lokale forhandlinger.

Fra *Regjeringens* side ble det framhevet at den gjennom det økonomiske opplegget hadde lagt vekt på å legge forholdene til rette for et lønns- og inntektsoppgjør som kunne medvirke til en fortsatt moderat pris- og kostnadsvekst.

Videre registrerte en at organisasjonene var innstilt på å ta hovedansvaret for gjennomføringen av oppgjørene, uten at Regjeringen ble bragt spesielt inn. Imidlertid var det Regjeringens holdning at den ville være lydhør

overfor organisasjonene, og være innstilt på kontakt og samarbeid for å ta opp eventuelle problemer som måtte dukke opp.

Forhandlingene mellom LO/NHO startet 18. mars 1991. Den 21. mars ble det brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 3. april møtte partene til mekling. Den 10. april la Riksmeklingsmannen fram en skisse til løsning som ble anbefalt av partene. Skissen ble senere vedtatt av Representantskapet i LO og Hovedstyret i NHO.

Fra 1. april 1991 ble det i de enkelte overenskomstområder gitt et generelt tillegg som varierte både etter årslønnsnivå og om overenskomsten hadde lokal forhandlingsrett eller ikke.

Uten lokale forhandlinger
og lavere enn kr 165000 kr: 2,25 pr. t.

Med lokale forhandlinger
og laver enn kr 165 000 kr: 1,20 pr. t.

Uten lokale forhandlinger
og over kr 165000 kr: 1,75 pr. t.

Med lokale forhandlinger
og over kr 165 000 kr: 1,00 pr. t.

Det gjennomsnittlige generelle tillegget i LO/NHO-området fra 1. april er beregnet til kr 1,40 pr time eller opp mot 1,5 prosent.

Videre ble det i avtaleområder som omfattes av lavlønnsgarantiordningen, gitt et lavlønns tillegg fra 1. april på kr 0,50 pr time. Lavlønnsgarantien ble senere beregnet på vanlig måte med utbetaling 1. oktober 1991.

I avtalen sies det at på bakgrunn av bedriftenes økonomiske situasjon, kan partene forbundsvist eller lokalt avtale at sentrale tillegg (gjelder både det generelle tillegget og lavlønns tillegget) helt eller delvis skal utbetales på et annet tidspunkt e.l.

Om lokale forhandlinger sies det i avtalen:

«Lokale forhandlinger skal føres på basis av de enkelte overenskomster og slik at tillegg skal gis på grunnlag av den enkelte bedrifts økonomiske virkelighet, dvs. bedriftens økonomi, produktivitet, framtidsutsikter og konkurranseevne.»

Det var ingen tidsbegrensning på de lokale forhandlingene, slik som i avtalen for 1. avtaleår.

I avtalen heter det også at partene med sikte på å forberede tariffoppgjørene i 1992 er enige om å nedsette felles utvalg som på fritt grunnlag skal:

- gjennomgå eksisterende lavlønns- og garantiordninger. Utvalget skal vurdere om ordningene er hensiktsmessige i dag og på lengre sikt.
- vurdere Regjeringens rolle og partenes samarbeid med myndighetene i forbindelse med tariffoppgjørene.
- vurdere modeller og prosedyrer for lokale drøftelser/forhandlinger. Herunder skal også den praktiske gjennomføringen av slike drøftelser/forhandlinger vurderes.

Et problem under forhandlingene var spørsmålet om kompensasjon for bortfallet av sjømannsfradraget for grupper i innenriks sjøfart. Under forhandlingene vedtok Regjeringen i en overgangsfase på 7 år å dekke deler av merkostnadene ferjerederiene får ved bortfallet av fradraget. Det gis 7/8 kompensasjon i 1992. Deretter avtrappes kompensasjonen med 1/8 hvert år inntil ordningen bortfaller i 1999.

I avtalen mellom LO og NHO heter det:

«De grupper som mister sjømannsfradraget skal ha dette kompensert 100 prosent slik at nettolønn etter skatt for gjennomsnittet ved overgangen til den nye ordningen blir tilsvarende en sammenliknbar gruppe med sjømannsfradrag. Kompensasjonen gis som tillegg til innenriksoverenskomstens lønnsatser for ovennevnte grupper.»

Beregningene skal baseres på et sjømannsfradrag på 23 prosent.

I forbindelse med spørsmålet om kompensasjon for bortfallet av sjømannsfradraget ble partene enige om en avtale om produktivitets- og effektivitetsforbedringer.

Mellom NHO og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS), ble det også brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 10. april ble det også her oppnådd enighet om en avtale som ga de samme generelle tilleggene som i LO/NHOoppgjøret.

Den 10. april ble det etter mekling også oppnådd enighet mellom NHO og Norsk Styrmannsforening.

I forretnings- og sparebanker ble partene etter mekling enige om et generelt tillegg på 1,7 prosent fra 1. mai.

I forsikringsvirksomhet ble partene enige om et generelt tillegg på 1,7 prosent fra 1. september.

Offentlig sektor

I staten ble det 18. april 1991 enighet mellom Arbeids- og administrasjonsdepartementet og tjenestemennenes hovedsammenslutninger og Norsk Lærerlag om en avtale for 2. avtaleår.

Hovedpunktene i avtalen var:

- med virkning fra 1. mai ble det gitt et kronetillegg på kr 1600 pr år for ltr 1 – 28, kr 1000 pr år for ltr 29 og 30 og kr 500 pr år for ltr 31 og høyere.
- med virkning fra 1. september rykker alle stillinger opp ett lønnstrinn, beregnet til 3,6 prosent.
- med virkning fra 1. september ble det avsatt 0,3 prosent av lønsmassen til sentrale forhandlinger om endringer i lønnsplasse- ringer.
- med virkning fra 1. oktober ble det avsatt 0,25 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger om endringer i lønnsplasse- ringer.
- innføring av nytt lønssystem fra 1. mai 1991 etter prinsippene i lønnskomiteens innstilling.

I en protokolltilførsel har partene uttalt at de er oppmerksomme på at innretningen av oppgjøret gir et betydelig overheng til 1992.

Videre heter det i avtalen at tilsatte i staten som mister sjømannsfradraget skal få kompensasjon på linje med hva som er avtalt i privat sektor.

Når det gjaldt arbeidstiden, som ble tatt opp under forhandlingene i 1990, ble partene enige om at en i tariffperioden skal drøfte spørsmålet bl.a. i forbindelse med behovet for brukerorienterte og fleksible arbeidstidsordninger.

I kommunene ble det også 18. april 1991 enighet om en avtale mellom Kommunenes Sentralforbund på den ene side og LOK, YS-K og SAK på den annen side.

Hovedelementene i avtalen var:

- med virkning fra 1. september gis det et kronetillegg på regulativet tilsvarende det statsansatte fikk fra 1. mai.
- med virkning fra 1. januar 1992 ble det avsatt 0,3 prosent av lønsmassen til lokale forhandlinger.

På bakgrunn av det store overhenget til 1991 har oppgjøret i kommunene en ramme i overkant av det andre grupper har fått.

LØNNSOPPGJØRENE I 1992

I 1992 var det etter vanlig mønster igjen hovedoppgjør for de fleste lønnstakere.

Oppgjørene i privat sektor

Representantskapet i LO behandlet kravene foran lønnsoppgjøret 11. februar. Hovedpunktene i vedtaket var:

- økning i kjøpekraften som særlig må komme de laveste og midlere lønte til gode.

- lokale forhandlinger på vanlig måte etter de bestemmelser og kriterier som er fastlagt i de enkelte overenskomster.
- forbedring i ordning med avtalefestet pensjon (AFP)
- fleksibel arbeidstid for småbarnsforeldre.

Videre gikk Representantskapet inn for et samordnet oppgjør, men innenfor rammer som ga adgang til forbrundsvisse tilpasninger i overenskomstene.

I NHO's hovedstyremøte 20. februar 1992 ble følgende lagt til grunn for tariffoppgjøret:

- det er ikke rom for sentrale tillegg ved årets oppgjør når målet er å bedre konkurranseevnen i forhold til våre viktigste konkurransepartnere.
- eventuelle lokale lønnstillegg må begrenses til bedrifter med god lønnsomhet og dokumentert konkurransekraft.
- bedrifter med særlig svak økonomi bør redusere sine lønnskostnader.

Fra Regjeringens side ble det gitt uttrykk fra at gjennomføringen av inntektsoppgjørene var organisasjonenes ansvar. Regjeringen var imidlertid innstilt på å drøfte eventuelt spørsmål om organisasjonene måtte ta opp.

Den 25. mars overleverte LO sine tallfestede krav i oppgjøret, men NHO's krav ble framlagt 27. mars. Det ble forhandlet fram til 30. mars. Partene besluttet da å ta pause i de sentrale forhandlingene fram til 7. april. I mellomtiden foregikk det forbundsvisse tilpinningsforhandlinger. Rammen for disse forhandlingene ble satt til 30 øre i timen.

Den 10. april ble det brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 21. april møtte partene til mekling.

Den 27. april satte Riksmeklingsmannen fram et forslag til løsning som ble anbefalt av partene. Meklingsforslaget ble godkjent ved uravstemming 22. mai.

Det ble enighet om følgende tillegg:

- I overenskomstområder som har lokal forhandlingsrett og hvor årslønnen er under kr 157 000, gis det et tillegg på 60 øre i timen. I alle øvrige overenskomstområder med lokal forhandlingsrett, gis det ikke sentrale tillegg.
- I overenskomstområder uten lokal forhandlingsrett hvor årslønnen er under kr 185 000, gis det et tillegg på 120 øre i timen. I alle øvrige overenskomstområder uten lokal forhandlingsrett, gis det ikke sentrale tillegg.

Det ble regnet med at ca 20 prosent av alle arbeidstakere i hele LO/NHO-området fikk sentrale lønnstillegg ved dette oppgjøret. De sentrale tilleggene slår gjennomsnittlig ut med 23 øre i timen fra 1. april for hele området. Medregnet tillegget til bransjenes tilpasninger på 30 øre i timen, gir dette et bidrag til årslønnsveksten fra 1991 til 1992 på 0,4 prosent.

Om lavlønnsgarantiordningen heter det:

«LO og NHO anbefaler at utbetalingstidspunktet for de tradisjonelle lavlønnsgarantiordninger flyttes fra 1.10. til den enkelte overenskomsts utløpstidspunkt. Med sikte på at flytting kan skje fra og med tariffoppgjøret i 1993, hvis overenskomstpartene er enige om det, gjennomføres i god tid før våroppgjøret nødvendig forberedende arbeid. Som et ledd i eventuelt flytting av virkningstidspunktet endres også beregningsgrunnlaget fra 2. til 4. kvartal.»

Det ble beregnet at garantitillegget 1. oktober 1992 ville bidra til årslønnsveksten med 0,1 prosent.

I avtalen heter det (i likhet med i tidligere avtaler) at på bakgrunn av bedriftenes økonomiske situasjon kan partene forbundsvist eller lokalt avtale at tilleggene helt eller delvis kan utbetales fra et annet tidspunkt e.l.

Om lokale forhandlinger sies det i avtalen (også det som i tidligere avtaler) at de skal føres på basis av de enkelte overenskomstområder, og slik at tillegg skal gis på grunnlag av den enkelte bedrifts økonomiske virkelighet, dvs. bedriftenes økonomi, produktivitet, framtidssutsikter og konkurranseevne. Forhandlingene om eventuell lokal lønnsfastsettelse kunne først påbegynnes etter at meklingsforslaget var vedtatt, dvs. 22. mai.

Fra 1. oktober 1992 ble ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) bedret ved at AFP-pensjonen ble øket fra ca 52 prosent til ca 60 prosent av gjennomsnittlig årslønn for voksne arbeidere ved full opptjening. Dette ble oppnådd ved at gjeldende ordning fikk et tillegg pr. måned på kr 950. Det er vedtatt skattefrihet for tariffestet sluttvederlag for dem som blir AFP-pensjonister.

Forbedringen i AFP skjer ved at arbeidsgiverne:

- øker innbetalingen til Sluttvederlagsordningen fra 0,20 prosent til 0,35 prosent av beregningsgrunnlaget fra 1. oktober 1992.
- øker innbetalingen til AFP-fondet fra 0,12 prosent av lønnsutbetalingene til 0,27 prosent fra 1. oktober 1992.

Det statlige bidraget ble opprettholdt med 40 prosent av den opprinnelige AFP-pensjonen.

Aldersgrensen på 65 år sto fast i 1992, men det var prinsipiell enighet mellom partene om nedsettelse til 64 år fra 1. oktober 1993.

Partene viste ellers til Statsministerens brev av 9. april 1992 om tiltak som gjelder barnefamilieene. I brevet heter det:

«Regjeringen viser til kravene Landsorganisasjonen i Norge har reist i årets tariffforhandlinger.

Regjeringen legger i sitt arbeid, i samsvar med langtidsprogrammet, stor vekt på barnefamilienes situasjon og barnas oppvekstvilkår. Bl.a. er barnehageutbyggingen trappet mar-

kert opp, barnetrygden og spesielt småbarnstilleget har fått en betydelig reell økning og den lønnete fødselspermisjonen økte fra 1. april 1992 til 42 uker med 80 prosent lønnskompensasjon.

Situasjonen i norsk økonomi og de store underskuddene på statsbudsjettet, gjør at det er et begrenset handlingsrom i budsjettpolitikken. Regjeringen må derfor foreta en streng prioritering der mulige sosiale reformer må veies opp mot hverandre og mot andre viktige tiltak.

Dersom det blir anbefalt et forhandlingsresultat som sikter mot en bedret konkurransevne og dermed økt sysselsetting, er Regjeringen likevel innstilt på å foreslå viktige reformer for barnefamiliene. På en slik bakgrunn vil Regjeringen i den kommende stortingsmelding om likestilling og i budsjettet for 1993 foreslå overfor Stortinget en videre utvidelse av fødselspermisjonen allerede fra 1. april 1993. En vil foreslå at den samlede permisjonstida økes til 52 uker med 80 prosent lønnskompensasjon, alternativt 42 uker med 100 prosent kompensasjon. Av hensyn til fedrenes mulighet for aktivt å ta del i omsorgen av barnet, bør 4 uker av denne permisjonstida forbeholdes disse. Utvidelse av fødselspermisjonen skal også gjelde forholdsvis ved adopsjon.

Videre tilsier forebyggende medisinske hensyn for moren og det ufødte barnet at svangerskapspermisjon – morens lønte permisjonsrett før fødsel – utvides fra to til tre uker.

Regjeringen har merket seg LO's krav om fleksibel arbeidstid for småbarnsforeldre. Videre at LO's mål ved dette tariffoppgjøret er å få til en avtale om rett til å ta ut deler av fødselspermisjonen – permisjon etter fødsel – i form av kortere daglig/ukentlig arbeidstid for å lette situasjonen for yrkesaktive småbarnsforeldre.

Regjeringen er enig med LO i at denne gruppen er hardt presset både økonomisk og på tid, og vil positivt bidra til å bedre situasjonen for denne gruppe.

Regjeringen er innstilt på, sammen med arbeidslivets parter, å foreta et utredningsarbeid om disse spørsmål. Økonomiske konsekvenser og praktiske sider ved ulike ordninger, herunder et mer fleksibelt uttak av fødselspermisjon, må gjennomgås og vurderes.

Arbeidet skal ha en fremdriftsplan som sikrer at en kan ta standpunkt til eventuelle uttak av fødselspermisjon i form av kortere daglig/ukentlig arbeidstid før ny utvidelse av fødselspermisjon i 1993. Disse spørsmål vil også bli omtalt i meldingen til Stortinget.»

Mellom NHO og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS), var det ingen sentrale forhandlinger. Forhandlingene ble i stedet ført mellom de enkelte landsforeningene på arbeidsgiversiden og forbundene på arbeidstakersiden. Endel av disse forhandlingene gikk til mekling.

Norsk Rutebilarbeiderforbund satte iverk en begrenset streik fra 27. april. Streiken ble avsluttet 29. mai, da partene ble enige om å løse oppgjøret ved frivillig voldgift i Rikslønnsnemnda.

Mellom NHO og Norsk Styrmannsforening ble det etter en kort streik enighet om Riksmeklingsmannens forslag til avtale.

I oppgjøret mellom NHO og *Det norske maskinistforbund* gikk maskinistene til streik fra 27. april. Etter en kort streik vedtok de å sende ut Riksmeklingsmannens forslag til avtale til uravstemming uten anbefaling. Forslaget ble forkastet og maskinistene gikk ut i ny streik (ferger, kystfart m.v.) Streiken ble avsluttet etter kort tid da det ble klart at regjeringen ville foreslå tvungen lønnsnemnd.

I varehandelen ble Handel og Kontor og Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon enige om et generelt tillegg på kr 195 i måneden, som tilsvarer 120 øre i timen. I tillegg ble det foretatt visse tekniske endringer i overenskomsten innen en ramme på 30 øre pr. time. Dessuten ble det enighet om et nytt lønssystem som skal være et alternativ til det eksisterende.

I foretnings- og sparebanker ble partene enige om at det i år ikke skal gis sentrale tillegg.

I forsikringsvirksomhet ble det gitt et tillegg på 0,8 prosent fra 1. mai.

Offentlig sektor

I staten ble det den 26. mai etter mekling enighet mellom Arbeids- og administrasjonsdepartementet og tjenestemennenes hovedsammenslutning og Norsk Lærerlag om en ny to-årig avtale. Avtalen har følgende hovedpunkter:

- 0,1 prosent til lokale forhandlinger pr. 1. oktober 1992. Pengene tas av innsparte midler og regnes ikke med i lønnsrammen.
- pr. 1. januar 1993 ble det gitt en sentral justeringspott på 0,2 prosent og en lokal justeringspott på 0,1 prosent.

Om avtalefestet pensjon (AFP) sies det at partene i statssektoren vil vurdere behovet for ytterligere utredninger vedrørende en pensjonsordning for 64-åringer i staten fra 1. oktober 1993. De nærmere vilkår for en ordning forutsettes avklart ved mellomoppgjøret 1993 når man har sett utformingen av LO/NHO-opplegget.

I kommunene la Riksmeklingsmannen fram et forslag til avtale 27. mai 1992. Akademikergruppene i kommunene (AF-K) og YS-Seksjon kommune (YS-K) med unntak av Norsk Hjelpeleierforbund (NHF) godkjente forslaget som ble lagt fram av Riksmeklingsmannen. LO's forhandlings sammenslutning i kommunesektoren (LOK) gikk ut i streik og konflikten endte med tvungen lønnsnemnd. Det samme gjorde konflikten mellom KS og NHF. Forslaget YS (unntatt NHF) og AF godkjente innbar følgende:

- stigeendringer og ett lønnstrinns opprykk for direkte plasserte stillinger utgjorde 1,95 prosent pr. 1. mai.

- til lokale forhandlinger pr. 1. mai blø det avsatt 0,45 prosent. I tillegg var det avsatt 0,3 prosent til lokale forhandlinger pr. 1. januar 1992.

For de to gruppene som var i konflikt avga Rikslønnsnemnda kjennelse i oktober 1992. I konflikten mellom KS og NHF betyr kjennelsen at hjelpepleierene får et lønnstillegg utover det som følger av Riksmeklingsmannens forslag av 27. mai 1992 for kommunesektoren. Tilleggene ble gjort gjeldende fra 4. juli 1992.

Virkningstidspunktet for lokale forhandlinger ble satt til 1. mai. Årslønnsveksten fra 1991 til 1992 for hjelpepleierene blir etter dette om lag 4 1/2 prosent.

I konflikten mellom KS og LOK innebærer kjennelsen at det i hovedtrekk gis samme lønnstillegg som AF og YS (unntatt NHF) oppnådd ved forhandlingene våren 1992. (Riksmeklingsmannens forslag av 27. mai 1992). Virkningstidspunktet for LOKs medlemmer ble imidlertid forskjøvet fra 1. mai til 16. juni.

Vedlegg B**Definisjoner av en del lønnsbegreper**

I dette vedlegget gis definisjoner på en del sentrale begreper som bl.a brukes i kapitlet om lønnsutviklingen.

Årslønn

Årslønn defineres som den samlede lønn (ekskl. overtidsgodtgjørelse) en lønnstaker vil oppnå i løpet av ett år dersom vedkommende har utført et fullt normalt årsverk. Et fullt normalt årsverk svarer imidlertid ikke til det samme antall arbeidstimer for alle lønnstakergrupper.

En lønnstaker vil normalt ha en del fravær i løpet av året. Ved beregning av årslønn forutsettes det at det gis full lønn under ferie, sjukefravær, permisjoner m.v.

Lønn pr. normalårsverk ifølge nasjonalregnskapet

Lønn ifølge nasjonalregnskapet omfatter kontantlønn medregnet overtidsbetaling, naturallønn og sosiale ytelser. Dette er således et mer omfattende lønnsbegrep enn det som nyttes ved beregning av årslønn, jf. definisjon av årslønn ovenfor. Antall normalårsverk framkommer som summen av antall heltidsansatte og antall deltidsansatte omregnet til heltid med dellønnsbrøken som vekt. Denne definisjonen innebærer at timeverksinnholdet i et normalårsverk er lik faktisk arbeidstid for heltidsansatte.

Overheng

Overhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg eller foregår strukturendringer i det andre året.

Tariff tillegg og lønnsøkinger ellers blir ofte gitt til ulike tidspunkter for ulike lønnstakergrupper og spredt utover hele året. Beregninger av overheng og årslønnsvekst er derfor nødvendig hvis det skal være mulig å sammenlikne lønnsutviklingen for ulike lønnstakergrupper fra ett år til det neste.

Avtalefestet normalarbeidstid

Avtalefestet normalarbeidstid er den arbeidstid pr. uke som gjelder for vedkommen- de lønnstakergruppe i følge tariffavtaler.

Den generelle normalarbeidstid er nå 37,5 t/uke. Imidlertid har flere grupper en lavere avtalefestet normalarbeidstid enn dette. I LO/NHO-området er f.eks avtalefestet normalarbeidstid fra og med 1987 37,5 t/uke for dagtidsarbeidere, 36,5 t/uke for 2-skiftarbeidere, 35,5 t/uke for døgnskategorier og turnusarbeid og 33,6 t/uke for helkontinuerlig skiftarbeid.

Tariffmessig lønnsøking

Tariffmessig lønnsøking er lønnsøking fastsatt i tariffavtaler som følge av sentrale eller forbundsvisse forhandlinger mellom arbeidstakerne og arbeidsgivernes organisasjoner. Tariffmessig lønnsøking kan være generelle tillegg, lavlønns tillegg, garantit tillegg (LO/NHO-området), tillegg på minstelønnsatser etc som følge av sentrale eller forbundsvisse forhandlinger.

Lønnsglidning

Lønnsglidning framkommer beregningsmessig som forskjellen mellom total lønnsøking i en bestemt periode og tariffmessig lønnsøking i den samme perioden. Lønnsglidningen blir dermed en restpost. Det er et sammensatt lønnsbegrep som bl.a omfatter lønnstillegg som er gitt ved lokale forhandlinger på de enkelte arbeidsplasser, økt fortjeneste p.g.a økt akkord eller strukturelle endringer i sysselsettingen, f.eks gjennom forskyvninger i timeverkenene mellom bransjer med ulikt lønnsnivå eller endret bruk av skiftarbeid.

Omregnede timefortjenester i LO/NHO-området

For arbeidere i NHO-bedrifter baseres beskrivelsen av lønnsutviklingen på timefortjenesten omregnet til 37,5 t/uke. En del arbeidere har lavere arbeidstid p.g.a skiftarbeid. I en del bransjer/tariffområder hvor det forekommer skiftarbeid, er timelønnsatsen for dette

arbeidet fastsatt slik at fortjenesten pr. uke er den samme uansett hvilken arbeidstidsordning som gjelder. De som har lavere avtaletestet normalarbeidstid enn 37,5 t/uke får vanligvis kompensasjon for dette. Kompensasjonen kan variere fra bransje til bransje, og den er inkludert i timefortjenestene i statistikken. For å kunne sammenlikne lønnstall

bransjer i mellom, omregnes timefortjenestene slik at de tilsvarer en ukentlig arbeidstid på 37,5 timer.

Med utgangspunkt i faktisk timelønn medfører omregning til 37,5 t/uke at bransjer med mye skiftarbeid vil få et relativt lavere lønnsnivå enn før omregningen i forhold til bransjer hvor det er lite skiftarbeid.

Vedlegg C

Kursutviklingen for norske kroner

Verdien av den norske kronen var fra desember 1978 knyttet til en kurv av våre viktigste handelspartneres valutaer. Kurven ble opprinnelig beregnet som et veid aritmetrisk gjennomsnitt av indekser for de aktuelle valutaene. Enkeltindeksene ble på sin side beregnet som forholdet mellom den løpende kursen på den enkelte valuta og gjennomsnittskursen i august 1978; den såkalte basiskursen. I juni 1984 gikk en over til å beregne kurven som et veid geometrisk gjennomsnitt av de enkelte valutakursindeksene.

Vektene i kurven gjenspeilte opprinnelig tilnærmet de enkelte lands direkte betydning for norsk utenrikshandel, målt som deres andel av summen av norsk eksport og import. Tilnærmelsen bestod i at dollaren hadde en større vekt i kurven enn det den direkte handelen med USA skulle tilsi, mens de resterende valutaer tilsammen hadde en tilsvarende mindre vekt. I august 1982 gikk en over til nye vekter i kursindeksen basert på IMF's såkalte konkurransevekter. Disse vektene tar i tillegg til bilaterale handelsforhold også hensyn til konkurransen norske eksportører møter fra andre eksportører på eksportmarkedene.

Når en ser bort fra variasjoner innenfor de tillatte svingningsmarginer, har verdien av den norske kronen blitt justert fem ganger fra 1982 til 1992.

I august 1982 ble antallet valutaslag i kurven utvidet fra 12 til 14 i forbindelse med at en gikk over til vekter basert på IMF's konkurransevekter.

I september 1982 ble basiskursene for de fjorten kurvvalutaene justert opp med 3 prosent.

I juni 1984 ble beregningsmetoden for kursindeksen endret ved at en gikk over fra aritmetisk til geometrisk gjennomsnittsberegning.

I september 1984 ble det besluttet at Norges Bank inntil videre skulle styre mot en noe svakere krone. I august 1985 ble dette formalisert ved at det ved forskrift fra Finansdepartementet ble fastslått at kursindeksens verdi inntil videre skulle holdes i den øvre fjerdedel av det tillatte svingningsintervallet.

11. mai 1986 ble kronen nedskrevet ved at sentralverdien for kursindeksen ble økt fra 100 til 112.

Slik kurven var konstruert hadde den en gjennomsnittsverdi lik 100 i august 1978. Dette var kursindeksens opprinnelige sentralverdi. I august 1985 ble svingningsmarginen offi-

sielt fastlagt til +/-2,25 prosent av kursindeksen sentralverdi.

Sett under ett bidro de fire første justeringene til at kronens verdi ble redusert med om lag 10 prosent. I 1986 fram til devalueringen lå kursindeksen i gjennomsnitt nær midtpunktet i den øvre fjerdedelen av svingningsområdet (101,69). Kursindeksens nye sentralverdi lå 10,1 prosent over dette nivået.

Den 19. oktober 1990 bestemte Regjeringen Syse at kronens internasjonale verdi med virkning fra 22. oktober skulle knyttes til regne- og valutaenheten European Currency Unit (ECU). Dette innebar et endret vektgrunnlag for norske kroner. Sentralkursen for norske kroner ble satt til 7,9940 kroner for en ECU, som var markedsverdien torsdag 18. oktober kl. 1415. Omleggingen medførte således ingen opp- eller nedskriving av kronekursen. Kronens tillatte svingningsmargin rundt sentralkursen var som før +/- 2,25 prosent.

ECU brukes som regne- og valutaenhet for transaksjoner mellom EF-landene, og ECU består av et visst antall enheter av de enkelte EF-landenes valutaer. Sammensetningen av ECU vurderes hvert femte år, eller hvis en valutas effektive vekt har endret seg med mer enn 25 prosent. Tabell 1 viser hvordan ECU

Tabell 1. Sammensetningen av ECU.

Valutaslag	Antall enheter	Vekt ¹⁾
Tysk mark (DEM)	0,6242	30,3
Britisk pund (GBP)	0,08784	12,6
Dansk krone (DKK)	0,1976	2,6
Fransk franc (FRF)	1,332	19,3
Nederlandsk gylden (NLG)	0,219	9,5
Italiensk lira (ITL)	151,8	9,8
Belgisk franc (BEF)	3,301	7,8
Luxembourgsk franc (LUF)	0,13	0,3
Spansk peseta (ESP)	6,885	5,3
Irsk pund (IEP)	0,008552	1,1
Gresk drachme (GRD)	1,4	0,7
Portugisisk escudo (PTE) ...	1,393	0,8
Sum		100,0

¹⁾ De beregnede vektene kan variere pga. markedsmessige svingninger i forholdene mellom valutaene. Utslagene av dette vil normalt være små.

har vært sammensatt siden september 1989 da bla. spanske pesetas og portugisiske escudos ble innarbeidet i vektgrunnlaget.

Tabell 2 gir en sammenlikning av kurvvektene i den tidligere valutakursindeksen og beregnede vekter for de valutaene som er med i ECU. Før omlegging av kurssystemet var

ECU-landenes vekt i kursindeksen i underkant av 60 prosent. Tar en hensyn til at svenske kroner og finske mark dengang fulgte en kurv av valutaer og at østerrikske schilling og sveitsiske franc er nært knyttet til tyske mark, hadde ECU-landene en vekt på vel 74 prosent.

Tabell 2. Vekter i den tidligere kursindeksen og ECU.

	Vekter i kursindeksen ¹⁾		
	Direkte	Direkte + indirekte	ECU ²⁾
Østerriksk schilling (ATS).....	1,5	..	..
Belgisk franc (BEF).....	2,4	3,2	8,1
Kanadisk dollar (CAD).....	3,6	..	..
Dansk krone (DKK).....	6,8	8,3	2,6
Finsk mark (FIM).....	3,0	..	..
Fransk franc (FRF).....	9,2	10,5	19,3
Tysk mark (DEM).....	17,7	24,9	30,3
Italiensk lira (ITL).....	3,3	4,2	9,8
Japansk yen (JPY).....	6,0	6,9	..
Nederlandsk gylden (NLG).....	4,6	5,6	9,5
Svensk krone (SEK).....	15,0	..	..
Sveitsisk franc (CHF).....	1,2	..	..
Britisk pund (GBP).....	14,7	17,2	12,6
Amerikansk dollar (USD).....	11,0	18,8	..
Spansk peseta (ESP).....	..	0,3	5,3
Portugisisk escudo (PTE).....	..	..	0,8
Irsk pund (IEP).....	..	..	1,1
Gresk drachme (GRD).....	..	0,7	..
Sum.....	100,0	100,0	100,0

¹⁾ De indirekte vektene tar hensyn til at svenske kroner og finske mark fulgte en kurv av valutaer, at østerrikske schilling følger tyske mark, at utviklingen i sveitsiske franc og tyske mark ofte er parallell og tilsvarende for utviklingen i canadiske dollar og amerikanske dollar.

²⁾ De beregnede vektene kan variere pga. markedsmessige svingninger i forholdene mellom valutaene. Utslagene av dette vil normalt være små.

Vektene i kursindeksen var konstruert slik at utviklingen i denne indeksen kunne nyttes som uttrykk for den effektive valutakursen. Det var også kursindeksen som inngikk i beregningene av industriens kostnadmessige konkurranseevne. Som nevnt innebar tilknytningen av kronen til ECU et endret vektgrunnlag for norske kroner. Som tabell 2 viser var det betydelig forskjell mellom ECU-vektene og de tidligere kurvvektene. Kurvvektene var beregnet med utgangspunkt i relativt gamle data (1975). En valgte derfor å ta i bruk nye vekter ved beregning av effektiv valutakurs.

De nye vektene gir en mye bredere dekning av norsk industris konkurranseforhold sammenliknet med vektene i den tidligere kursindeksen ved at de nye vektene også tar hensyn til konkurranse fra hjemlandets produsenter på eksportmarkedene for norsk industri og konkurransen som den hjemmekonkurrerende industrien møter på det norske markedet. Det kreves betydelige datamengder og et stort beregningsopplegg for å beregne slike vekter. IMF har utført slike beregninger på bakgrunn av data fra 1980. I tillegg til de tidligere såkalte kurvlandene inngår også Spania og Irland i

disse vektene. For å fange opp endringer i handelsmønsteret etter 1980 har en valgt løpende å korrigere IMF's vektorer for endringer i de bilaterale handelsstrømmene. Det innebærer at en nytter løpende oppdatering av vektene.

I en geometrisk indeks med løpende oppdaterte vektorer vil valg av basiskurser påvirke utviklingen i indeksen fra periode til periode. Som basiskurser har en nyttet de bilaterale valutakursene som ble registrert torsdag 18. oktober 1990. Det innebærer at kursindeksens verdi ved tidspunktet for kronens tilknytning til ECU er lik 100.

På samme måte som de tidligere kurvvektene er også de nye vektene beregnet med utgangspunkt i handelen med industrivarer, og den effektive valutakursen som beregnes med de nye vektene vil etter Beregningsutvalgets vurdering derfor primært uttrykke industriens effektive valutakurs. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at andre institusjoner benevner effektiv valutakurs beregnet på denne måten annerledes. F.eks. Norges Bank benytter uttrykket effektiv valutakurs målt ved konkurransekursindeksen.

En oversikt over utviklingen i kronens internasjonale verdi i perioden 1970-91 målt ved industriens effektive valutakurs er vist i figur 1, vedlegg D i rapport nr. 2 for 1992 (NOU 1992:27). For årene før 1980 har en benyttet den tidligere kursindeksen, mens en fom. 1980 har veid sammen (geometrisk) bilaterale valutakurser med de vektene som er omtalt ovenfor. Figuren er basert på årstall for de bilaterale valutakursene. Fallende kurve i figuren innebærer en styrking av kronekursen målt ved industriens effektive valutakurs og bidrar dermed isolert sett til svekkelse av industriens kostnadsmessige konkurranseevne.

Kronens internasjonale verdi styrket seg med 19,5 prosent fra 1970 til 1977, og fra 1977 til 1991 svekket den seg med 25,7 prosent.

Før tilknytningen til ECU var det betydelige svingninger i kursen mellom norske kroner og ECU mens kursindeksen viste en mer stabil utvikling omkring sentralverdien. Dette avspeilte i stor grad endringer i kursen mellom amerikanske dollar og japanske yen mot ECU. Etter ECU-tilknytningen var forholdet mellom norske kroner og ECU svært stabilt rundt sentralverdien mens kronens verdi målt ved industriens effektive valutakurs har vist betydelige svingninger.

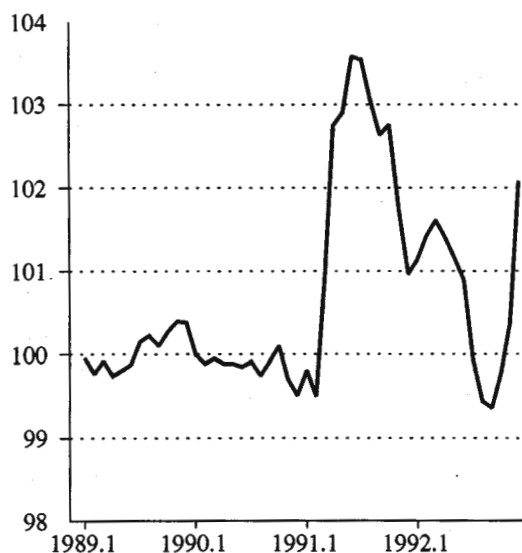
Fra oktober 1990 til juni 1991 svekket industriens effektive valutakurs seg med 3,5

prosent for så å styrke seg med 2,5 prosent fra juni til desember 1991. Denne utviklingen må ses i sammenheng med kursutviklingen for amerikanske dollar og japanske yen, samt devalueringen av finske mark med 12,3 prosent 15. november 1991.

Begivenhetene i valutamarkedene høsten 1992 er omtalt nærmere i avsnitt 5.2 foran. Siden vedtaket om å suspendere svingningsmarginene 10. desember 1992 har den norske kronen flytt fritt, dvs. kursen er blitt bestemt av tilbud og etterspørsel i valutamarkedet. En kursordning med flytende kurs inntil videre ble stadfestet gjennom Kgl.res. av 8. januar 1993 om forskrift for kursordning for den norske krone.

Målt ved industriens effektive kronekurs styrket den norske kronen seg med 1,3 prosent fra 1991 til 1992. Denne utviklingen har bl.a. sammenheng med de valutakursendringene som er omtalt foran. I tillegg svekket den norske kronen seg mot dollar de siste månedene av 1992. Den gjennomsnittlige verdien av norske kroner i perioden 11. desember 1992 til 13. januar 1993 var 4,6 prosent lavere mot ECU i forhold til nivået 9. desember 1992. Dersom en legger til grunn at de bilaterale valutakursene fra denne perioden holdes uendret ut 1993, anslås industriens effektive kronekurs å depresierte med om lag 3 prosent fra 1992 til 1993.

Figur C1: Industriens effektive kronekurs.

Vedlegg D

Selvangivelsesregnskap for lønnstakerfamilier der hovedinntektstaker er 17 år og eldre.

Gjennomsnitt i kroner og i prosent av lønnsinntekt. 1990

	Lønnsinntekt							
	I alt	99 999	100 000- 149 999	150 000- 199 999	200 000- 249 999	250 000- 299 999	300 000- 399 999	400 000- og over
<i>Gjennomsnitt i kroner</i>								
Bruttoinntekt før fribeløp	259 661	101 144	151 984	196 823	246 325	300 454	367 511	558 151
Lønnsinntekt	234 419	75 114	128 923	173 261	223 658	275 436	344 848	519 481
Tjenestepensjon og ytelser fra folketrygden	8 075	16 974	11 475	9 129	7 326	5 606	2 725	1 731
Næringsinntekt i alt	3 970	1 250	3 624	4 849	3 959	4 031	3 250	6 823
Renter av bankinnskudd og avkastning på sparedelen av livsforsikring	7 344	4 460	4 298	5 949	6 829	8 078	9 384	15 186
Aksjeutbytte	737	59	114	292	471	963	881	3 332
- Skattefri del av renteinntekter og aksjeutbytte	2 567	1 257	1 533	1 889	2 509	3 333	3 905	4 410
Nettoinntekt av prosentlignet bolig og hytte	1 952	435	701	1 151	1 863	2 720	3 140	4 887
Andre inntekter	3 164	2 851	2 849	2 191	2 220	3 620	3 282	6 711
Fradrag ekskl. minstefradrag	53 133	11 606	22 639	37 980	53 080	63 022	75 860	136 311
Minstefradrag	10 308	8 076	8 396	8 440	9 740	12 018	13 663	13 818
Gjeldsrenter og underskudd i borettslag	38 138	8 475	16 584	26 609	40 846	45 832	56 532	91 218
Underskudd i næring, inkl. tidligere års underskudd, underskudd i kommandittselsk., fondsavsetn., mv	3 587	458	602	2 157	831	2 748	1 855	21 950
Premie for pensjonsforsikring	1 635	195	394	731	1 463	1 768	2 822	5 470
Andre fradrag	9 772	2 479	5 059	8 483	9 940	12 674	14 650	17 674
Korreksjon for negativ nettoinntekt	347	180	102	1 114	0	218	242	0
Nettoinntekt ved statsskatte- ligningen	194 000	80 385	119 518	149 627	180 996	222 298	274 325	403 612
Andre skattefradrag	2 451	1 064	1 351	1 708	2 470	3 322	3 926	4 203
herav skattefradrag SMS, AMS og LMS	1 167	472	688	915	1 139	1 446	1 776	2 088
Antall enslige og ektepar	1 281 061	156 703	195 120	286 318	176 095	139 025	195 793	132 007

Tabell forts.

	Lønnsinntekt							
	I alt	99 999	100 000- 149 999	150 000- 199 999	200 000- 249 999	250 000- 299 999	300 000- 399 999	400 000- og over
<i>I prosent av lønnsinntekt</i>								
Bruttoinntekt før fribeløp	110,8	134,7	117,9	113,6	110,1	109,1	106,6	107,4
Lønnsinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tjenestepensjon og ytelser fra folketrygden	3,4	22,6	8,9	5,3	3,3	2,0	0,8	0,3
Næringsinntekt i alt	1,7	1,7	2,8	2,8	1,8	1,5	0,9	1,3
Renter av bankinnskudd og avkastning på sparedelen av livsforsikring	3,1	5,9	3,3	3,4	3,1	2,9	2,7	2,9
Aksjeutbytte	0,3	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,6
- Skattefri del av rentein- tekter og aksjeutbytte	1,1	1,7	1,2	1,1	1,1	1,2	1,1	0,8
Nettoinntekt av prosent- lignet bolig og hytte	0,8	0,6	0,5	0,7	0,8	1,0	0,9	0,9
Andre inntekter	1,3	3,8	2,2	1,3	1,0	1,3	1,0	1,3
Fradrag ekskl. minstefradrag	22,7	15,5	17,6	21,9	23,7	22,9	22,0	26,2
Minstefradrag	4,4	10,8	6,5	4,9	4,4	4,4	4,0	2,7
Gjeldsrenter og underskudd i borettslag	16,3	11,3	12,9	15,4	18,3	16,6	16,4	17,6
Underskudd i næring, inkl. tidligere års underskudd, underskudd i kommanditt- selsk., fondsavsetn., mv	1,5	0,6	0,5	1,2	0,4	1,0	0,5	4,2
Premie for pensjonsforsik- ring	0,7	0,3	0,3	0,4	0,7	0,6	0,8	1,1
Andre fradrag	4,2	3,3	3,9	4,9	4,4	4,6	4,2	3,4
Korreksjon for negativ netto- inntekt	0,1	0,2	0,1	0,6	0,0	0,1	0,1	0,0
Nettoinntekt ved statsskatte- ligningen	82,8	107,0	92,7	86,4	80,9	80,7	79,5	77,7
Andre skattefradrag	1,0	1,4	1,0	1,0	1,1	1,2	1,1	0,8
herav skattefradrag SMS, AMS og LMS	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

NOU

Norges offentlige utredninger

1992 og 1993

Statsministeren:

Administrasjonsdepartementet:

Gransking av Oslo kommune – Rapport nr. 3. NOU 1993: 5.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1993. NOU 1993: 7.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet:

Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1992. NOU 1992: 4.
Arbeidsgiversammenslutning for frittstående statlige virksomheter.
NOU 1992: 11.
Ikke bare ord... NOU 1992: 21.
Etter inntektsoppgjørene 1992. NOU 1992: 27.
Bedre struktur i lovverket. NOU 1992: 32.
Statlig annonsepolitikk. NOU 1992: 37.

Barne- og familiedepartementet:

Rammeplan for barnehagen. NOU 1992: 17.

Finans- og tolledepartementet:

Mot en mer kostnadseffektiv miljøpolitikk i 1990-årene.
NOU 1992: 3.
Regnskapsmessig behandling av skatt. NOU 1992: 13.
En nasjonal strategi for økt sysselsetting i 1990-årene.
NOU 1992: 26.
Bankkrisen. NOU 1992: 30.
Effektivisering av betalingsinnfordring m.v. NOU 1992: 35.
Reorganisering av skatte- og avgiftsadministrasjonen. NOU 1993: 1.
Differensierte krav til årsoppgjør, konsernoppgjør og revisjonsplikt.
NOU 1993: 2.

Fiskeridepartementet:

Statens rolle i finansiering av fiskefartøyer. NOU 1992: 7.
Krisa i lakseoppdrettsnæringa. NOU 1992: 36.

Forsvarsdepartementet:

Forsvarskommisjonen av 1990. NOU 1992: 12.
Forsvarets bevarings- og museumsvirksomhet. NOU 1992: 18.
Forsvarets forskningsinstituts oppgaver og omfang. NOU 1992: 31.

Justis- og politidepartementet:

Erstatning ved pasientskader. NOU 1992: 6.
Forbrukarentrepriselov. NOU 1992: 9.
Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre. NOU 1992: 16.
Ny straffelov – alminnelige bestemmelser. NOU 1992: 23.
Behandling av klager på advokater m.v. NOU 1992: 24.
To-instansbehandling, anke og juryordning i straffesaker.
NOU 1992: 28.
Lov om aksjeselskaper. NOU 1992: 29.
Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen. NOU 1993: 3.

Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet:

Opplæring i norske fengsler. NOU 1992: 19.
Framtidig utdanning av personell til de kommunale brannvesen.
NOU 1992: 22.
Leve og lære. NOU 1992: 33.

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Bedriftshelsetjenesten i fremtiden. NOU 1992: 2.
Kommune- og fylkesinndelingen i et Norge i forandring.
NOU 1992: 15.
Det gode arbeidsmiljø er lønnsomt for alle. NOU 1992: 20.
Lov om husleieavtaler. NOU 1993: 4.
Aktiv arbeidsmarkedspolitikk. NOU 1993: 6.

Kulturdpartementet:

Mål og midler i pressepolitikken. NOU 1992: 14.

Landbruksdepartementet:

Miljøverndepartementet:

Nærings- og energidepartementet:

Olje- og energidepartementet:

Skatt på kraftselskap. NOU 1992: 34.

Samferdselsdepartementet:

Sosialdepartementet:

Trygghet – Verdighet – Omsorg. NOU 1992: 1.
Tiltak mot atomulykker. NOU 1992: 5.
Lov om pasientrettigheter. NOU 1992: 8.
Finansieringsordninger for allmennlege- og fysioterapitjeneste.
NOU 1992: 10.
Utredning om lobotomi. NOU 1992: 25.

Utenriksdepartementet:

ABONNEMENTSPRISER FOR SESJONEN 1992/93

AKA 9201 Publikasjonsliste fra Storting og Regjering
Liste over offentlige publikasjoner som foreligger trykt. Kommer ca. hver 14. dag under stortings-sesjonen.
Abonnement: kr. 65,- pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9204 Stortingsproposisjoner
Forslag til vedtak fra Regjeringen i saker som Stortinget skal ta stilling til.
Abonnement: kr. 387,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9205 Stortingsmeldinger
Inneholder bl.a. Statsregnskapet, meldinger til Stortinget om arbeidet i statens bedrifter, meldinger om planer som Regjeringen vil sette i verk i fremtiden.
Abonnement: kr. 427,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9206 Odelstingsproposisjoner
Regjeringens lovforslag.
Abonnement: kr. 266,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9207 Dokumenter
Omfatter bl.a. Riksrevisjonens antegnelser, grunnlovsforslag, private lovforslag, svar fra Regjeringen på forslag om henvendelser oversendt av Stortinget, Sivilombudsmannens og Ombudsmannsnemndas innberetninger m.m.
Abonnement: kr. 37,- pr. sesjon fritt tilsendt.

AKA 9208 Innstillinger til Stortinget
Stortingskomitéens vurderinger av de enkelte proposisjoner, meldinger og komitéens forslag til vedtak i Stortinget. (INNST. S).
Abonnement: kr. 73,- pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9209 Innstillinger til Odelstinget
Stortingskomitéens vurderinger av de enkelte proposisjoner, meldinger og komitéens forslag til vedtak i Odelstinget. (INNST. O).
Abonnement: kr. 73,- pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9210 Stortingstidende
Stenografiske referater fra møtene i Stortinget, Odelstinget og Lagtinget.
Abonnement: kr. 60,50 pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9212 Saksregister
Omfatter register for alle ovennevnte trykksaker. Utarbeides etter endt sesjon.
Abonnement: kr. 25,- pr. sesjon, fritt tilsendt.

AKA 9214 Lover
Etter endt sesjon blir lovene som er vedtatt i sesjonen samlet i ett hefte.
Abonnement: kr. 29,- pr. sesjon, fritt tilsendt.

ABONNEMENTSPRISER FOR 1993

AKA 9217 NOU – Norges offentlige utredninger
Publikasjonsserie for utredninger som er foretatt om forskjellige forhold i samfunnet.
Abonnement: 15% avslag på løssalgsspris, fritt tilsendt.

AKA 9218 Meldinger fra Toll- og avgiftsdirektoratet
Meldinger fra Toll- og avgiftsdirektoratet med omregningskurser for forskjellige valutaer.
Abonnement: kr. 144,- pr. år, fritt tilsendt.

AKA 9219 Sosialdepartementets sammendragsserie
Om helse og sosialforskning, utredning og forsøk.
Abonnement: kr. 108,- pr. år, fritt tilsendt.

AKA 9223 Skattedirektoratets meldinger
Skatteavdelingen, Avgiftsavdelingen, Kontroll og Regnskapsavdelingen.
Abonnement: kr. 436,- pr. år, fritt tilsendt.

Alle priser er oppgitt med forbehold om endring uten foregående varsel.
Prisene er inklusive merverdiavgift, unntatt Stortingstidende og NOU-serien som er avgiftsfrie.

Akademika as

INTERNASJONAL FAGBOKHANDEL

Møllergt. 17, 0179 Oslo 1, Telf. 22 11 67 70